

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Tractatus De Censuris Romano Pontifici Reservatis

Ugolinus, Bartholomaeus

Venetijs, 1609

De excommunicatione lata contra Hæreticos, eorum Credentes, Receptatores, Fautores, Defensores, & offendentes ob eorundem libros, & contra Apostatas, atque Schismaticos. Cap. I.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-61365](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-61365)

BARTHOLOMAEI VIGOLINI

EX MONTE SCVTULO

Dioecesis Ariminen.

IVRISCONS. AC BARBIANI

Archipresbyteri Tractatus de Bulla Cœnæ

Domini.

PARS SECVNDA.

De excommunicatione lata contra Hæreticos, eorum Credentes, Receptatores, Fautores, Defensores, & offendentes ob eorundem libros, & contra Apostatas, atque Schismaticos.

Cap. I.

HXcommunicamus, & anathematizamus ex parte Dei omnipotentis Patris, & filij, & Spiritus Sancti, auctoritate quoque beatorum Apostolorum Petri, & Pauli, ac nostra quoscumque Husitas, Vuiclepitas, Lutheranos, Zuinglianos, Calvinistas, Vgonottos, Anabatistas, Trinitarios. Et a christiana fide Apostatas, ac omnes, & singulos alios Hæreticos, quocumque nomine censeantur, & cuiuscunque sectæ existant, ac eorum credentes, receptatores, fautores, & generaliter quoslibet illorum defensores, ac eorundem libros Hæresim continentes, vel de religione tractantes sine auctoritate nostra, & sedis Apostolicæ scienter

ter legentes, aut retinentes, imprimentes, seu quomolibet defendentes ex quauis causa, publicè, vel occultè, quouis ingenio, vel colore. Necnon schismaticos, & eos, qui se à nostra, & Romani Pontificis pro tempore existentis obedientia pertinaciter subtrahunt, vel recedunt.

S V M M A.

- 1 *Hæresis Græca vox est, et unde dicta.*
- 2 *Hæresis, nomen vi sua vitium non significat, sed Ecclesiæ consuetudine.*
- 3 *Hæresis omnium pessimam electionem significat.*
- 4 *Hæresis catholica fides, ac religio dici non potest, & quamobrem.*
- 5 *Lex Christiana diuinitus data est.*

IN hoc capite excommunicantur hæretici, a fide Apostata, ipsis quacunque ratione fauente, necnon Schismatici, & ob id in quatuor partes diuiditur, quarum secunda incipit ibi. Et a christiana fide. Tertia ibi. Ac eorum credentes. Quarta ibi. Necnon schismaticos, de quibus singulis agendum nobis est, quatenus ad rem hanc pertinet, & primò de hæreticis, verum, ne terminos ignoremus, præmittenda hæc sunt. Primum hæresis nomen unde dictum sit, & quid significet. Deinde quid hæreticus sit. Tertio, an supersticiosi hæretici sint. Quarto, an & blasphemii, quibus præmissis regulam ponemus, qua ex-

communicationis huius cognitionem dilucidiorè habebimus.

- 1 *Hæresis nomen igitur † Græca vox est ducta à verbo Græco αἵρεσις, quod significat eligo, vt tradidit Couar. cap. 1. num. 2. ver. His accidit, lib. 3. var. resolut. & Alfon. de Cast. lib. 1. capit. aduersus hæreses omnes, & Mar. Socin. Sen. in Rub. de hæret. num. 6. Rebuff. in Prax. benef. in exposit. Bullæ Cœnæ Domini, articu. 1. in verb. Hæreticos, ibi. Secundo, & Damianus Rosius in Tractatu de hæresibus agnoscendis, lib. 1. in principio. Hinc S. Hieronymus relatus in cap. hæresis, 24. quæst. 3. sic inquit. Hæresis Græcè ab electione dicitur, quod scilicet eam sibi vnusquisque eligit disciplinam, quam putat esse meliorem. hæc S. Hieronymus. † Electio igitur facta ab aliquo de opinione, ac secta aliqua, hæresis dicitur, & ob id sua vi vox hæc vitiosa non est, vt inquit cit. auctores eisdem in locis, & pluribus id probauit Couar.*

Atqui, quod verba secundum commonem vsu loquendi accipiuntur.

piuntur, & quod eam sententiam habent, quam vsus comprobauit. argumen. l. Labeo. ff. de suppl. le. & l. cum delanionis. §. a finam. ff. de fund. instruct. & vt tradidit Bartol. communiter recept. in l. omnes populi. nu. 38. ff. de iustit. & iure. Vnde Horat. quem refert Glos. in cit. l. Labeo. in ver. Mutata, inquit.

3 Multa renascentur, quæ iam cecidere, cadentque.

Quæ nunc sunt in honore, vocabula, si volet vsus.

3 Quem penes arbitrium est, & vis, & norma loquendi. † Ob eam rem communi loquendi vsu apud Ecclesiam receptum est nomen hoc Hæresis electionem omnium pessimam significare eam nempe, quæ contra Christianam, catholicamque fidem est. Idque merito, † nam lex Christiana hæresis dici non potest, tum quod nõ ab hominibus electa est, nec contra
4 ipsam eligere quicquam licet, † sed ab ipso Deo data est, ac diuino numine inspirate ab eam profitentibus accepta. Hinc apud Io. cap. 6. Christus Dominus inquit: Nemo potest venire ad me, nisi pater, qui misit me, traxerit eum, & apud eundem cap. 15. Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Hinc Paul. ad Corint. sic quoque ait Sermo meus, & prædicatio mea non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus, & virtutis, vt fides vestra non sit in sapientia homi-

num, sed in virtute Dei. Ex quo igitur Deo inspirante, & reuelante hominibus data est, ergo nec ex hominum arbitrio, nec ex humano ingenio pedit. Tum quod eam baptismi susceptione profecti sumus, ergo ab ea recedere nobis non licet, aliudve, quod ipsi repugnet, eligere, alioquin hæreticus quis dicitur, & grauissimam infamię notam incurrit, atque sic asseruit Couar. ibid. versicul. verum enim vero, & Alfons. de Cast. & Damian. Ros. in cit. locis, & in hanc sententiam hic accipitur. Hæresis nomen igitur undeductum sit, & quid significet, & in quam partem hic accipiatur, iam uidimus, modo quid hæreticus sit, explicemus, quod secundo loco explicandum nobis proposuimus.

S V M M A.

- 1 Hæreticus quisnam sit.
- 2 Hæresis in eos cadit, qui Baptismum susceperunt.
- 3 Infideles, qui baptismum non susceperunt, hæretici propriè non sunt.
- 4 Hæreticus quis est ex electione.
- 5 Errans in fide hæreticus non est.
- 6 Hæresis est contra ea, quæ sunt fidei.
- 7 Hæreticus sit is, an Apostata, qui in omnibus fidei repugnat.
- 8 Apostasia hæresis species est.
- 9 Hæreticus est, qui pertinaciter contra fidem aliquid sentit.
- 10 Pertinax quot modis quis dicatur, quo

quo hæreticus sit.

- 11 Dubitans in fide an hæreticus sit.
- 12 Dubitationes, quæ alicui obrepunt eorum, quæ sunt fidei, non faciunt hæreticum, si ipsis non assentiantur.
- 13 Metu negans fidem verbis, animo tamen eam retinens, an hæreticus sit.
- 14 Metu negans fidem mortiferè peccat.
- 15 Animo hæresim inclusam habens hæreticus est.
- 16 Animo hæresim inclusam habens in excommunicationem latam in hæreticos non incidit.
- 17 Animo hæresim inclusam habens signo a quo eam exprimens, in excommunicationem incidit.
- 18 Inquisitores hæreticorum in excommunicationem incidunt, si odio, amoreve contra hæreticos omittant inquirere.
- 19 Confessarij inquirere diligenter debent, an penitentes, qui de fide male sentiunt, signo aliquo suam hæresim expresserint.
- 20 Reseruans sibi Episcopus crimen hæresis, an intelligatur sibi reseruasse hæresim, quam quis animo tantum inclusam habet.
- 21 Reseruans sibi Episcopus peccatum aliquod, an intelligatur reseruasse, quod & animo tantum conceptum est.

I.

S. Secunda quæstio, quam nobis præmittendam proposuimus, est, quid hæreti-

cus sit. † Hæreticus igitur, vt rem aggrediamur, est christianus, qui eligit opinionem contra ea, quæ sunt fidei Christianæ pertinaciter.

- 2 Dixi Christianus, † quoniam hæresis, quatenus crimen est, infidelitatis species est ad eos pertinens, qui Christi fidem baptismo professi sunt, sed eius dogmata corrumpunt, vt dixit S. Thom. 2. 2. quæst. 11. art. 1. versu. Respondeo dicendum. iunct. Caietan. ibi in principio artic. idem Syluest. in verb. Hæresis. 1. nume. 4. vercul. Tertio requiritur, & Alfon. de Castr. aduersus omnes hæreses. lib. 1. capitu. 9. versicul. Plurima ergo exiguntur, & Glos. in Clem. vnic. S. fin. in verb. Hæreticum. de vsur. & sequitur Zabar. ibi. quæst. 19. & Mar. Soc. Sen. in Rubr. de hæret. num. 22. & ibi quoque Abba. qui idem ait in capitu. firmissimè. num. 3. eo. & Damian. Ros. eod. lib. 1. in princip. in definitione hæresis, ea ratione qua quis hæresis culpa afficitur, & nonnulli alij, quos refert Conar. capitul. 1. num. 2. versicul. At si hæresim. variat. resolut. & nouissimè Illustrissimus Tolet. lib. 4. Institutionis sacerdot. capitul. 3. numer. 5. versic. Adhuc opus est quarto, & Iul. Clar. in practi. crimin. lib. 5. S. hæresis. versicul. Ad hoc autem, † quare, qui baptismo initiati non sunt cuiusmodi Iudæi, & pagani, hæretici propriè dici nequeunt, sicut inquiunt cit. auctores eisdè
in

Hæreſis. quæſt. 2. num. 4. ver. quar-
to quòd aliquam veritatẽ , &
quidam alii, quos refert, ſecutum
que ſe alias fuiſſe inquit Alſon. de
Caſt. eo. lib. 1. cap. 9. verſi. Tertio,
vt quis vere dici poſſit hæreti-
cus. Contrarium tamen ſentit idẽ
Alſon. ibid. Nam conſentaneum
non eſt, vt ipſe ait, eum, qui hære-
ticus eſt, hæreticum eſſe deſinere
hæreſum additione, ſicut non de-
ſinit iſe eſſe albus, qui albus eſt, al-
bi additione, nec fur furtorum
multitudine, immo ſicut hic ma-
gis fur, & ille magis albus eſt, ita
hæreticus hic maximè hæreticus
dici debet. Ego autem ſic diſtin-
guendum cenſeo. Aut quæritur,
an ſentiens contra omnes articu-
los fidei hæreticus ſit, & ſine du-
bitatione hæreticum hunc eſſe
cenſeo, immo magis hæreticum
eo, qui contra articulum aliquem
tantum ſentit ob rationes, quas
ibidem Alſon. reddidit. Aut quæ-
ritur, an Apoſtata hæreticus hic
dici debeat, & in hoc caſu ſic ſub-
diſtinguendum cenſeo. Aut hic
nihilominus christianum ſe eſſe
intendit, quod faciunt hæretici,
qui ſacrarum litterarum ſenten-
tiam veram ſe tenere exiſtimant,
& in hoc caſu Apoſtata proprie
hunc dici non poſſe cenſeo, ſi-
cut nec monachus Apoſtata eſt,
qui in religione manet, ſed reli-
gionis vota tranſgreditur. Aut
aliam ſectam, & religionem ſequi-
tur, vtpote ſit Turca, vel Iudæus,
nec christianus eſſe deinceps

vult, & in hoc caſu hũc vere apo-
ſtata eſſe concludo, & eum, qui
vulgò dicitur Renegato. Et quo-
niam, qui omnes articulos fidei
negat, a christiana religione hic
deſicere videtur, ob eam rem, qui
priorem ſententiam ſequuntur,
8 apoſtata hunc nominarunt. †
Erit igitur Apoſtaſia ſpecies hæ-
reſis, hæreſis verò genus, quod &
infra videbimus.

9 Dixi demum pertinaciter, tñã
qui pertinaciter contra fidem ſen-
tit, hæreticus eſt. argum. Clem. 1.
§. primo. verſi. Quod ſi quis, de
Summ. Trinit. & Clem. 1. §. vlt. in
verb. Pertinaciter. de uſur. & vt in-
quiunt Rebuff. eod. art. 1. in verb.
Hæreticos, ibi. Secundo requiri-
tur, & Damian. Roſ. eod. libr. 1. in
principio, in definitione hæreſis,
ea ratione, qua quis hæreſis cul-
pa afficitur; Non ergo infans ba-
ptizatus, & apud infideles nutri-
tus hæreticus eſt, eſto hæreticam
opinionem habeat ob ignoran-
tiam, modo edoctrus paratus ſit
10 ſe corrigere. Pertinax autẽ † mul-
tis modis quis dicitur. Primum,
vbi ſciens aliquid ab Eccleſia de-
ſinitum eſſe, cõtrarium tamen ip-
ſe in eo ſentit, hic enim pertinax
eſt, quoniam Eccleſiæ definitioni
non ſe ſubiicit. Qui ergo, exem-
pli gratia, ſcit Spiritum ſanctum
a Patre, & filio procedere, vel
reſurrexerunt mortuorum fo-
re de ſententia Eccleſiæ, & con-
trarium ſentit, hic hæreticus ſta-
tim eſt, nec expectatur, an corri-

gi uelit, nam, quomodo paratus hic est corrigi ab Ecclesia quam tunc sciens manifeste oppugnat? & cuius definitiones sciens aspernatur? Vbi ergo ab Ecclesia aliquid pro certo de fide definitum est, qui contra illud sciens sentit, statim est hæreticus, esto dicat se paratum esse corrigi, ut asseruit, & pro regula hoc posuit Alfonso de Castr. eod. lib. 1. capit. 9. uersic. Ceterum circa ea, quæ expressa sunt. Item pertinax ille dicitur, qui errat in fide, & edoctus de ueritate, contumax tamen in errore perseverat, ac propterea est hæreticus. Edoctus autem ab eo esse debet, qui ipsum ex officio docere habet, ut pote uel ab Inquisitore hæresis, aut a suo Episcopo, ita sensit, ac declarauit Rebuff. in eodem uerb. Hæreticos, ibi quæret quis, non ergo contumax constituetur, si a priuata persona edoceatur. Postremò contumax etiã ille dicitur, qui aliquid credit, qd ab Ecclesia definitum adhuc non est, sed ita credit, ut nolit suã opinionem dimittere, esto Ecclesia contrarium definiat, ita dixit, ac declarauit Caieta. 2. 2. q. 11. artic. 2. & in Summ. in uerb. Hæresis. Hi ergo hæretici proprie sunt, hi, quos Bulla præsens excommunicat, quamuis hæreticorum nomine alii nominentur, quos refert glo. in cap. firmissimè. de hære. qui tamen proprie hæretici non sunt. Verum quid de eo, qui dubitat in fide, an hic hæreticus est? Quid

de eo iridem, qui ob timorè contra fidem aliquid dicit, animo tamen fidem retinens? Quid demùm de eo, qui animo hæreticus est, extrinsecus tamen signo aliquo id non exprimit?

¶ Quoad primam quæstionem, ¶ uidebatur dicendum eum, qui dubitat de re aliqua, quæ ad fidem pertinet, hæreticum esse, nam dubius in fide infidelis est, ut dicitur in capitu. 1. de hæ. Ego tamen, ut rem hanc totam dilucidius explicem, sic distinguendum censeo. Aut hic, qui dubitat de fide, seu de aliquo, quod ad fidem pertinet, & Ecclesia tenet, scit Ecclesiam sic credere, ac tenere, & in hoc casu hæreticus hic est, nam non uult subiicere se Ecclesie definitioni, & sic pertinax est, esto assermet se paratum esse corrigi, atque sic dixit Caiet. 2. 2. quæst. 10. art. 2. & in Summ. in uerb. Hæresis, & Nauarr. in Man. capitul. 1. 1. num. 2. 2. uersic. Secundo, qui pertinaciter, & Illustrissimus Tolet. lib. 4. Instit. Sacerd. cap. 4. num. 8. & in Bulla Cens. Domini Excom. 1. numero 6. uersicul. Non solum autem est hæreticus, & ut nos diximus supra proximè, & in hoc casu loquitur citat. cap. 1. de hæret. ut inquit Io. And. ibi, quem refert Abb. etenim, ex quo scit, quod Ecclesia credat, ac teneat, nihilominus dubitat, hic pro certo, ac firmiter non credit, at firmiter quis credere debet ea, quæ fidei sunt, ut habetur in cap. firmiter.

ter. de Sum. Trin. & fid. cathol. & vt declarauit Catech. in explanatione primæ partis Symboli, & dicitur in Symbol. S. Athanas. ibi. Nisi quis fideliter, hic ergo hæreticus erit.

- 12 Excipitur tamen, † vbi subreptio, & dubitatio aliqua de fidei rebus non deliberata, & contra voluntatem contingeret, itidē & scrupuli, nam in hos casu hæreticus hic non est, vt dixit Ioan. Andr. in cit. capitul. 1. de hæret. quem sequuntur Abb. ibi, & Feli. & communiter receptum testatur Nauar. in Man. capitul. 1. r. nume. 22. versi. Tertio peccat mortaliter, & Zabar. in Clem. 1. numer. 6. q. 2. de Summ. Trin. & Tolet. eodem numero 8. nam quo dubius in fide hæreticus sit, duo requiruntur, vt sit cum pertinacia, & idcirco sciat determinatum esse ab Ecclesia, & de fide, & tamen dubitet. Postremo, vt sit dubium voluntarium, id quod inquit propter scrupulos, qui contra voluntatem veniunt, & facit capitul. sed pensandum. distinct. 6. & cap. inter hæc, de pœn. distinct. 2. Idque iure merito, tum quod in manu nostra non est, quo minus hi scrupuli nobis, occurrant, tum quod hæresis est electio cum consensu, qui consensus hic desideratur, si quis autem si illis assentiretur. Aut hic ignorat, quid Ecclesia definierit, & in hoc casu si paratus est corrigi, & credit ea quæ credit, Ecclesiam quoque crede-

re, sine dubitatione hic culpa vacat, et hæreticus non est, ita tenet Inno. in capitu. 1. in fine de sum. Trin. & Nauar. in Man. capit. 1. r. num. 22. versi. secundo, qui pertinaciter, ibi: Addimus, vbi & Innoc. cōmuniter receptum esse testatur, nam ex quo credit, quod Ecclesiam credere opinatur, suā opinionem fidei Ecclesiæ submittit, vt dixit Innoc. ibid. & sequitur Felin. vbi & Bald. & Cardin. idem sentientes refert in capitul. 1. de hæret. Postremò id habetur in cap. dicit Apostolus. 24. quæst. 3. Hæreticus igitur hic non est, & hoc non solum verum est, vbi rusticus, & imperitus esset, verum etiam, si homo prudens, & doctus sit, qui opinionem aliquam contra fidem habeat, existimans Ecclesiam sic tenere, paratus corrigi edoctus de errore, vt asseruit Alfons. de Castr. cap. 9. versic. At non idem est in prælatis, in tractatu suo aduersus hæreses omnes. Hinc Ioachim, qui contra Ecclesiam opinionem quandam habuit, pro hæretico habitus non est, quoniam ignorans, & errans eam opinionem habuit, & veritatem subiecit, volens se conformare ad sententiam Ecclesiæ, vt dixit Zabar. Clemen. 1. numer. 6. quæst. 2. de Summ. Trinit. & habetur in capitu. 2. eodem. Aut scit ab Ecclesia determinatum id non esse, & in hoc casu hæreticus non est, si opinionem quamquam sequatur, modo paratus sit ample-

Et definitionem Ecclesie, si qua
faciet, ita dixit Caiet. in Si. m. m.
verb. Hæresis, in verb. Quantum
vero ad ambigua. Hæc autem, que
diximus, locum habent in iis, que
ad fidem pertinent, nam in aliis,
quamcunque opinionem sequa-
tur, & quocunque animo prædi-
tus sit, hæreticus non erit, vt dixit
Felin. in cap. 1. versicul. Tertio de-
clarat. de hæret. & habetur opti-
me in c. in quibus. 22. quæst. 2. In
quibus rebus, dicitur enim ibi, ni-
hil interest ad capescendum re-
gnum Dei, vt rum credantur, an
non, & vt rum vera putentur, an
falsa, & aliud pro alio putare, nõ
est arbitrandum esse peccatum,
aut, si est, minimum esse, atque le-
uissimum. Hæc ibi S. Augusti. idẽ
pluribus asseruit Alfonsi. de Cast.
aduersus hæreses omnes lib. 1. ca.
1. vers. Non est ergo omnis error,
vbi ergo de fide non agitur hæ-
reticus non est, nec dici potest,
quamcunque opinionẽ quis tuea-
tur, atque sic DD. communiter
concludunt, sed de priori quæ-
stione satis, iam alteram aggre-
diamur.

Quoad alteram quæstionem
13 ¶ quid iuris sit de eo qui ob me-
tum grauem dicit, facitve quid
piam contra fidem, quam tamen
animo retinet, an hæreticus sit.
Caiet. 2. 2. q. 92. articu. 1. quæstio-
nem hanc disputans sensit hunc
hæreticum esse, & ob id in excom-
municationem incidere, tum
quod, etsi coactus id vult, velle

tamen censetur, quoniam volun-
tas coacta voluntas est. argum. l.
mulier. ff. quod met. caus. tum
quod non excusatur ab excom-
municatione statuti lata contra
fures, qui vt obediatur domino, fu-
ratur: Hæc Caietan. Contrariam
opinionem tamen sequitur Sylu.
in verb. Hæresis. 1. numer. 9. vers.
Sexto quæritur, nam hunc neque
hæreticum esse, neque excommu-
nicatum ait, idem asserunt Ioan.
Tabien. in verb. Hæreticus. nume-
ro 3. versicul. Secundo, & Nauar.
in Man. cap. 10. num. 27. & in con-
sil. 10. de hæret. lib. 5. & Illustrissi-
mus Tolet. lib. 4. Institut. Sacer-
dot. capit. 4. num. 1. cum sequ. vbi
idem ait de eo, qui ira, vel ali-
quo alio motiuo quid contra fi-
dem facit, & Iul. Clar. lib. 5. §. Hæ-
resis. versicul. sed nunquid ille, in
sua practica crim. hanc opinio-
nem ego etiam sequor, & hoc
ob eam rationem, quoniam hæ-
retici definitio ei non conuenit,
non enim volens propriè hic di-
citur, ergo nec excommunica-
tione, quem Ecclesiam in tanto
periculo obligate voluisse, quæ
ipsum pietas est, verisimile vide-
tur.

14 Peccat tamen mortiferè, ¶ quid
uis enim potius perpeti, quam cõ-
tra fidem venire quis debet. argu-
men. ca. sacris, de iis, quæ vi met.
ve caus. fiunt, etenim corde cre-
ditur ad iustitiam, ore autem fit
confessio ad salutem. Immo, qui
contrarium asserit, hæresis no-
mine

mine damnatur, vt dixit Maio. de irregular. libro 5. capit. 34. nume. 2. vbi hæresim hanc damnatam ait, Fabio Pontifice, & refert Platina in vita dic. Fabii. vide Maiol. qui multa de re hac dicit ibidem. At de quæstione hac itidem satis, iam tertiam quæstionem explicemus.

15 Postrema quæstio hæc est, † an hæreticus sit, qui animo hæreticam opinionem inclusam habens, nullam tamen externam significationem eius dedit. In qua quæstione duo contèplanda sunt, primum, an hic proprie hæreticus sit, postremò, an in hæreticorum pœnas incidat.

Quoad primam quæstionem concludendum est hunc hæreticum esse, nam huic definitio hæretici conuenit, ponimus enim hunc scienter, & pertinaciter opinionem hanc habere, quo casu hæreticus dicitur, vt supra probauimus, præsertim quod actus exterior deformitatem maiorem interiori non addit. Postremò hoc dixit Caie. in verb. Hæresis, in Sū. Aduerte secundo, ait enim ibi, q̄ licet hæreticus purè mentalis sit, verè, & proprie hæreticus est. Hæc ibi, si ergo vere, & proprie hæreticus est, ergo est hæreticus, idem inquit 2. 2. q. 11. artic. 3. etenim sicut fides perficitur interior ita & hæresis, & sequitur hoc Nauar. in capit. cogitationis. numero. 10. versicul. Contra tamen facit, de pœnit. dist. 1. & Tolet. eod. ca-

pitu. 4. numer. 1. iun&. numer. 2. & clar. eod. versic. quæro, an occultus hæreticus. Pro certo igitur habendum est hunc hæreticum esse, & facit communis illa opinio hæresim esse errorem intellectus, vt diximus.

16 Quoad alteram autem † an hæreticus hic in hæreticorum pœnas incidat, exempli gratia in excommunicationem, quæ a iure positiuo in hæreticos infertur, cōcludendum est hunc non incidere. Primò, quoniam hoc asseruit Caiet. in Summ. in verb. Hæresis, in fine. versicu. Aduerte secundo, & 2. 2. quæst. 11. in art. 3. & 4. versic. Ex his autem patet primo, & Nauar. in Man. capit. 25. numero 56. versicul. Quinta, & in cita. capit. cogitationis. numero 8. ver. Ex his infertur, vbi quæstionem hanc disputauit, & Tabie. in vers. Excommunicatio. 5. cal. 4. nume. 4. versicul. Quinto, vbi hoc disputauit, & Armill. in verb. Excommunicatio. 9. in fin. & Angel. in verb. Hæreticus. numero 2. ver. Sed si sit occultus, & Iacob. de Grass. libr. 4. cal. consc. capitul. 1. num. 13. & Coua. in reg. Peccatū. 2. p. in initio. num. 7. & Illustrissimus Tolet. in Bulla Cœnæ Domini, Excomm. 1. numero 8. versicu. His suppositis, qui & hoc cōmuniter receptum esse testatur eod. capit. 4. numer. 4. pertinent denique huc, quæ diximus in Tractatu nostro de Censuris. capit. 9. §. fin. Tab. 1. vbi & hoc asseruimus,

Probatur postremo per doctrinam S. Thom. communiter receptam. 1. 2. quæst. 91. art. 4. nam, ut ibi ait, homo non potest de actibus huiusmodi interioribus iudicare, quoniam latent, ergo nec poenam inferre, etenim de his potest legem facere, de quibus potest iudicare; iudicium autem hominis non potest esse de interioribus motibus, qui latet, sed solum de exterioribus actibus, qui apparent. Hæc ibi S. Thom. ex quibus deinceps infert necessariam legem diuinam humano generi fuisse, quoniam per illam prauæ cogitationes comprimuntur, ac puniuntur. Quod cum ita sit, manifestò constat hæreticum hunc, ex quo animo tantum inclusam hæresim habet, in excommunicationem a iure positiuo latam non incidere, nec ratione alia ab eodem puniri posse, esto igitur perfectum hæresis delictum sit, quod mente concipitur, non tamen humana lege puniri potest, quoniam sub iurisdictionem hominis non cadit quoad forum exterius, ex quo sua natura occultum est. Hinc Apostolus de his agens inquit ad Corin. cap. 6. Nolite ante tempus iudicare, quousque veniat dominus, qui manifestabit consilia cordium, ex quibus verbis patet, quæ occulta sunt, ad exterius forum non pertinere, quod & sentit Caieta. 2. 2. quæstion. 11. articulo tertio, & quarto. versicul. Ex his si quidem, & Tabien. in eod. loco, & in-

numeralii, quos refert, ac sequitur Couar. in reg. peccatum. 2. p. in initio. nume. 7. Hæreticus ergo hic in excommunicationem non incidet.

17 Excipitur tamen tibi externo signo ad id apto & sufficienti hæresim hanc significaret, exempli gratia credit hic Ecclesiam potestatem non habere iubendi, ne ieiuniorum tempore carnibus vescamur, atque idcirco huiusmodi temporibus carnibus vescitur, vel rebaptizat pueros, vel alios, quoniam ergo hæresim hanc animo conceptam hoc pacto explicat, ob eam rem, ut hæreticus in excommunicationem incidet, ita inquit Caiet. in Summ. in verb. Hæresis. & 2. 2. quæst. 11. art. 3. & 4. versicu. Ex his autem patet primo, & Nauar. in cit. ca. cogitationis. num. 10. versic. Secundo infer tur, & Armill. eod. vbi supra, & Martinus Alfon. de Viuald. in Cā delabro. p. 2. in explanatione Bullæ. cal. 1. num. 2. & nos in cit. cap. 9. §. fin. & Jacob. de Graff. libr. 4. cal. consc. cap. 1. num. 13. & clar. eod. §. hæresis. versicu. sed hic incidenter. vel igitur solus hic scit, & nemo alius id sciat hunc carnibus vesci, in excommunicationem tamen incidet. Non enim per se, sed per accidens occultum hoc est, ac propterea lex, quæ certa est, eum obligat. argumen. §. conditionis. versic. Quæ enim per rerum naturam sunt certa, non mutant obligationem, licet apud

nos

nos in certa sint, ita inquit Imperator ibi in Instit. de verb. oblig. namque sua natura scibile, & cognoscibile est, per accidens autem probari nequit. Vel verbo igitur, vel facto hæresim quis explicet, in excommunicatione incidit, esto nemo alius eum videat, atque sic
 18 dixit Nauar. in cit. locis. Quare inquisitores, qui odio, vel amore, lucre ducti omittunt inquirere contra aliquem de hæresi suspectum, quod illa omissione voluntatem suam explicant, in excommunicationem incidunt latam per Clemen. 1. §. verum, vbi questio hæc disputatur de hæret. atq; sic dixit Caiet. in cit. ver. ex his autem patet. 2. 2. questio. 1. art. 3. & 4. & Alfons. de Viual. in Candela bro, in explanatione Bullæ. cas. 1. nu. 3. in 2. p.

19 Ex his, quæ diximus, si confessori, diligenter animaduertere debent, cum audiunt penitentes, qui victi tentationibus dissentiunt a fide, an verbis, signove alio hæresim illam prodiderint, quo sciatur an in excommunicationem Bullæ, aliorumve canonum inciderint, vt hoc adnotauit Caiet. in cit. versicul. Ex his autem patet primo, ibi: Et propterea oportet confessores, & sequitur Nauar. in eod. c. cogitationis, nu. 1. versu. Tertio infertur, de pœ. d. 1. nam, si ratione quapiam suam hæresim explicarunt, in excommunicationem in hæreticos latam inciderunt, non autem si eam animo inclu-

sam habuerunt.

20 At quid si Episcopus peccatum hæresis non ob cœsuram, sed ob peccatum ipsum sibi reseruet, an, qui in animo hæresim inclusam habet, adire, quo absoluat, Episcopum cogetur? Nam hanc questionem mouit Caiet. in cit. versu. Ex his autem patet, & concludit reseruatum esse, nam quodcunque peccatum occultum sibi Episcopus reseruare potest, reseruatō enim ademptio iurisdictionis est, & non pœna. Quid igitur concludendum? Ego vt generatim rem agam, sic distinguendum censeo. Aut peccatum, quod reseruetur, suam perfectionem omnem habet, statim atque animo tantum cœceptum est, vt hæresis, & inuidia, & in hoc casu, si inuidiam, hæresimve Episcopus sibi reseruet, & animo tantum conceptam reseruatum esse cœseo, vt dixit Caiet. Nam ea peccata, vt dixi, animo tantum concepta perfecta sunt, quæ fiunt deinceps, ac sequuntur ex illis, eorum peccatorum effectus sunt, vt comedere carnes in diebus ieiunii, calumnias inferre proximo, & id generis. Aut peccatum, si quod reseruetur, perfectionem suam omnem non habet, vbi animo tantum cœceptum est, vt homicidium, simonia, furtum, & alia multa, & in hoc casu si Episcopus hæc sibi reseruet, intelligetur peccata hæc sibi reseruare, vbi peccata huiusmodi perfecta omnino sunt, vt po-

te homicidium commissum, & furtum factum, nam verba in potiorum significationem re dubia accipienda sunt, argum. l. cum quaeritur. ff. de stat. hom. de completo peccato igitur intelligitur reservatio facta, cuiusmodi non sunt praedicta animo tantum concepta, ut dixit Nauar. in eod. ca. cogitationis. num. 10. vers. Contra quod tamen.

Excipio tamen, ubi expresse cogitationis peccatum sibi reservaret, id enim potest, ex quo & peccata cogitationis ad poenitentiae forum pertinet, ut habetur apud Triden. Syn. sess. 14. capitu. 5. vers. sic. Ex his colligitur, de confessione; Nemo tamen id mea sententia faciet ob animarum periculum. Et haec notanda sunt, quoniam non passim apud omnes inveniuntur, ac de haereticis satis. Iam ad Idololatrias, & superstitiones veniamus, & haeretici sint necne, contemplemur, explicato tamen prius, quid superstitio sit, & quotuplex, quae in sequenti praestabimus.

S V M M A.

- 1 Superstitio quid sit.
- 2 Superstitio duplex est.
- 3 Vouens non nere die sabbati haereticus non est.
- 4 Cultum diuinum exhibens creaturae haereticus est.
- 5 Superstitiones manifestam haeresim quanam sapiant.

- 6 Lamiæ haereticæ sunt, si demonem colant.
- 7 Dæmoni honorem dulciæ tribuens haereticus est.
- 8 Dæmonem consulens de futuris contingentibus, de absconditisue cordium, haereticus est, & manifestam haeresim sapit.
- 9 Dæmones quare de futuris contingentibus consulti ambigua responsa tribuant.
- 10 Astrologi quinam haeretici sint, & in haereticorum penas incidant.
- 11 Astrologi quinam damnati a Sixto Quinto.
- 12 Dæmonem consulens de reb. praeteritis, vel praesentibus, haereticus non est, peccat tamen grauissime.
- 13 Dæmonem requirens, ut tentet aliquam, & ad amandum impellat, haereticus non est.

II.

- S** Tertia quaestio est, an idololatra, & superstitioni haeretici sint, quam rem, ut magis explicatam habeamus, prius contemplemur, quid superstitio sit, & quotuplex. Superstitio igitur est religio exhibita aut ei, cui non debetur, aut quomodo non debetur, ut colligitur ex traditis a S. Thom. 2. 2. quaest. 92. arti. 1. in respon. propè finem, ibi, sic ergo superstitio est vitium, & ab Illust. Tolet. lib. 4. Instruct. Sacerdotis, cap. 14.
- 2 Duplex autem est superstitio. Prima, qua exhibetur diuinus cul-

cultus uero Deo, sed modo indebito, quod contingit, uel ubi perniciosus cultus adhibetur, uel ubi superfluous, qui diuini cultus fini non respondet, ita dixit S. Thom. 2. 2. quæstio. 93. artic. 1. in respon. & artic. 2. Perniciosus cultus autem adhibetur, ubi cæremoniæ adhibitæ non conueniunt cum re significata, ut si quis modo ueteris legis cæremonias adhibeat, quæ uenturum Christum significabant, hic plane erraret, & super uacaneum, & inutile hoc esset, quoniam ex quo Christus Dominus iam uenit, non conueniunt. Adhibetur etiam perniciosus cultus, ubi alias cæremonias quis adhibet præter eas, quas Ecclesia probauit, ita S. Thom. ibid. superfluous cultus autem est, ubi per eum aut Dei gloria non adest, seu ad Dei gloriam non refertur, ac pertinet, aut mens hominis in Deum non refertur, nec carnis concupiscentia reprimatur, aut contra Ecclesiæ institutionem, communem uel consuetudinem est, ut dixit S. Thom. ibid. His præmissis, quoad primam hanc superstitionis speciem superstitiosus hæreticus non est.

3 Quare, qui uouet non nere die sabbati simpliciter, uel non peccare caput, hic hæreticus non est, nihil enim facit, credit uel contra fidem, quamnis cultus superfluous sit, quandoquidem nec ad honorem Dei redundat, neque

ad subiiciendam carnem spiritui pertinet. Excipitur tamen primò quoad cultum perniciosum, ubi assereret cæremonias illas ueteris legis uigere, hoc enim contra Ecclesiæ declarationem est, quæ ipsas cessasse asserit, idem & de alijs similibus. Secundo excipitur, quoad superfluum cultum, ubi assereret Ecclesiam hæc prohibere non posse, uel contra Ecclesiam utiles esse, alias autem si ex simplicitate eas adhibeat, hæreticus non est, ac de superstitionis prima specie hætenus, ad aliam ueniamus.

4 Altera species superstitionis est, qua exhibetur diuinus cultus ei, cui non debetur, quæ species sicut diuini cultus fines diuersi sunt, ita & ipsa in plures diuiditur.

Finis autem primus diuini cultus est, ut uero Deo reuerentiam exhibeamus, quare qui creaturæ diuinum cultum latriæ exhibet, hic contra finem hunc facit, & idolatra dicitur, de qua re agit S. Thom. 2. 2. quæstio. 94. & Tolet. eod. capi. Hic ergo hæreticus est, & superstitio hæc manifestam hæresim sapit, ut habetur in c. accusatus. S. sane. iun. & Glo. de hæret. lib. 6. nam ibi Gloss. ait manifestam hæresim sapere hæc, circa aras idolorum nefarias preces emittere, sacrificia offerre, idem tradidit Caietan. 2. 2. quæstio. 95. artic. 4. uerlicul. Circa diuinationum, & Io. Tabie. in uerb. excom-
muni-

municatio. 5. cas. 4. num. 13. nam
 ibi ait superstitiosos hosce hære-
 ticos esse, & in excommunicatio-
 nem incidere, qui honorem la-
 triæ exhibent dæmoni ei sacrifi-
 cando, adorando, orationes exe-
 crabiles effundendo, laudes eius
 canendo, genua ad eius honorem
 flectendo, hæc enim manifestam
 hæresim sapiunt, vt dixit Tabien.
 ibid. Idq; iure merito, tum quod
 hæc agendo fit contra primum
 præceptū decalogi, quo cauetur,
 vt alienos Deos non colamus, tū
 quod est contra articulum pri-
 mum fidei, in quo proponitur in
 vnum Deum credendum. Iure
 igitur hæc faciens hæreticus est,
 & in hæreticorum pœnas incidit,
 atque sic dixit Paul. | Ghirland. in
 Tract. de Sortileg. quæst. 10. num.
 5. versic. Primo casu, & Tolet. eod.
 cap. 14. numer. 6. In omnibus er-
 go sortilegiis hæresis est, vbi ado-
 ratio interuenit. Quare † & lamie
 hæreticæ sunt, quæ Dæmonem co-
 6 lunt. † Item hæreticus quis est, &
 7 manifestam hæresim sapit, vbi ho-
 norem dulie Demoni tribuit, vt
 pote tribuendo ei nomen sancti-
 tatis, vel perendo, & inuocando
 eum, vt apud Deum pro nobis in-
 tercedat, ita dixit Ioan. Tabie. in
 cit. loco. etenim contra manifestā
 definitionem Ecclesiæ venit, quæ
 habet dæmones pro reprobatis,
 & damnatis, & pro Dei hostibus
 esse. Ego tamen excipio, vbi hæc
 faceret passione aliqua ductus, vt
 pote Amore, ratione ve alia, quo

dæmon ei præsto esset, vt scilicet
 impelleret suis tentationibus mu-
 lierem, virum ve ad se amandum,
 non autem quod dæmonem tali
 honore dignum censeret, sanctū-
 que esse illum existimaret, atque
 sic sentiunt D. Anto. & Tabien.
 quos refert, ac sequitur Iacob. de
 Graff. libr. 4. decil. cas. consc. cap.
 1. num. 11. & Tolet. ibidem. & nu-
 12. Idque merito, tum quod, vt
 quis hæreticus sit, vt animo con-
 tra fidem credat, necessario po-
 stulari, supra conclusimus, tum
 quod qui metu fidem negat, mo-
 do eam animo retineat, hunc hæ-
 reticum non esse itidem probaui-
 mus, & qui Deum blasphemat, in
 hæreticorum numero non habe-
 ri videbimus, modo, quæ contra
 Deum profert, vera esse non cre-
 dat, quamuis igitur in calu no-
 stro grauissimè hic peccet, hæ-
 resis tamen notam non incurrit,
 ac de primo cultus diuini sine
 satis.

Secundus finis diuini cultus
 est, vt quis a Deo, quem colit, de
 futuris instruat. Quare, qui his
 de rebus, de futuris scilicet con-
 tingentibus dæmones consulit,
 hic in aliam superstitionis speciē
 incidit, quæ diuinitio dicitur,
 per ipsam enim quis dæmones cō-
 sulit pactis tacito, vel expresse cū
 ipsis initis, & diuinitio hæc mul-
 tis modis fit, quos retulit S. Tho.
 2. 2. quæst. 95. artic. 3. In hac autē
 † superstitione hæreticus ille est,
 & manifestam hæresim sapit, vbi

ad

ad ea faciendā, ſciendāve dæmo-
num opem, cōſiliumve poſtulat,
quæ dæmones ſua vi nec ſcire,
nec facere queunt, & hoc locum
habet, quacunq̄e diuinationis
ſpecie id facere conetur, etenim
creaturæ tribuere vult, quod crea-
toris proprium eſt, vt inquit
Pau. Ghirlan. ead. quæſt. 10. nu-
mero 6. verſic. Secundo autem ca-
ſu, & numer. 10. & in multis aliis
locis ibi, & Gundiffaluus de Villa-
diego in Tractatu de hæret. quæſt.
9. numero 6. Qui ergo per diuina-
tionem, aut futura contingentia,
aut abſcondita cordis hominum
ſcire tentat, hic hæreticus eſt, quā-
doquidem hæc ſcire Dei propriū
eſt, nam de futuris illud in Euan-
gelio habetur. Non eſt veſtrum
noſcere tempora, vel momenta,
quæ Pater poſuit in ſua poteſtate,
de cordium cogitationibus au-
tem illud, Deus ſcrutator cordiū
eſt, & alibi, ſcrutans corda, & re-
nes Deus. Hæc igitur Dæmon ſci-
re non poteſt, ꝑ̄ hinc de rebus hu-
juſmodi conſulti Dæmones ſic
ambigua reſponſa tribuunt, vt in
diuerſas ſententias interpretatio-
ne trahi poſſint, idque aſtute, nā,
ſi quod conſulens volebat, & exi-
ſtimabat, dæmones reſpondiſſe
non euenit, non dæmones menda-
ces, ſed ſe reſponſi eorum malum
interpretem fuiſſe fatetur, ac quæ-
ritur, cuiuſmodi generis fuit, re-
ſponſum illud; Ibiſ redibis non,
10 morieris in bello. Quare ꝑ̄ & hac
ratione hæretici ſunt Astrologi,

& chiromatici, qui ex aſtrorum,
manuumve inſpectione neceſſa-
rie aliquid futurum ſignificāt de
futuris contingentibus, ſecus ſi
dicerent id fieri poſſe, ita Paul.
Ghirlan. quæſtio. 3. num. 13. cum
ſequen. & quæſtio. 11. numer. 16.
11 & numer. 22. eod. & ob id ꝑ̄ Si-
ſtus Quintus hos damnauit in
Bulla incip. Cœli & terræ crea-
tor. In his igitur caſibus quæ hæ-
reticus ſit dæmonem conſulen-
12 do. Excipitur ꝑ̄ tamen, vbi quis
de præteritis, vel præſentibus dæ-
monem conſuleret, nā quod hæc
a Dæmone ſciri poſſunt, ob eam
rem hæreſim non ſapiunt, quam-
uis grauiffimè peccet, ex quo
communione hoſtis Chriſti Do-
mini vtitur, & damnatur etiam a
13 Siſto V. per eandem Bullam. ꝑ̄
Secundo excipitur, vbi quis a dæ-
mone quærit, quod facere poteſt,
vt pote tentare mulierem ad amo-
rem, nam & ob id in Euangelio
tentator dicitur, iuxta illud. Ac-
ceſſit tentator, atque ſic aſſeruit
Felin. in Rub. de hæret. in fine. Itē
& de ſignis morbi in infirmo, ſci-
licet an ſint ſalutis, mortisve ſi-
gna, nam & hæc medici noſcunt,
ſed iam ad tertium diuini cultus
finem veniamus.

Tertio ordinatur diuinus cul-
tus ad dirigendos humanos a-
ctus ſecundum inſtitutum Dei,
qui colitur, & contra hunc fi-
nem eſt ſuperſtitio obſeruationum,
de quibus eadem ſenti-
mus, quæ de proximis nunc dixi-
mus

mus

mus. Atqui iam de blasphemis agamus.

S V M M A.

- 1 *Blasphemus an haereticus sit.*
- 2 *Blasphemiae haereticae quanam sint.*

III.

- 1 **S.** Postrema quaestio, † quam explicandam, praemittendamque nobis proposuimus, haec est, an qui Deum blasphemant blasphemis haereticalibus
  - 2 haeretici sint. † In qua quaestione explicandum prius est, quanam blasphemiae haereticae sint. Blasphemiae haereticae igitur sunt blasphemiae, quae sapiunt haeresim, & quas qui credit, haereticus est, & hoc fit, ubi de Deo aliquid dicitur, ac de sanctis, quod contra fidem est, ut exempli gratia Deum esse iniustum, Deum non curare mortalia, & ad summam, ubi ei tribuuntur, quae illi non conueniunt, vel adimunt, quae ei conueniunt, haereticum enim est asserere Deum iniustum esse, cum in psalmo illud habeatur: Iustitiae Domini plena est terra, sicut etiam haereticum est asserere eundem mortalia non curare, cum eius providentia vniuersa gubernentur, iuxta illud psalmi. Omnia a te expectant, ut des illis escam in tempore oportuno, atque sic sensit
- Additio ad Diaz in Praet. crim.

Canon. capitul. 110. versi. Et quis sapissimè, & Tho. Zerol. in Prax. Episcop. in verb. calus, ibi, Blasphemiae.

Hoc praemisso pro regula habendum est blasphemum regulariter haereticum non esse, atque idcirco in excommunicationem haereticorum non incidere, nam haeresis est in credendo, non autem in dicendo, ut vidimus, & sapientis, qui aliquid contra Deum dicit, scit, & credit contrarium eius, quod dicit.

Excipitur tamen, ubi quod dicit etiam crederet, tunc enim haereticus esset, & ob id in excommunicationem incideret, ut dixit Io. Bapt. Antonucius in Catechesi Neapolitana. capi. 16. paulo post princ. lib. 4. & cap. 22. numero 4. lib. 2. eod. & Illustrissimus Tolent. lib. 4. Instruct. Sacerd. capi. 13. numero 8. nam ait Blasphemiam cum haeresi esse, quando quis assentit cum intellectu his, quae corde, vel ore dicit, id quod dubitationem non habet, quis enim inficiabitur hunc haereticum esse, qui Deum iniustum asserit? caret igitur quaestio haec dubitatione, alias igitur haereticus non erit. Ex his iam patet, quatenus ad rem nostram pertinet, quinam haeretici sint, qui quoniam per Bullam excommunicantur, ideo Bullam ipsam aggrediamur, & quoniam in ipsius primo capite haeretici excommunicantur, ut dixi, ideo regulam ponamus, & quatenus pateat, quibusque

que quasi cancellis concludatur, amplificationibus, exceptionibus que, aperiamus, id quod in sequenti prestabimus, quam rationem quoque ad reliquas huius Bullæ excommunicationes explicandas perpetuo obseruabimus.

S V M M A.

- 1 Heretici in excommunicationem huius Bullæ incidunt, quæ regula quatenus pateat, declaratur.
- 2 Hussitæ heretici quinam sint.
- 3 Vuiclefitæ heretici quinam sint.
- 4 Lutherani quinam sint.
- 5 Zuingliani quinam heretici sint.
- 6 Calvinistæ heretici quinam sint.
- 7 Hugonotti heretici quinam sint.
- 8 Anabaptistæ quinam heretici sint.
- 9 Trinitarij quinam heretici sint.
- 10 Superstitiosi in excommunicationem incidunt, si superstitione heresim sapiant.
- 11 Hereses plures habens an in plures excommunicationes incidat.
- 12 Heretici quinam sint, qui in excommunicationem non incidunt.
- 13 Suspecti de heresi an in excommunicationem incidant.
- 14 Hereticus non est, nec in excommunicationem incidit, qui non credit id, quod ab aliquo Episcopo damnatum est, & non ab Ecclesia uniuersali.

IV.

- S** Præmissis explicatis, iam regulam ponamus, ut polliciti sumus. In excommunicationem hanc igitur incidant primo Hussitæ, Vuiclefitæ, Lutherani, Zuingliani, Calvinistæ, Vgonotti, Anabaptistæ, & Trinitarii, ut habetur in initio capitis, hi enim omnes heretici sunt. Hussitæ a Ioan. Huss Boemo nominati sunt qui in Concilio Constantiensi damnatus, & viuus combustus est, ut refert Damian. Ros. in Tractatu de hæresibus agnoscendis, libro 3. in verb. Hussitæ, huius errores triginta enumerantur in Bulla Martini Quinti, incip. Inter cunctas pastoralis curæ, lata Constantiæ Anno Pontificatus sui primo, Octauo Calend. Martii. Vuiclefitæ vero dicti sunt a Ioanne Vuiclefo Anglo, qui & ipse in eodem concilio Constantiensi damnatus, & combustus est, ut ait idem Damia. eod. lib. in verb. Ioann. Vuicleffus, & Rebuff. in Prax. Benef. in explicatione Bullæ Cœnæ Domini in verb. Vuicleuistas. articul. 1. eius errores quadriginta quinque enumerantur in eadem Bulla Martini Quinti. Lutherani uero dicti sunt a Martino Luthero Germano, patria Iffibienfi, cuius imago Romæ combusta est anno 1526. die 12. Iunii, ut inquit Rebuff. eod. in verfi. Lutheri, & Damian. eod. libro in verb. Lutherus, ubi multa de ipso,

- fo scripsit, eius errores 41. enume-
rantur, ac damnantur a Leone X.
in Bulla incip. Exurge domine, &
iudica causam tuam, lata Romæ
anno 1520. decimoseptimo Ca-
lend. Iulii. Pontificatus sui anno
Octauo, eundem hæreticum de-
clarauit in alia Bulla incip. Decet
Rom. Pont. lata eodem anno, ter-
tio Non. Ian. † Zuingliani dicti
5 sunt ab Huldrico Zuinglio Cano-
nico Constantiensi, qui asseruit in
Sacramento Eucharistiæ non es-
se verum corpus, & sanguinem
Christi. Item peccatum origina-
le non esse peccatum, sed morbū
naturæ, & alios etiam errores, ita
dixit Damian. eodem lib. in verb.
6 Zuinglius. † Calvinistæ autem di-
cti sunt a Ioan. Caluino Picardo,
qui Paulo 111. Pont. Max. Eccle-
siam persecutus est, & Galliam,
& Sabaudiam suis erroribus infe-
cit, & tandem pediculari morbo
miserrimus interiit, ita dixit idē
7 Damian. eo. in verb. Calvinistæ. †
Anabatistæ autem sunt hæretici,
qui pueros baptizatos iterum ba-
ptizandos asseriebant, cuius erro-
ris inuentor fuit Petrus de Bruis,
qui & combustus fuit. Et dicti
sunt Anabatistæ, quòd idem signi-
ficat, quod rursus baptizantes,
à *βαπτίζω* græcè, latinè significat Rur-
sus, & baptistæ a verbo *Βαπτίζω*,
quod significat Lauo, ab errore
igitur, in quo errant, nominati
sunt, ita dixit Damian. in verb.
8 Anabatistæ eo. † Vgonotti autem
an ab Hugone Ludi magistri Pa-

risiensi, an ab Hugone Capeto di-
cti sint, incertum est, illud con-
stat nunc sacramentarios vocari,
vt ait idem Damian. eodem libro
9 in verb. Hugonistæ. † Trinitarii de-
mum ab hæresi sunt nominati, nā
contra Trinitatem asseriebant, vt
dixit idem Damian. eodem lib. in
verb. Trinitarii. Hi oēs ergo hæ-
retici, qui partim nominantur ab
auctorib. hæresum, partim ab er-
rorib. quos sequuntur, cuiusmodi
rōne hæretici oēs nominantur,
vt habetur in capitu. quidam au-
tem hæretici. 24. quæst. 3. in excom-
municationem hanc Bullæ inci-
dunt, & per Bullam hanc excom-
municantur.

Secundo excommunicatio hæc
afficit omnes alios hæreticos,
quocumque nomine nominen-
tur, & de quacūque secta sint ob
verba illa. Ac omnes, & singulos
alios hæreticos quocumque nomi-
ne censeantur, & cuiuscunque se-
ctæ existant, plures enim hæreti-
corum sectæ sunt, & vario nomi-
ne nominantur, vt habetur in eo.
capit. quidam autem hæretici, &
in l. Ariani. C. de hære. & Man. &
in eod. lib. 3. Damian. Ros. præter
quam quod alii plures de hæreti-
cis scripserunt, lat est per hanc
Bullam omnes excommunicari,
qua pœna & antiquo iure affecti
sunt in cap. excommunicamus. 1.
& 2. de hæret. & in cap. ad abolen-
dam. eodem. Item afficit non so-
lum, qui in hæresim iam ortam in-
cidit, verumetiam, & qui nouam
inuenit,

inuenit, nam Bulla excommunicat omnes hæreticos, nec distinguit, ergo & hunc.

Tertio excommunicatio hæc afficit eum hæreticum, qui dubitat de eo, quod ab Ecclesia definitum est, quamuis asserat se paratum esse corrigi, vt supra probauimus.

Quarto obligat etiam eum, qui credit aliquid contra fidem inscius, & de veritate edoctus sententiam mutare non vult, sed in ea pertinax perseverat, vt id etiã asseruimus.

Quinto obligat hæc excommunicatio hæreticum occultum per accidens, idest eum hæreticum, qui pro tali probari non potest, quoniam occultus est, vt hoc quoque supra conclusimus.

Sexto afficit etiam eos, qui ob superstitiones hæretici sunt, ut Idolatras, & eos, qui cultum latriæ creaturæ tribuunt, vel demones de futuris consulunt, quæ ipsi nequaquam scire possunt, vt antea declarauimus, & vt dixit Iac. de Graff. lib. 4. cas. consc. capit. 1. numero 16. sicut etiam excommunicatione hæc afficiuntur, qui in hæreticales blasphemias erumpunt, modo verum esse censeant, ac credant, quod dicunt, vt id quoque supra diximus.

Septimo excommunicatio hæc afficit quoscunque hæreticos, quacunque dignitate præditi sint, & ob id vel Ecclesiastica, vel secula-

ri, vt habetur in Bulla, in verbis Non obstantibus, vel igitur Cardinales, vel Patriarche, vel Archiepiscopi, vel Episcopi, & multo magis inferiores Ecclesiasticæ personæ; Item vel Imperatores, vel Reges, inferioresve sint in excommunicationem hanc incidunt, si in hæresim aliquam incidunt, vt habetur in cit. versis. Non obstantibus, ibi, Etiam si, vt præmittitur.

Octauo excommunicatio hæc obligat, qui in hæresim aliquam incidunt, esto priuilegium habeant, ne possint excommunicari per litteras apostolicas non faciētes plenam, & expressam mentionem sui priuilegii, vt dicitur in eod. versis. Non obstantibus, ibi, Etiam continentibus, quod excommunicari.

Nono afficit quoscunque hæreticos, & ubicunque sint, nam Romanus Pontifex catholice Ecclesiæ Episcopus est, eique a Christo Domino dictum est, Pasce oues meas, ac propterea, ex quo de tuenda fide agitur, vniuersalis iudex est. argum. capit. cuncta per mundum. 9. quæstio. 3. ob eam rem, sicut eius canones omnes obligant. cap. 1. & capitulum fin. de constit. ita sententiæ, & excommunicationes huius Bullæ omnes complectuntur, etenim totius terrarum orbis Romani Pontificis parochia est, ac territorium, quoad ea, quæ ad fidem pertinent. argum. cita. cap. cuncta per mundum, 9. quæstio. 3. Immo,

mò, & qui nouam hæresim inueniret, excómunicatione hac obligaretur, generaliter enim Bulla loquitur, & futurum tempus etiã respicit.

Postremo excómunicatio hæc afficit non solum, qui plures hæreses sequitur, verumetiã & qui vnã tantum; Nam & hic hæreticus est, & ob id sicut Bulla huius verba ei conueniunt, ita & eiusdem Bulla excómunicatio, ac pœna. arg. m. l. 4. §. toties. ff. de damn. infecto. ¶ At quid si quis in plures hæreses incidat, pro quibus singulis excómunicatio lata est, an in plures excómunicationes hic incidet? Planè sentio hunc in plures excómunicationes incidere, in tot scilicet, quot sunt hæreses, quas sequitur, tum quod plura delicta non tribuunt immunitatem a pœna. argument. l. nunquam plura. ff. de priuat. delict. tum quod si in excómunicationem incidit, qui vnã hæresim sequitur, ergo & in plures, qui plures amplectitur, contumacia enim multiplicata, & pœna multiplicari debet. argum. cap. ac si clerici. de iud. tum quod, qui eadem percussione clericos plures percutit, in excómunicationes plures incidit, vt probauimus in Tractatu nostro de Censuris, cap. 16. §. 3. nume. 8. Tab. 1. & supra in prima parte, capit. 8. sentio igitur hunc in excómunicationes plures incidere. His igitur rationibus regula hæc amplificatur, iam ex-

ceptiones eius ponamus.

12. Primum igitur ¶ in excómunicationem huius Bulla non incidit hæreticus, qui animo tantum hæresim inclusam habet, & sic hæreticus tantum est, vt dicitur, mentalis, sicut probauimus supra.

Item in excómunicationem hanc non incidit, vbi Bulla promulgata non est, & probabiliter ignoratur. argum. cap. fin. de constit. libr. 6. & vt nos probauimus in Tractatu nostro de Censuris, cap. 9. cum sequen. Tab. 1. Quare, si a pud Indos christianos factos id contingeret, in excómunicationem hanc ipsi non inciderent, si Bullam hanc ignorarent.

13. Tertio ¶ in excómunicationem hanc non incidunt, qui hæretici re vera non sunt, esto de hæresi suspecti sint, nam suspecti huiusmodi hæretici non sunt, vt habetur in capitul. excómunicamus. §. qui autem, de hæretic. Non itidem, qui in re, de qua questio inter DD. est, & de qua Ecclesia non definiuit, opinionem falsam eligunt, modo parati sint definitioni Ecclesiæ stare, ac se corrigere, nam hi hæretici non sunt, vt dixit Innocent. quem refert, ac sequitur Ioan. Nicol. Arelat. in Tractatu de hæret. not. 15. atque idcirco in excómunicationem non incidunt, quæ in hæreticos lata est. Non denique, qui superstitionibus vtuntur, quæ hæresim

resim coniunctam non habet ob eandem rationem, & vt dixit Na uarr. in consil. 1. de fortileg. libro quinto.

14 Postremò † in excommunicationem hanc non incidit, qui nõ credit aliquid, quod ab aliquo Episcopo in sua diœcesi damnatum est, modo ab Ecclesia vniuersali, vt hæreticum damnatum antea illud non sit, vt dixit Syluestr. in verb. excommunicatio. 7. numero quinto. & Tabien. in verb. Excommunicatio. 5. cas. 4. numer. 8. versicul. Septimo de illis, etenim non ad Episcopos, sed ad Romanum Pontif. eorum, quæ ad fidem pertinent, definitio spectat, vt dixit Gloss. communiter recepta. in ca. quoad translationem, in verb. Referuata. de offi. legat. & Innoc. in capitu. ad abolendam. in verb. Hæreticos, & Abb. num. 3. versic. Not. 1. de hære. Nec obstat cit. capitu. ad abolendam, vbi hæreticus iudicandus esse dicitur, qui tenet contra ea quæ Episcopus iudicauit, nam intelligitur illud, & locū habet, vbi Episcopus cõuincit aliquem de delicto, quod hæresim iam damnatam coniunctam habet, si enim declarauit eum ob id hæreticum esse, ab omnibus pro hæretico habebitur, ita sensit Tabien. ibid. & Innocen. in cit. capi. ad abolendam. in verb. Hæreticos, nam inquit Innocen. hæreticus, idest in hæresim iam damnatam, & indubitatam incidentes, alias enim, si de articulis fidei du

bitatio oriretur, & dubium esset, quis bene, vel male diceret, hoc solum Romana Ecclesia determinat. Hæc Innoc. ibi, ergo & hæreticus solum est, qui in re, quæ ad fidem pertinet, & a Romana Ecclesia damnata est, offendit, non autem si ab alio inferiore Prælato, sed iam de Apostatis agamus, seu de excommunicatione in Apostatas lata.

Verf. Et a Christiana fide Apostatas.

S V M M A.

- 1 *Apostasia quid sit.*
- 2 *Apostatate non potest, qui christianus non est.*
- 3 *Apostasia triplex est.*
- 4 *Apostata a fide quinam sit.*
- 5 *Lamię Apostatę sunt.*

Hic excommunicantur Apostatę, cuius excommunicationis cognitionem vt magis absolutam habeamus, tria præmittenda nobis sunt. Primum quid sit Apostasia, & ob id quid sint Apostatę. Deinde quotuplex sit Apostasia. Tertio, esto eius species plures sint, de qua Apostasia hic agatur, & quæ puniatur hac excommunicatione.

1 Quoad primum igitur † Apostasia nil aliud est, quam defectio a Deo facta ab eo qui christianus est: ita sensit San. Thom. 2. 2.

D quæst.

- quæst. 12. artic. 1. & 2. in respon. Dixi autem defectio, quoniam Apostata deficit a Deo, & ut vulgo dicitur, si rebella, quare ob id S. Thom. inquit eam esse retrocessionem a Deo. Dixi a Deo, quoniam, quæ fit ab homine apostasia non dicitur, sed simpliciter rebellio, seu defectio. Dixi Ab eo,
- 2 † qui christianus est, quoniam qui ad Deum nunquam accessit baptismi susceptione, ab eo apostatare, id est deficere, & retrocedere nequaquam potest, ubi enim non est habitus, ibi priuatio non datur. argument. l. decem, & ibi communiter not. ff. de verbo. obl. Quare infideles, qui Christi fidei baptismum non susceperunt, de apostasie crimine non puniuntur, ut dixit S. Tho. q. ea. art. 2. Ex his iam constat, quisnam Apostata sit, nam est Christianus, qui a Deo recessit.
- 3 Quoad secundum † triplex Apostasia est, nam, ex quo Apostasia est discessio quædam a Deo ut diximus, sicut tribus modis cum Deo coniungimur, primo per fidem, deinde per debitam, & subiectam voluntatem ad obediendum præceptis eius, tertio per præcipua quædam ad supererogationem pertinentia, per religionis scilicet professionem, sacrive ordinis susceptionem, ita & tribus modis ab eo seiungimur. Nam, qui Christi Domini fidem relinquit, hic apostata a fide dicitur. Qui autem discedit a re-

ligione, quam professus est, vel ab ordine, quem suscepit, ut laicus eundo, ac se gerendo, apostata a religione, vel ab ordine dicitur, ut habetur in cap. 1. & in cap. 3. & in c. a nobis, & in cap. si. de apost. Qui demum, diuinis mandatis obedire non vult, hic apostata a diuinis mandatis dicitur, ita tradidit S. Thom. ead. q. ar. 1. in resp. & Gloss. in cap. 1. in verb. Apostasia. de Apostat. & Innocen. & Abba. & Mar. Socin. Sen. numer. 3. & Pau. Ghirlan. de hæret. q. 2. num. 8. & Borgas part. 16. de Irregular. in tit. de Apostat. & Maiol. de Irregularit. capit. 34. lib. 5. sed iam de quibus apostatis hic agatur, & qui excommunicentur, explicemus.

Quoad tertium Bulla hac excommunicantur solum Apostatæ fidei, id est qui a fide recedunt, nam excommunicamus, dicitur enim ibi, & cat. Et a christiana fide apostatas, ergo de his tantum agitur, & non de aliis, ex quo apostatas a fide tantum nominat, inclusio enim vnius alterius exclusio est. argumen. cap. nonne de præsumpt. & l. cum prætor. ff. de iud.

- 4 Apostata a fide vero † est apostata, qui relicta Christiana religione, ad aliam religionem, seorsamve se transfert. Dixi Apostata, ut sub quo genere sit habeatur. Dixi Relicta religione christiana, & sic simpliciter, & generaliter, quo separetur ab hæreticis

reticis qui in aliquibus tantum a Christi fide deficiunt, Dixi, Ad aliam religionem, se&amve se transferunt, quo separentur ab hæreticis, qui in omnibus a christiana religione deficiunt, sed christianostamen se esse censent & volunt, non autem se&am aliam sequuntur, ac religionem, nam apostata, præterquam quod a christiana fide deficiunt, ad aliam religionem se transferunt, vt probatur in leg. eum, qui. C. de apostat. ibi enim legislator pœnam ponens in eos, qui faciunt quem apostatare, inquit: Eum, qui ex cultu christianæ religionis in nefariam se&am, ritumve traduxerit, capite puniendum esse. Ecce ibi agitur de apostatis a fide, idest, qui faciunt a fide apostatare, vt habetur ex Rubr. & inquit, Ex cultu christianæ religionis in nefariam se&am, ritumve traduce-re, ex quibus verbis apparet duo postulari, quo quis apostata sit, primum vt a christiana religione discedat, alterum vt ad aliam se&am se transferat, idem habetur in l. i. C. eod. ibi enim de apostatis agens legislator inquit, si quis ex christiano iudæus effectus, ex quibus verbis ad apostatam constituendum duo proximè dicta requiri comprobatur. Idem sentit Iul. Clar. in pract. crim. §. fin. quæst. 78. vers. Apostata, nam ait eum apostatare a fide, qui a christiana religione transit ad iudaismum vel aliam se&am infidelium.

Apostata a fide igitur propriè ille dicitur, qui relicta christiana religione ad aliam se transfert, cuiusmodi fuit Iulianus ille apostata, de quo in capitu. Iulianus. l. r. quæst. 3. & cuiusmodi sunt lamig vulgo dictæ Strighæ, quæ vel tacito professionem per aliquem ministrum diabolo, vel expresse ipsi dæmoni solemniter, vel non solemniter faciunt, nam in professione illa christianam fidem abnegant, & se dedunt, & consecrant ipsi diabolo, & eum tanquã verum Principem, & Deũ colunt, atque adorant, vt tradidit id pluribus Paul. Ghirland. in Tractatu suo sortileg. quæstio. 3. numero r. cum multis sequen. & huiusmodi sunt, qui a Turcis capti fidem abnegant, & turcæ fiunt, vulgoque dicuntur Renegati. His sic præmissis, iam regulam vt fecimus antea, ponamus, id quod in sequ. præstabimus.

S V M M A.

- 1 *Apostate fidei in excommunicationem Bullæ incidunt, quæ regula, quousque pateat, declaratur.*
- 2 *Apostate hæretici sunt.*
- 3 *Apostata an in duas excommunicationes incidant, in alteram, quatenus Apostata, in alteram, quatenus hæretici.*
- 4 *Apostata religionis in excommunicationem incidit.*

S. Vidimus quinam Apostatae sint, de quibus hic agitur, iam, qui in excommunicationem hanc incidant, videamus, id quod regula posita fiet.

In excommunicationem hanc igitur ¶ Bullae Apostatae a christiana fide incidunt, nam hos Bulla excommunicat, ut habetur in versicu. Proposito, idque iure merito, nam & ipsi haeretici sunt, ut dixit Innocen. in capitu. 1. numer. 2. versicul. Apostata perfidiae, & Host. quem refert, ac sequitur Abba. versic. Qua poena, & Mar. Soc. Sen. num. 3. vers. Sed quarunt hic DD. de Aposta. & Maiol. de Apostat. c. 34. in Tractatu de Irregu. & facit c. contra christianos. de haer. li. 6. vbi contra hos ut contra haeticos procedendum dicitur. Imo pestilentiores ipsis haeticis sunt: iure igitur & ipsi excommunicantur.

2 Atqui, quod ¶ Apostatae haeretici quoque sunt, an in ¶ duas excommunicationes etiam incidunt, in vnam quod haeretici, in alteram quod apostatae sunt? Nam Bulla hos ambos excommunicat, ut vidimus. Ego sentio per Bullam hanc Apostatas semel tantum excommunicari, & in excommunicationem vnam incidere. Primo, quia Romanus Pont. separatim eos excommunicat, & ob id haeticorum nomine eos comprehendere se nolle significavit, er-

go nec haeticorum excommunicatione eos affici velle indicavit, separatorum enim separata debet esse ratio. argumen. l. Papi-nianus exuli. ff. de minor. Postremo, quoniam apostasia species haereseos est, sub se enim habet heresim in specie, & apostasiam, ac vna species sub alia non est, ut docuit Philosophus, ergo poena imposita in vna specie ad aliam non transfertur. argument. l. in agris. ff. de acqu. rer. domin. In excommunicationem vnam igitur apostatae fidei incidunt. Quae regula amplificatur ut superior, nam locum habet, quicumque sint huiusmodi apostatae vel clerici, vel laici, vbiunque sint, quamcunque sectam sequantur, & privilegium etiam habeant, ne possint per apostolicas etiam litteras censuris irretiri, ut diximus antea de haeticis.

4 Excipiuntur ¶ tamen Apostatae religionis, ut ob id, qui dimittunt habitum religionis, nam, etsi apostatae & ipsi dicuntur, ut habetur in citat. capitul. de apostat. tamen in excommunicationem hanc Bullae non incidunt, & hoc ob eam rationem, quoniam Bulla de Apostatis a fide tantum loquitur, ergo non de aliis. argumen. c. nonne, de praesumpt. & l. cum pretor. ff. de iud. excommunicantur tamen per ca. 2. ne cler. vel mon. lib. 6. atque sic dixit Borgas. de Irregular. par. 6. de Apostat. numer. octavo.

Secundo excipiuntur clerici , qui sine legitima causa habitum clericalem dimittunt, nam nec hi in excommunicationem hanc incidunt, esto apostata dicantur, & excommunicari possint, vt habetur in tit. de Apost.

Postremo excipiuntur apostata inobedientia, id est, qui Romano Pont. vel canonibus non obediunt, nam neque hi hac excommunicatione comprehenduntur, quamuis excōmunicari possint, vt dixit Innocen. in capitu. 1. numer. 2. de Apostat. & Tabien. in verb. Apostasia. numer. 7. versic. Quinto . Quare ob id Apostatas hosce non propriè apostatas esse, quidam dixerunt, sed iam ad alia veniamus.

Verf. Ac eorum credentes.

S V M M A.

- 1 Credēs hæreticorum quisnam dicatur.
- 2 Credere hæreticis duobus modis contingit.
- 3 Credere quem hæreticis duobus modis conuincitur.

Hic excommunicantur credētes hæreticorum, verum vt sciamus, quinam hi sint, ob eam rem, qui credentes hæreticorum dicantur, explicemus.

- 1 † quatenus ad rem nostram pertinet, ille propriè dicitur, qui hæ-

reticis credit in illis erroribus, quos habent contra fidem, vt habetur in capitu. penult. §. fin. de hēret. Credentes autem eorum, scilicet hæreticorum erroribus, dicitur enim ibi, hæreticos similiter iudicamus. Hæc ibi, ex quibus patet eos hæreticorum credentes esse, qui eorum erroribus credunt, idem sensit Carer. in Tractatu de hæret. num. 175. versicu. Et nota, ait enim ibi, quod tales receptatores, fautores, & credētes nō puniuntur aliis pœnis in iure non expressis, nec pœnis hæreticorum, præterquam credentes hæreticis contra fidem. Ecce hic manifestò apparet credentes hæreticorum eos dici, qui contra fidem eis credunt, qui in aliis ergo ipsi credunt, hæreticorum credentes non sunt, idem sensit Tabien. in verb. Excommunicatio. 5. cas. 4. numero 12. Versicul. Vndecimo, & Syluest. in verb. Hēresis. numero 10. versicul. Septimo, & Angel. in verb. Hæreticus. num. 22. versic. Quis dicatur credens, de his ergo credētibus hic agitur.

- 2 Credere autem hæreticis † duobus modis contingit, explicitè, & implicitè, explicitè, vbi credentes credunt erroribus ipsorum, & sciunt quinam errores illi sint, implicitè vero, vbi credunt idem, quod credunt hæretici, sed ignorant, quid ipsi credant, sic enim & in vera fide quis credit explicitè, vbi speciatim

D 3 nouit

nouit quid Ecclesia credat, implicitè, vbi credit, sed nescit, quid Ecclesia credat, vt homines idiotæ, & simplices, ita sensit Syluest. in verb. Hæresis. 1. numer. 10. versicul. Septimò, & Nauar. in Man. capit. 17. num. 55. versicu. Tertia, quod verbum Credentes, & Caiet. in Summ. in verb. Excommunicatio. capit. 45. & Iac. de Graff. lib. 4. decis. cas. consc. capit. 1. num. 22. & Tolet. in Bulla Cœnæ domini, Excomm. 1. numer. 17. Quare, quòd tales hæretici etiam sunt, vt habetur in cit. cap. pen. §. si de hæret. esto expressi non fuissent, tamen in excommunicatione hanc Bullæ incidissent, fuit igitur potius declaratio hæc, quam necessaria expressio, vt hoc etiam animaduertit Nauar. ibid. & si Caiet. ibidem credentes eos dicat, qui implicitè credant, quæ ipsi credunt, esto quid credant, ignorèt, quod ratione non caret, quòd & sequitur Iacob. ibid. Qui ergo diceret Caluinum virum bonum fuisse, & se velle mori in eius fide, quam tamen ignorat qualis sit, credens hæreticorum est, ex quo scit pro hæretico ab ecclesia iudicatum esse.

3 Credere autem † duobus modis conuincuntur, verbis, & factis. Verbis, vbi apertè fatentur se credere illorum erroribus, vel publicè prædicant, ac defendunt eorù errores. argumen. cap. super quibusdam, de verbor. signifi. Factis verò, vel quòd sequuntur eorum

ritum, & communionem ab eis accipiunt, vt dixit Ancharan. in cap. 2. num. 2. versicul. Secundò, de hæret. lib. 6. & Ioan. Tabien. in ver. Excommunicatio. 5. cas. 4. numero. 12. versicul. Vndecimo, vel quod eorum contiones frequentant, nam & hi credere censentur, vt sensit Gemin. in citat. cap. 2. num. 7. versicu. Sed quid, de audientibus, & sequitur Feli. aperte in capi. excommunicamus. 1. numero 5. versicul. Vltimo circa istum, de hæret. & Ioann. Nicola. Arelat. in Tractatu de hæret. not. 16. quacunque ratione igitur credentes hæreticorum sint, ad Bullam hanc pertinent. His ita præmissis, iam rem ipsam aggrediamur, & regulam de more ponamus.

Verba A. Com. credentes
S V M M A.

I Credentes hæreticorum in excommunicationem Bullæ incidunt, quæ regula declaratur, quousque pateat.

I.

I §. Præmissis iam antea dictis. † In excommunicationem hanc Bullæ igitur hæreticorum credentes incidunt, vt expressum hoc habetur in versiculo proposito. Quæ excommunicatio amplificatur quatuor illis modis, quos in prioribus regulis posuimus, quicunque igitur sint, vbi cunque morentur, in quocunque fidei

fidei errore hæreticis credant, & priuilegium habeant, ne possint excommunicari, in huius tamen excommunicationem Bullæ incidunt.

Item afficit excommunicatio hæc hæreticorum credentes, vel explicitè, vel implicitè credant, nam credentes sunt, quacunque ratione credant.

Postremo afficit etiam ipsos, vel factis, vel verbis se credere fateantur.

Excipiuntur tamen primo, qui inscitia ducti ipsis crederent, vt pote aliquis hæreticus nondum pro tali habitus, ac declaratus, prædicat errores aliquos iuris idiotis, ac simplicibus, qui existimant eum recte sentire, & recte docere, planè in excommunicationem hi non incident, quippe qui hæretici non sint. argumè. capit. Apostolicæ. de cler. excom. min.

Item in excommunicationem non incidunt, qui ob mortis metum se credere illis dicunt, modo fidem animo retineant, quamuis grauissime peccent, sic enim & Petrus Christum Dominum negauit, & Marcellinus idolis thus obtulit.

Tertio, vbi animo crederent, sed tamen nulla ratione id exprimerent, sicuti supra de hæretico mentali conclusimus.

Postremo, vbi extra fidem ipsi in re alia crederent, vt pote in medicina danda, in dogmate ali-

quo philosophiæ, in contractibus, & huiusmodi, nam non hæreticis credunt, quatenus hæretici sunt, atque idcirco dispositio huius Bullæ in his locum non habet, atque sic sensit Syluestr. in verb. Hæresis. num. 10. versicu. leprimam.

Quæ autem diximus de credentibus hæreticorum, eadem sentimus & de credentibus apostatarum, nam & ipsi hæretici sunt, vt vidimus supra. Præterea post hæreticos, & apostatas credentes excommunicantur, ergo & ad credentes eorum excommunicatio hæc referri debet, sed iam de receptatoribus eorundem agamus.

Verf. Receptatores.

S V M M A.

- 1 Receptator hæreticorum quisnam dicatur.
- 2 Recipi hereticus potest ob multas causas.

IN hac parte receptatores hæreticorum etiam excommunicantur. Quam rem vt facilius cognoscamus, † quisnam receptator sit, prius explicemus. Anchara. in cap. 2. num. 3. versicu. Tertio quæro. & Gemin. num. 8. versicu. Sed, qui dicantur, de hæret. lib. 6. receptatorem hæreticorum eum esse inquit, qui sciens quem hæreti-

D 4 cum

cum esse, ipsum recipit.

Horum opinio mihi non satisfacit, tum quod non distinguunt causas receptionis, tum quod declaratio est eadem cum declarato. Ego igitur, vt rem paucis absoluam, quatenus ad rem nostram pertinet, eum receptatorem hæreticorum esse sentio, qui sciens quem hæreticum esse, hæresis gratia ipsum recipit, sic enim sentiunt Caietan. in Summ. in verb. Excommunicatio. capit. 2. in fine, & Nauar. in Man. capit. 27. numero 55. versic. Quarta, & Tabien. in verb. Excommunicatio. 5. cas. 4. num. 10. versicul. Nono, & Jacob. de Graff. libro 4. cas. confc. capit. 1. nume. 26. nam Caieta. inquit receptatorem hæreticorum eum esse, qui recipit hæreticū, quatenus hæreticus est, quatenus autem hæreticus est, recipi quis nō potest, nisi ob hæresim recipiatur. Idem inquit Nauarus nam ait receptatores hæreticorum ad effectum incurrendi hanc censuram eos solum dici, qui hæc faciunt eis eo respectu, quod sunt hæretici, ex quib. verbis facillime comprobatur hæreticorum receptatorem eum esse, qui hæresis gratia ipsos recipit, idem sensit Tabien. in cita. loco, receptator hæreticorum igitur hic est, & Tolet. in Bulla Cœnæ Domini. Excommunicatio. 1. numero 21. vbi ait: Receptatores hæreticorum eos dici, qui in domibus, vel in alio loco eos recipiunt,

vt occultent ipsos, ne veniant in manus iudicum. Et quoniam multis modis receptio hæc fieri potest, & ob multas causas, ob eam rem hæc duo etiam absoluamus.

Receptator igitur hic non solum intelligitur priuata persona, quæ in suas ædes hæreticum recipit, verum etiam & publica persona, vtpote princeps terrarum, qui hæreticum vel in suam Ciuitatem, regnum, vel prouinciam recipit, nam & hic receptator est. Præterea Bulla simpliciter receptatores excommunicat, nec distinguit de loco receptionis, ergo nec nos distinguere debemus. argument. l. de pretio. ff. de publ. in rem act. Quare Principes animaduertant, ne ad se confugientes hæreticos recipiant, si excommunicationem hanc euadere velint.

2 Ob multas itidem causas receptio hæc fieri potest ad hæresis fauorem, nam primo recipi potest, quo lateat, libereturve a manu iudicis, hic enim receptator dicitur. argumē. l. 1. & 2. ff. de recept. & l. 1. §. quod autem prætor ait. ff. de seruo corrup. & l. 1. & 2. C. de iis, qui latro occultat. Item recipi potest, vt hæresim suam doceat, & conuenticula faciat, nam & hic receptator hæretici proprie dicitur, vt sensit Ioann. Tabien. eodem versicu. Nono, & facit l. conuenticulam. C. de episcopis, & clericis. Item recipi potest

hæ-

hæreticus, vt deinceps alio eum transmittat, & sic ob huiusmodi causas. Ad summam Receptator hæreticorum duobus modis dicitur, Primo, vbi ob hæresim eum recipit, Postremò, ubi ob aliam causam, vt ob amicitiam, vel cognationem, sed tamen receptio illa in hæresis fauorem redundat; idque merito, cum ob l. 2. ff. de recept. tum quod si diceremus primo modo tantum receptatorem quem dici, pauci in excommunicationem hanc inciderent. Qui ergo recipit amicum, fratrem, & huiusmodi ne capiantur, in excommunicationem incidit, quamuis ob amicitiam, vel fraternitatem id faciat. Nec interest deinceps, an ei victum subministret. His sic præmissis, iam regulam de more ponamus.

S V M M A.

- 1 Receptatores hereticorum in excommunicationem Bullæ incidunt, quæ regula quousque pertineat, declaratur.
  - 2 Receptator hereticorum in excommunicationem Bullæ incidit, esto semel tantum recipiat.
  - 3 Recipiens patrem, fratrem, amicum-ve, vt hereticum, in excommunicationem incidit.
- I.
- 1 §. In excommunicationem igitur hanc Bullæ incidunt receptatores hereticorum,

quos diximus ob ver. in initio positum, quæ regula, vt superiores, amplificatur, nam, vel receptator priuata, publica ve persona sit, laicus, vel clericus, in excommunicationem hanc incidit.

Item receptator in excommunicationem incidit, esto hæreticus ipse non sit, tum quod Bulla, vt dixi, non distinguit, tum quod si hæreticus esset, & ob hanc causam in excommunicationem incideret, non enim absurdum est, vt receptator hæretici hæreticus non sit, sicut & fautor, & defensor, vt sensit Alfons. de Castr. aduersus hæreses omnes. lib. 1. capi. 9. versic. Quapropter hæreticorū fautores, & defensores, & Carer. de hæret. num. 162. versic. Nunc de receptatoribus.

Tertio incidit in excommunicationem receptator hæretici, esto & ipse hæreticus sit, nam simpliciter excommunicantur receptatores hæreticorum, ergo & hæretici receptatores comprehenduntur. argument. l. de pretio. ff. de publ. in rem act. Præterea si contrarium diceremus, meliori conditione hæreticus esset, quam non hæreticus, quod absurdum est. Hinc excommunicatum excommunicati communionem vt non posse probauimus in Tractatu nostro de Censuris. Quare hic duabus excommunicationibus irretitus erit, altera, quia hæreticus est, altera, quia est receptator hæreticorum: pluribus enim

enim excommunicationibus irretitus quis esse potest, vt afferuimus in eod. Tractatu nostro. cap. 16. §. 3. Tab. 1.

Quarto receptor hæreticorum in excommunicationem incidit, esto deinceps eum peniteat, quod ipsum receperit, & tradat iudici puniendum, tum quod statim atque eum recepit, in excommunicationem incidit, nam purè excommunicatio per Bullâ lata est, quo casu statim obligat. argum. §. omnis stipulatio. versi. Pure, in Institu. de verb. obli. & vt nos probauimus in eod. Tractatu c. 13. §. 1. Tab. 1. tum quod sic de recipiente bannitum, vt ita dicâ, conclusit Nell. in Tractatu de bân. in 3. p. 2. temp. numero 24. & facit, quod dixit Clar. libr. 4. recept. sentent. in verb. Emphyteusis. q. 13. versicul. Sed quid si emphyteuta.

2 Quinto ¶ in excommunicationem incidit hæretici receptor, esto semel tantum recipiat, nam, etsi nomen hoc Receptor, frequentiam actus significat, propterea quod a verbo frequentatiuo venit, vt inquit Grammatici, tamē hic fat est, vt semel recipiat, quo in excommunicationem hanc incidat, vt inquit Gemin. in capit. 2. num. 8. versicu. Sed qui dicantur receptatores, de hære. lib. 6. & Rebuff. in Prax. benefi. in explicatione Bullæ cœnæ Domini. art. 1. in verb. Et receptatores, & Oldrad. consil. 36. & Ioann. Tabi-

in verb. Excommunicatio. §. cass. 4. num. 10. in fine, & Sylu. in verb. Hæresis. num. 10. versicu. Septimo ibi: Receptatores, & Angel. in verb. Hæreticus. num. 23. versicu. Quis dicitur receptor, & Iacode Craff. lib. 4. decis. cal. consc. ca. 1. num. 23.

3 Sexto in excommunicationem receptor incidit, qualiscunque sit hæreticus, quem recipit, nam Bulla non distinguit, ergo nec nos distinguere debemus. Quare ¶ uel parentem, uel filium, uel fratrem hæreticum quis recipiat, in excommunicationem incidet, nō enim ratione sanguinis recipiens excusatur, ut dixit Glo. in capitul. excommunicamus. §. credentes, in uerb. Receptatores, de hæret. quam sequitur Paul. Ghirland. in Tractatu de hæret. quæst. 9. nu. 2. Item uel uxorem hæreticam maritus recipiat, uel è contrario uxor maritum, in excommunicationē hanc etiam incidet, ut dixit Carer. in Tractatu de hæret. nu. 169. uersicu. An autem liceat uxorem receptare, ubi & quosdam alios. idem sentientes refert, ac planè, si ratione! consanguinitatis id non licet, minus ratione matrimonii. argumen. §. sed naturalia, in Inst. de iur. nat. gent. & ciuil. Item uel amicum hæreticum recipiat, excommunicationem hanc nō euadet, ut dixit Carer. eod. num. 172. uersicu. An autem excuset, & nonnulli alii, quos ibi refert, idq; merito, nam si consanguinitas, quæ natu-

naturalis amicitia quædam est, non excusat, nec amicitia excusabit. argumen. l. i. ff. de admin. tut. l. fin. C. de iis, qui uen. ætat. impet. Hæcque locum habent nõ solum ubi intendunt hæresi eorum fauere, uerum etiam, ubi id non intendunt, sed tamen receptio illa per se, & proximè id operatur, utpote, quia fit, ne in manus iudicum ueniant, ne puniantur, & ad summam ut iudicium euadant, ut supra id etiam diximus.

Septimo in excommunicationem incidit, etiam si hæreticus, quem recepit, hæresim deinceps abiurauerit, nam pena excommunicationis obligat statim ipsum recipientem, esto igitur hæreticū pœniteat hæresis, non tamen receptator excommunicatione liber erit, sed absolutio necessario postulabitur. argumen. capi. cum desideres. de sentent. excommun. Etenim nec hæreticus ipse per ab iurationem hæresis excommunicatione solutus est, sed est opus absolute, ut asseruit Carer. cū aliis ab ipso citatis. eodem num. 173. uersicu. Quid autem si hæreticus.

Octauo in excommunicationem hanc receptator incidit, qui cūque hæreticus hic sit, uel Rex, uel Imperator, uel laicus, uel clericus, & quæcunque persona ob rationem supra allatā, quod Bulla simpliciter loquitur, & quod agitur de fauore religionis, & ob id est hoc amplificādum. argum.

l. sunt personæ. ff. de relig. & sump. At quid si Romanus Pontif. qui Bullam huiusmodi tulit, in hæresim incidisset, quod Deus auertat, & ab aliquo reciperetur, an recipiens, in excommunicationē Bullæ incideret? Ego sic distinguendum censerem. Aut ab Ecclesia adhuc toleratur, quia neq; notorius, neque hæreticus declaratus est, & in hoc casu receptatorem in excommunicationem Bullæ non incidere censeo. argumen. capitu. cum secundum leges. §. si. de hæret. libro 6. & ob extrauagā. ad euitanda, non enim est uersimile obligare se recipientem uoluisse, etenim nec ludens aleis cum Episcopo in excommunicationem per Episcopum latam contra tali ludo ludentem incidit. Quare nec in excommunicationem alias iuris hic incidet. Aut notorius, denunciatusue hæreticus est, & in hoc casu ipsum recipientem in excommunicationem incidere censeo, modo incorrigibilis sit, nam tunc ea dignitate priuatur, & ut priuata persona est, præterea a se gesta ante hæresim ualent, ergo & Bulla firma remanebit, & ob id recipiens in excommunicationem incidet.

Nono in excommunicationem incidit, in quemcunque locum hæreticum quis recipiat, uel in proprium regnum, uel in proprias ædes, uel in prouinciam, ut præmissimus, & uel in suas uel in alienas

alienas ædes recipiat. argu. l. i. §. quod autem. ff. de seru. corrupt. & ut Rebuff. ibid. dixit.

Postremo ob quascumque causas recipiat in fauorem hæresis, nam ob multas recipi posse antea præmissimus. Hi ergo hæreticos recipiendo in excommunicationem huius Bullæ incidunt, iam eos, qui hanc pœnam euadunt, ponamus.

S V M M A.

- 1 Recipiens hereticum ob aliam causam quam ob hæresim in excommunicationem non incidit.
- 2 Recipiens consanguineum hæreticum, an existimetur ob hæresim, consanguinitatemve recepisse.
- 3 Metu recipiens hæreticum in excommunicationem non incidit.
- 4 Ignorans quem hæreticum esse in excommunicationem non incidit eum recipiens.
- 5 Necessitatis causa hæreticum recipiens in excommunicationem non incidit, siue sit necessitas animæ, siue corporis, siue famæ, siue rei.
- 6 Auxilium ab hæreticis recipere possumus, quo res nostras tueamur, etiam contra christianos.
- 7 Necessitate aliqua si hereticus premitur, opem ferre ei possumus.
- 8 Fame laboranti heretico subuenire possumus.
- 9 Aegrotto heretico medicinam facere possumus.
- 10 Hereticis regno priuatis, sed adhuc in possessione existentibus, an lici-

tè opem feramus nã regnum tuendum.

II.

Explicatis, qui in excommunicationem hanc incidunt, iam explicemus, qui eam penam euadunt. Primum igitur in excommunicationem hanc non incidunt, qui ob aliam causam ab hæresi hæreticos recipiunt, nam causa prohibitionis est hæresis, idest fauor hæresis, vbi ergo receptio non fit ob fauorem hæresis vel in eius fauorem nõ redudat, recipiens in excommunicationem non incidit, cessante enim causa prohibitionis cessat prohibitio. arg. capitu. cum cessante. de appellat. & l. adigere. §. quamuis. ff. de iur. patro.

Quare, qui hæreticum quem piam recipit ob consanguinitatē, affinitatem, amicitiamve, ac propterea si amicum quis ob amicitiam, si pater filiū, quia filius est, & hospes, si hospitem ob id tantum recipiant, in excommunicationem non incident, quoniam fauere hæresi hi non existimantur, vt sensit Nauarr. in consil. 23. num. 8. de sentent. excommunicat. lib. 5. & in Man. capit. 27. nu. 55. versicul. Quarta, ibi, quales multè occurrere possunt, & Martinus Alfons. de Viuald. in Candelabro p. 2. in explanatione Bullæ Cœnæ Domini. cas. 1. num. 8. & 9. & Iac. de Grass. lib. 4. decis. cas. confc. n.

26. in fine, cap. 1. Hæc tamen vera sunt, modo in fauorem hæresis receptio non redundet, nam si receptio eorum fiat, ne a iudice comprehendantur, vel ne puniantur, vel ut ob has causas occultentur, secus est, ut supra dixi. Receptio igitur hos excusabit, ubi fauor hæresis non sequitur, utpote, quia hospitii gratia receptio fit, nullo hæresis fauore consequente, ita Tolet. in Bulla Cœnæ Domini excommun. 1. numero 21. cum seq.

2 † Atqui an in dubio consanguineus existimabitur recepisse ut hæreticum, consanguineum uel hæreticum consanguineum recipiens? Ego censeo hunc existimandum esse re dubia ut consanguineum recepisse, tum quod in pœnis benignior interpretatio facienda est. capitu. in pœnis, & ibi glode regul. iur. libro sexto. & l. interpretatione. ff. de pœn. tum quod re dubia nec dolus, nec delictum præsumitur. argument. l. merito. ff. pro soc. atque sic sensit Nauarr. in cita. versicul. Proximè, nam ubi quis fauet hæretico cognato tamquam cognato, nō tamquam hæretico fauere censeo ait, ergo idem hic, & hæc in foro exteriori locum habent. In foro autem interiori facillimè sacerdos id arbitrabitur, nam, ut res est & pœnitens fatetur, res diiudicabitur, non autem ut præsumitur, atque sic de fauente hæreticis ait Nauarr. eodem numero 55. versicul.

Quarta, ibi, quoad forum autem

interius, quare si pœnitens se hæreticum recepisse fateatur in fauorem hæresis, in excommunicationem eum incidisse sacerdos iudicabit.

3 Secundo in excommunicationem non incidit, qui coactus uel metuue probabili hæreticum recepit, ut dixit Carer. in Tractatu de hæreticis. numero 171. versic. Limita etiam, ubi & Bal. & alios quosdam idem sentientes refert, & Iacob. de Graff. eodem capitu. 25. etenim & hic non ob hæresis fauorem recepisse apparet. Ac planè, si vis præcisa est, quod uolentum simplex ab Aristotele dicitur libro tertio Moral. nemo iure id dubitabit, nam hic non agere, sed pati dicitur, ut habetur in capit. sacris, de iis, quæ uel metuue cauf. fiunt, & facit capi. contra christianos. de hæret. libr. 6. Quare, si hæreticus multos secum habens alicuius domum ingrediat, eumque cum familia constringat, quod superioribus annis exules hic Barbiani, & in aliis vicinis locis factitabant, nemo, ob receptionem hæretici hunc dominum domus in excommunicationem incidisse dicat, quippe quia non ut hæretico fauit, sed quod resistere non potuit, eum recepit. Si vis itidem præcisa non est, sed mortis metus infertur, nisi recipiatur, planè hunc quoque excusari censeo, non enim uerisimile est, iudicem, qui ob oculos æquitatem ha-

habere debet. argum. l. quod si ephesi. ff. de eo, quod cer. loc. & minus legem, qua cum mitius agimus, iuribus vulgaribus, minimè omnium Ecclesiam, quæ benignissima mater est, voluisse tanto periculo quem ad excludendum hæreticum obligari, præsertim quòd hæresis gratia id non facit. Quare ob hanc rationem in excommunicationem non incidunt, qui in locis hæreticorum viuunt, & hæreticorum communione vtuntur, propterea quòd eos expellere nequeunt, excusantur etiam & terrarum Principes, qui in eorum regnis hæreticos tollerant ob bonū pacis, & quòd expellere ipsos nō possunt, sic enim & Iulianum Apostatam Ecclesia tollerauit, quoniam expellere ipsum non poterat, ob pacem igitur seruandam tollerari poterunt, quod & sensit S. Thom. 2. 2. quæstio. 10. ar. 1. in fine, & Glo. in cap. Iulianus. 1. q. 3. & Nauar. in cons. 1. q. 24. in fin. de constit.

4 Tertio in excommunicationē hanc non incidit, qui hæreticum recipit, quem hæreticum esse probabiliter ignorat, ita enim sensit Gloss. in cap. accusatus. §. ille quoque, in verb. Non posset, de hære. lib. 6. & Carer. in Tractatu de hæret. num. 170. versi. Limita etiam nisi ignorantes, & Ioan. Tabien. in verb. Excommunicatio. 5. cas. 4. numero 10. versic. Nono, & Syluest. in verb. Hæresis. 1. num. 10. & facit capit. quicumque, in verb.

Scienter. iun. & Gloss. de hæret. lib. 6. Idque iure merito, nam ignorantia hæc, facti ignorantia est, quæ excusat, vt habetur in cap. ignorantia. de reg. iur. libro 6. & in l. regula. ff. de iur. & fact. ignor. etenim nec qui bannitum recipit, quem talem esse probabiliter ignorat, in pœnam statuti latam in recipientes bannitos incidit, vt dixit Barto. in l. omnes. 2. C. de agricol. & cens. & sequitur Nell. in Tractatu de ban. in 3. part. secundi temporis. numer. 20. Postremo lex de re possibili esse debet. capitulum. erit autem lex. dist. 4. At si obligaret ignorantes, esset de re impossibili, & sic iniqua, & contra l. impossibilium. ff. de reg. iur. Hæc autem ignorantia probabilis esse debet, vt diximus, vt probatur per capitulum apostolicæ. de cler. excommunic. min. & capitulum. vt animarum, de constitut. libr. 6. & l. regula. §. sed facti ignorantia. ff. de iur. & fact. ignorantia. & vt dixit Carer. in re nostra in eo. Tractatu. nume. 170. versi. Limita etiam, nisi ignorantes, & de recipiente bannitum. Barto. in citat. l. omnes. Et scientia in dubio non præsumitur, nisi probetur, vt habetur in capitulo, præsumitur. de reg. iur. lib. 6. & vt ait Carer. ibidem. Quare accusator in articulis proponere, & probare debet recipientem sciuisse eum hæreticum esse, vt dixit Carer. ibid. ubi & quosdam alios idem sentientes refert. Excipitur tamē ubi hæreticus aut notorius,
aut

aut denunciatus eſſet, vt aſſeruit Carer. ibidem: quod tamen mea ſententia locum non habet, vbi & hoc probabiliter ignoraret, quid enim, ſi vbi hæreticus denunciatus eſt, quis abſens erat? quid ſi etiam præſens in lecto graui morbo affectus iacebat? planè in his, & huiusmodi caſibus, quos tamè ipſe probabit, excuſabitur. argumen. capitu. fin. de his, qui matrimonium accuſare poſſunt, ac planè, ſi re vera ipſum hæreticum denunciatum eſſe ignoraret, eſto in ciuitate ſit, ubi denunciatus eſt, ſunt enim multi ſimplices, & alii etiam, qui ſua negocia agunt, aliena vero non curant, in excommunicationem hic non incidet, nam hunc recipiendo mortifere non peccat, & in maiorem excommunicationem quis non incidet, niſi ob mortiferum peccatum. arg. capitul. nullus, & cap. nemo Episcoporum. 11. qu. 3. ut & nos probauimus in Tractatu noſtro de cenſuris, ca. 27. num. 2. Tab. 2. Immo pro regula habendum eſt nos ad uitandum quempiam criminofum non teneri, niſi ubi aut denunciatus, aut notorius eſt ob extrauag. ad Fuitanda.

¶ Quarto in excommunicationem non incidit hæreticum recipiens, vbi hæreſis eum poenituit, nam tunc licitè eum recipimus, quia hæreticus hic proprie non eſt, ſed fuit, & ſic ceſſat cauſa prohibitionis, ergo & prohibitio ceſſare debet. argumen. cap. cum ceſ-

ſante. de appellat. Quamuis ſi aut notorius, aut denunciatus fuiſſet, & nondum ab excommunicatione ſolutus, ob excommunicationem uitare eum deberemus, ne in excommunicationem incidamus, iuxta cap. nuper. de ſent. excom.

5 Quinto ꝑ in excommunicationem non incidit, qui neceſſitatis cauſa hæreticum recipit, & idcirco, ubi eum recipit, quo ſuæ neceſſitati ſubueniat, & hoc ob rationem antea latam, quòd non ob fauorem hæreſis recipitur. Et quoniam neceſſitas quadripartita eſſe poteſt, animæ, corporis, famæ, rei, ob eam rem quæcunque neceſſitas adſit, quo nobis ſubueniat, hæreticum recipere poterimus. Nam ecce primo ſi puer baptizandus ſit, propterea quod mors impendat, & non adſit chriſtianus catholicus, qui baptiſmum ei adminiſtret, ne puer ſine baptiſmo è vita hac diſcedat, recipere hæreticum poterimus, immo & rogare debebimus, vt ipſe baptiſmum adminiſtret, ita dixit Ioan. Arela. in Tractat. de hæret. not. 34. & nos abunde in Tractatu noſtro de Cenſuris. cap. 13. §. 16. num. 4. Tab. 1. vbi & quid iuris de poenitentia, & de aliis ſacramentis eſſet, diſputauimus, atque abſoluimus.

¶ Ob ſalutem noſtram coporis quoque ab hæretico medicinam ægroti recipere poſſumus, ut ſi hæreticus excellens medicus ſit, & alium

alium medicum æquè bonum nō habeamus, nam & ab excommunicato eam licitè recipimus, vt in eo. Tractatu id etiam probauimus. Postremò hæretico ægroto medicinam facere possumus, vt infra probabimus, si itidem fame præmamur, nec alium, qui nobis subueniat, habemus, recipere hæreticum qui nobis subueniat, possumus, nam necessitas legi non subicitur. argumen. cap. quod licitum. de reg. iur. & capitu. discipulos. de consecra. distin. 5. & non vt hæretico faueatur, sed vt saluti nostræ consulatur, recipimus, & facit capitu. accusatus. §. ille quoque, inn. Gloss. in verb. Non possit, de hæret. libr. 6. Si quoque, ne quis nos interficiat, veremur, eorundem opera, quo nos tueamur, vti possumus, vbi aliunde nobis prospicere non valeamus, etenim vt paulo post videbimus, & ad regna, imperia, & res nostras tuendas, eorum auxilio licitè vtimur, ad summam quæcunque necessitas corporis sit, ipsorum opem implorare poterimus.

Ob famam, honoremque tuendum itidem ad eorundem auxilium confugere possumus, quid enim, si mulieri vis inferatur, & non habeat, qui vim propulset? Planè licitè opem & ab hæreticis implorabit, & sanè ob eam rationem, quoniam non ob hæresim recipitur.

6 Postremo † ob res nostras tuendas hæreticos recipere possumus:

quibus

idque merito, nam hic nō eorum opera vtimur, quo hæresi faueamus, sed quo res nostras tueamur. Quare Imperatores, ac Reges, aliique Principes licitè pro militibus, ac ducibus exercitiū in bello hæreticis vtūtur, quo sua regna & imperia tueantur, recuperentue cōtra Turcas, vt id pluribus conclusit Anchar. in capit. præfidentes, nu. 3. uer. Ego autem quæro, de hæ. li. 6. Imò & contra christianos, ubi iustū bellū in ipsos geritur, quod fecisse memoriæ proditū est Frācisçū Galliarū Regē contra Carolū Quintum, qui Turcas secū habuit, ut refert Nauar. in ca. ita quorundā, not. 4. nu. 27. de iudæ. Imò & non existente necessitate, sed solū ob utilitatē, & cōmodū haberi milites, ac duces hæretici possunt, quod fecisse Carolū Quintū, & Philippū eius filiū Hispaniarū reges, qui Lutheranis pro ducib. ac militib. in variis bellis vsi sunt, ut tradidit Nauar. in Man. c. 27. nu. 55. uer. Quarta, ubi & tpe pacis, & belli ob utilitatē, ac necessitatem christianis hæreticos habere licere conclusit, in quatuor igitur his casibus licite hæreticos recipiemus.

7 Econtrario fēt, quo hæreticis in necessitate subueniamus, in vno de quatuor modis, licite eos recipiemus. Nā primo ob aīa salutē licite recipimus, si hoc aīo eos recipiamus, quo rescipiscant, & hæresim relinquunt, etenim non modo hic non peccamus, sed contra potius

potius meremur, atque idcirco in excommunicationem non incidimus. argumen. cap. nullus, & capitu. nemo. Episcoporum. 11. quæstio. 3. Hinc etsi alias quis excommunicati communione utens in minorem excommunicationem incidit, ut habetur in cap. nuper, de sentent. excommuni. & ut nos probauimus in Tractatu nostro de Censuris. capitu. 23. §. 12. Tab. 2. vbi tamen eius communione vitimur, quo a contumacia rescipiscat, eam penam euadimus, ut habetur in c. cum voluntate. de sentent. excomm. & ut nos in eodem Tractatu egimus; ergo idem & hic.

8 Quo itidem salutem corporis tueantur, & ne indignè ea priuentur, licitè opem eis ferimus, si enim fame laborant, victum eis præstare possumus, ut dixit Gloss. in ca. accusatus. §. ille quoque, in verb. Non possit, de hæret. libr. 6. nam propter necessitatem famis aliquid hæretico nos dare posse inquit, & eam Gloss. sequuntur nonnulli, quos refert Geminian. ibidem. eandem opinionem sentit Gloss. in capit. 1. distin. 30. nam in necessitate, quo ad vitæ necessaria, patri hæretico magis subueniendum esse, quam alteri ait, & eam opinionem communiter receptam esse restatur Abb. in ca. si quis Episcopus. nume. 2. de hære. ergo pro certo habent hæretico subueniri posse. Hæc eandem opinionem, ut in necessitate subueni

re hæretico possimus, sequitur quoque Carer. in Tractatu de hæret. nu. 167. ver. An autem liceat aliquem receptate cõsanguineu. eandem sequitur Nauar. in Man. capitul. 27. numer. 55. versicul. Quarta, ibi, Tum quia tenetur quis, vbi non solum id nos posse, sed ad id nos teneri probat. Eandem opinionem ego quoque vti verissimam sequor. Primo ob cit. capit. accusatus. §. ille quoque, de hæret. libr. 6. nam ibi dicitur, eum, qui abiurauit, si post abiurationem hæreticis munera mittat, vel donet, seu fauorem ei impendat, qui excusari non possit, relapsum iudicari hunc debere. Hæc ibi ego noto ea verba seu fauorem impendat, qui excusari non possit; nam, si vbi fauor, quem impendit, excusari non potest, quia scilicet sit factus causa hæresis, relapsus iudicatur, ergo a contrario sensu, quod argumentum validissimum dicitur in le. 1. & ibi DD. not. ff. de off. eius, vbi fauor excusari potest, puniri non debet, nec pro relapso haberi, at quæ excusatio maior esse potest ei, qui hæreticum recipit, quam necessitas famis, & tuendæ eius vitæ causa, ne fame pereat? Planè animæ salute excepta, maiorem non reperio, atque ob id Gloss. ibi ius illud declarans exemplum de fame posuit. Secundo facit capit. quoniam. in fine. 11. quæst. 3. vbi & excommunicatis subueniri posse in hoc casu dicitur humanitatis

E intui-

intuitu, non autem quo in contumacia perseuerent, ergo idem de hæreticis sentiendum. Tertio facit capit. pasce. distinct. 86. vbi dicitur hominem is occidere, qui pascendo hominem seruare potuit, & non pavit: quo iure Naua. in citat. versicul. Quarta, probat non modo id nos posse, sed etiam ad id teneri. Quarto facit, quoniam per dationem cibi, ac potus non dicitur quis recipere aliquem, vt habetur in leg. 1. §. quod autem. ff. de seru. corrupt. Accedit postremo subuentionem hanc in animæ salutem redundare, viuendo enim hæreticus fortasse rescipiscet, quod non fiet, si fame in eo statu moriatur, necessitate famis igitur subuenire illi. possumus. † Quare ob easdem rationes, & eidem morbo affecto medicinas licitè faciemus, & ne alias iniustè interficiatur, opem feremus. Quod, & de eius pudicitia tuenda sentimus, nam nec mulierem bannitam adulterare cuiquā licet. Quo ad rem tuendam demum hæretico opem ferre possumus, nam si priuata persona sit, re sua priuari non debet, nisi postquam hæreticus declaratus est, & a iudice, vt habetur in capit. cum secundum leges, de hære. libro 6. si vero publica persona sit, vt Rex vel Princeps priuari regno non potest, nisi a superiore, quod factum legitur a Sixto Quinto in Bulla incip. Ab immensa æterni regis potentia, & ab aliis Summis

Pontificibus vt in capitul. 2. de re iudic. libro sexto. & infra alibi diximus. Quare, antequam hæretici priuentur, licitè eis subuenimus. † At quid si ob magnam eorum potentiam regno priuati a superiore, qui potest, excludi tamen nequeunt, an licitè hisce opem feremus ad sua regna tuenda? Ego sic distinguendum censeo. Aut bellum contra eos Principes priuatos regno motum est licitè ab eo, qui potest, vt potest auctoritate Romani Pontif. & in hoc casu, quoniam ex parte oppugnantis bellum iustum est, ob eam rem eis opem ferre non licet, sicut nec contra iudicem iustè aliquem condemnantem, & punientem. Nec facit, si dicatur, si eis non subueniatur, regno occupato ab oppugnante, ei resisti deinceps non poterit, quandoquidem mala facienda non sunt, vt bona eueniant, salus enim animæ periclitatur, & nihil prodest homini, vt inquit Christus Dominus, si vniuersum mundum lucretur, animæ vero detrimentum patiatur. Aut bellum intetur ab alio in damnum ipsius regni, & sine auctoritate superioris: & in hoc casu ne regnū pereat, detrimentumque patiatur, licitè eis opem feremus, nam & Romani milites christiani licitè opem ferebant Iuliano apostata, qui ob potentiam regno priuari de facto non poterat, ne res publica detrimentum pateretur,

vt habetur in capitu. Iulianus. 1. r. quæstio. 3. Quare, & regno aliquo Christianos ab hæretico aliquo possessio, si ab hostibus eius regni oppugnetur, licitè ad illud tuendum Principi illi hæretico subueniemus.

Sexto in excommunicationem quis non incidit hæreticum recipiens, vbi Romanus Pont. id iubet, nam, ex quo excommunicatio per Bullam ab eo latam est, noluisse hunc recipientem in excommunicationem incidere verisimile est. arg. l. quidam consulebant. ff. de re iud.

Postremo in excommunicationem non incidit, vbi quis recipit hæreticum, nec denunciatum, nec notorium, & hoc ob extrauagana ad euitanda, quæ neminem criminofum vitare nos cogit, nisi notorius, denunciatusve sit, id quod & in censura irretito locum habet, vt declarauimus in Tractatu de censuris capitul. 13. §. 7. Tab. 1. vbi eam posuimus, idque merito, etenim ante declarationem, notorietatemve, vt ita dicam, hæreticus suo iure priuari non debet, & ob id neq. hoc, quo minus recipiatur. argum. c. cum secundum leges, de hæret. lib. 6. sed iam de fautoribus hæreticorum agamus.

Verf. Fautores.

S V M M A.

- 1 Fautor hæreticorum quis dicatur.
- 2 Fauere in iudicio hæreticis dicitur, quæ hæresis gratia omittit contra hæreticum procedere.
- 3 Iudex laicus hæreticorum fautor dicitur, si requisitus non curat, ut constitutiones contra hæreticos late seruentur.
- 4 Statutum faciens, quo inquisitoris hæresis officium impeditur, hæreticorum fautor dicitur.
- 5 Iudex nolens exequi sententiam contra hæreticum, hæreticorum fautor dicitur.
- 6 Aduocati, & procuratores, qui sine licentia hæreticum defendunt, hæreticorum fautores dicuntur.
- 7 Supplicans pro hæretico, hæreticorum fautor dicitur.
- 8 Satellites, id est sbirri, qui hæreticos capere nolunt, an fautores hæreticorum sint.
- 9 Denunciare nolens hæreticum is, ad quem hoc ex officio pertinet, fautor hæreticorum dicitur.
- 10 Laudans hæreticum, fautor hæreticorum dicitur.
- 11 Admonens hæreticum ut fugiat, quia iudex eum capere vult, an hæreticorum fautor dicatur.
- 12 Carcere inlufum hæreticum illinc eruens, hæreticorum fautor dicitur.
- 13 Frangendi carcerem gratia, instrumenta præbens hæretico, hæreticorum fautor dicitur.

- 14 *Alimenta prebens heretico ob heresim fautor hereticorum dicitur.*
 15 *Honorans hereticum quando hereticorum fautor dicitur.*
 16 *Timore honorans hereticum, an hereticorum fautor sit.*
 17 *Occultans hereticum ob heresim hereticorum fautor dicitur.*
 18 *Sepeliens hereticum fauere dicitur heretico.*

IN hac parte fautores hereticorum etiam excommunicantur: verum, quo rem hanc absolutam, & explicatam magis habeamus, duo præmittenda sunt, primum, quinam fautores sint, deinde quod modis hereticis faueri contingat.

- 1 **Quoad primum igitur** † DD. Gem. & Arich. in ca. quicumque, de heret. libr. 6. multa non minus confute, quam obscure dicunt. Ego autem fauorem hereticorum eum esse sentio, qui vel ne ob illud crimen oppugnentur, ipsis opem fert, vel animum dat, quo in illo crimine perseverent, vel, ubi eos ab eo vitio auocare, ex officio ve castigare potest, ipsos tolerat, aut alimenta, sumptusve præstat, de habitatione ve eos accommodat. Ac prior is scilicet, qui opem fert, ne ob heresim crimen oppugnentur, quod fautor sit, cum per se id constet, probatione non eget, sicut nec secundus, qui animum in eo crimine perseverandi dat. Is denique, qui potest ab eo crimine ipsos auocare punireve ex

officio, & hæc non facit, quod hic fautor sit, probatur in capitulo, qui potest obuiare. 23. quæstio. 3. Qui potest obuiare, & perturbare peruersos, dicitur enim ibi, & non facit, nihil est aliud, quam fauere impietati eorum. Hæc ibi, ex quibus aperte habetur etiam malis fauere, qui ipsis non obstat. Idem habetur in capitulo, quanta de sentent. excommunic. Eos delinquentes fauere interpretamur, ait enim ibi Romanus Pontif. qui cum possint, manifesto facinorosi desinunt obuiare. Hæc ibi, Non est igitur quod de hoc dubitemus, hi ergo hereticis fauere dicuntur, hi eorum fautores nominantur, sed iam de modis, quibus hereticis fauetur, agamus, quod secundo loco præmittendum esse polliciti sumus.

Modi ergo, quibus hereticis fauetur, plures sunt, sed quoniam partim in iudicio, partim extra iudiciū habetur, ideo prius de prioribus, deinceps de aliis agamus. In iudicio igitur primo fauet heresis inquisitor, qui heresis gratia omittit contra hereticum procedere, scilicet non capiendo, in carcerem non coniciendo, ubi potest, ita Tolet. in Bulla Censuræ Domini Excommunic. r. num. 20. Id quod locum habet, ubi primum hoc efficere potest, nam si sine causa moratur, in excommunicationem incidit, hoc enim agendo pro certo fauere heretico dicitur. argum. cit. ca. quanta

de

- de sentent. excommun. & vt in-
quiunt Gemin. in cap. 2. num. 10.
versic. qui autem dicantur fauto-
res, & Anch. num. 5. versic. Quin-
to quæro, qui dicantur fautores.
de hæret. lib. 6. & Syluest. in verb.
excommunicatio. 7. num. 11. ver-
ficu. Quinta est, & Ioann. Tabien.
in verb. Excommunicatio. 5. cal.
4. numer. 9. versic. Octauo, & Re-
buff. in Prax. benef. in expositione
Bullæ Cœnæ Domini articu. 1. in
verb. Fautores, vbi ait eos qui ha-
bent iurisdictionem, tunc fauto-
res hæreticorum dici, si negligent
capere, vel punire hæreticos. Et
facit pro hac sententia Clement.
cupientes. §. verum. de hæret. vbi
qui odii, gratiæ, vel amoris, lucri,
aut commodi temporalis obten-
tu contra hæreticum procedere
omittit, punitur, & in excommu-
nicationem incidit, ergo multo
magis, vbi hæresis gratia id omit-
tet, sicut etiam, si testes diligen-
ter non scrutaretur ob eandem ra-
tionem.
- 3 Laici quoque iudices si in-
fitore, Episcopo, eorumve vica-
riis postulantibus, curare nolunt,
vt constitutiones contra hæreti-
cos, eorum credentes, receptato-
res, fautores, & defensores eorū,
eorumque filios promulgatæ ser-
uentur, ipsive non seruant, hi quo-
que fautores hæreticorum dicun-
tur, vt habetur in c. vt officium. §.
statuimus etiam, ibi, Etenim tan-
quam hæreticorum fautor. de hæ-
ret. lib. 6.
- 4 Qui statutū faciunt per quod
inquisitionis officium impedi-
tur, hæreticorum fautores etiam
dicuntur. argum. cap. statutum ci-
uitatis. eod. lib. 6. Qui etiam bene-
ficiū ecclesiasticum eis confert.
arg. cap. vt commissi. §. si. de hære.
eo. lib.
- 5 Iudices quoque, qui nolunt
executionem in hæreticos facien-
dam ab inquisitionis iudice man-
datam perficere, necnō, qui alias
directè, vel indirectè inquisitio-
nis officium, latam sententiam,
& ad summam processum, ac iu-
diciū impediūt hæresis gratia,
& hi hæreticis fauere dicuntur. ar-
gument. capitu. vt inquisitoris. §.
prohibemus quoque. de hæret. li-
bro sexto. Quare, si iudex secula-
ris nollet accommodare suos mi-
lites ad hæreticum capiendum,
hic hæreticorum fautor dicitur,
atque sic quoque dixit Iacob. de
Grass. eod. cap. numer. 18. & in si-
mili Nauarr. consil. 14. de hæret.
lib. 5.
- 6 Aduocati quoque & Procura-
tores, qui in causa hæresis suum
officiū præstant, & ipsi fauere
hæreticis dicuntur. argument. c. si
aduersus. de hæret. atque ita di-
xit Carer. in Tractatu de hæret.
num. 19. versic. Item hæresis con-
trahitur, & Gemi. in capi. 2. num.
11. & Ancharan. numer. 5. de hæ-
ret. libr. 6. & Rebuff. eod. artic. in
versi. Fautores, ibi. Item aduoca-
ti. Hoc autem locum habet, vbi
fauerent ei in hæresi, & scirent

ipsum re vera hæreticum esse, & tamen eum tuerentur, secus autem si id facerent, quod illum innocentem existimarent, esto deinceps nocens appareat, ita sensit Zab. in Clemen. 1. de pœn. in principio. num. 17. versicul. Decimotertio quæro, cum seq. & Ioann. Nicol. Arelat. in Tractatu de hæreticis. not. 45. incip. Defendens hæreticum, vbi & alios idem sentiētes refert, & Iacob. de Grassi. eod. capitu. numer. 18. vbi & testes falsum deponētes pro hæreticis, fautores dici asseruit. Pertinent quoque huc, quæ dixit Gundissalu. de Villadieg. in Tractatu de hæret. quæstion. 16. & idem Caret. ibid. In hoc etiam casu pro hæretico accusato, vel inquisito nō potest quis impunè absque licentia comparere, cōmunisque opinio hæc est ex mente Affli. super 1. part. Constit. Regni, Rub. 1. num. 43. quem refert Quint. Mandos. in Tractatu de sign. grat. in titul. Absolutio ab hæresi, versic. Tam detestanda. fol. 95. Idem sensit Clar. lib. 5. §. Hæresis, versicu. Vltterius pro hæreticis, in sua præcrimin.

7 Supplicantes etiam pro hæreticis eis fauere dicuntur, id enim non licet, atque merito, nam si pro eo, qui in crimen læsæ maiestatis incidit, supplicare non licet, et habetur in leg. quisquis, §. denique. C. ad leg. Iul. maiestat. multo minus pro hæretico, atque sic dixit Gundissalu. in ead. quæst.

nume. 3. & Ioann. Tabien. in verb. excommunicatio. 5. cas. 4. num. 9. versic. Verbis autem dicitur quis fauere, & facit cap. 1. 14. quæst. 6. viden. solum igitur eum tueri licet, vbi iniuste molestia afficitur, vel iniuste affici creditur, quamuis, vbi primum iniustā causam habere cognoscitur, desinere a defensione debeamus.

8 Satellites publici quoque vulgo Sbirri appellati, ad quos pertinet ex officio hæreticos capere, si hæresis gratia eos non cœperint, hæreticorum fautores etiam dicuntur, quod & sensit Iaco. de Grassi. eod. cap. num. 19. Excipitur tamen, vbi eos capere non poterunt.

9 Non denunciātes nec accusantes etiam hæreticos, ad quorum officium hoc pertinet (modo ob hæresim id faciant) atque sic dixit Ioann. Tabien. ibid. & Tolet. in Bulla Cœnæ Domini, ex communi. 1. num. 20. vbi etiam inquit eos, qui ex officio non tenentur, in pœnam hanc non incidere. In iudicio igitur his rationibus & aliis huiusmodi hæretico fauere quis dicitur.

10 Extra iudicium etiam hæreticis quis fauere potest, & hoc aut dictis, aut factis, et dictis primum hæretico is fauet, qui eum ob suā hæresim serio laudat, secus autem si ex simplicitate, vt pote dicendo eum esse virum bonum, sacrarum litterarum studiosum, & verum christianum, atque sic dixit

Ge.

Gemin. in capitu. 2. nume. 10. verficul. Qui autem dicantur fautores, ibi, ite posset quis fauere verbo, & Ancharan. numero 5. de haret. libro 6. Item libenter audiens eorum libros, qui haresim continent, vbi leguntur, modo signo aliquo id declarat, item memoriter recitantes, eosdem. Item, qui ait iniuste ipsos condemnatos, & inquisitores non bene processisse contra ipsos, ita Tolet. ibid. **11** Atqui si quis amore prosequens hareticum non ob haresim, sed ob amicitiam, sciens iudicem velle eum ob haresim capere, ipsum admonuit, vt aufugeret, an hic fautor haretici dicitur? Planè vbi ob fauorem haresis id faceret, hunc haretici fautorem esse nemo inficiabitur, vt hoc etiã sensit Tabien. in verb. Excommunicatio. 5. cas. 4. numero 9. verficul. Verbis autem dicitur quis fauere. At quid si ob amicitiam? & in hoc casu idem sentio, scilicet hareticorum fautorem dici, quoniam ei fauet, & hic fauor in haresis fauorem redundat, & pertinent huc, quæ antea dicta sunt de receptatoribus, & hoc sensisse mihi videtur Andr. de Iser. quem refert, ac sequitur Ioann. Nicol. Arelat. in Tractatu de hære. not. 29. nam ibi ait, qui ob amicitiam, & familiaritatem admonuit hareticum, vt fugeret, quia iudex volebat eum capere, hunc teneri de tali admonitione. Facit quoque

quod dixit Tabien. eodem numero 9. verficul. secundo facit, atque sic sensit etiam Martinus Alfonsus de Vinald. in suo Candelabro part. 2. in explanatione Bullæ Cænæ Domini. capitula. 1. numero 9. Verbis quoque fauet qui hareticum instruit de celanda veritate, vel falsitate dicenda, vel qui eos falsis. rationibus, falsisve testibus è iudicum manu liberat, vt probatur in capitu. accusatus. §. sacerdotres, & ibi not. Gemin. de haret. libro 6. atque sic sensit Rebuff. eodem verficul. Fautores, ibi. Item fautores sunt. His igitur, & aliis huiusmodi modis fauere haretico verbis quis dicitur. Quare, & qui, vbi satellites hareticum capere volunt, clamat, quo animum haretico faciat, ne se capi permittat, dicendo ei se paratum oppem ferre, & pro viribus vt se defendat, esto aliud hic non agat, tamen hareticorum fautor hic dicitur, vbi ob haresim id facit. Fauet etiam, qui precibus liberat eum. argumen. capit. 1. §. illud. 14. q. 6. viden.

Factis quoque fauere hareticis quis dicitur, vt dixit Tabi. in verbo Secundo fauet facto, & Rebuff. eodem ibi. Facto etiam, idque multis modis.

12 Primo si vbi quis dimittit, eruitve è carcere, è manibusve iustitiæ hareticum, ne puniatur ob haresim, hic enim sine dubitatione haretici fautor dicitur, etenim, si iudices fauere hareticis dicuntur,

E 4 qui

qui eos impunè abire permittūt,
vt antea probauimus, multo ma-
gis, qui sic eruunt, & facit ad hoc
capitul. accusatus. §. sacerdotēs.
de hæret. libro sexto. & capitul.
vt inquisitionis. §. prohibemus,
ibi: Seu indebitè eos liberando.
eod. titul. & lib. vbi hoc habetur,
idem sensit Nauar. eod. confi. 14.
numero 3. idem dixit Carer. in
Tractatu de hæreticis. numer. 19.
de eo, qui hæreticum liberauit, fe-
cieve, ne in manus iudicum perue-
niret.

- 13 Item fauet hæreticis factō, ¶
qui instrumenta hæretico in car-
cerem incluso tribuit, quibus ef-
fractō carcere effugit, etenim &
qui sciens dedit instrumenta ad-
furandum, vt pote scalam, mal-
leos, & id generis, furti tenetur, vt
habetur in l. si pignori. §. qui fera-
menta. ff. de furt. & facit capitul.
ex iniusta. 23. quæstio. 4. & sequi-
tur hoc Gemin. in citat. cap. 2. nu-
12. versi. Quid autem de agente,
& sensit hoc etiam Iaco. de Graff.
lib. 4. decis. cal. consc. capitul. 1. nu-
me. 17.

- ¶ Tertio factis quis fauet hæreti-
14 co, ¶ qui ob hæresim alimenta ei
præstat, vt dixit Gemin. in cita. ca-
pitu. 2. num. 12. versic. Quid autē,
de agente, & Ancharan. nume. 5.
versic. Et de istis aduocatis, ibi.
Quod autem quis faueat, & Re-
buff. eod. versic. ibi: Facto etiam.
Item qui arma, vel pecunias præ-
bet, quibus se liberet. Tole. in Bul-
la Cœuz Domini Excommun. 1.

numer. 20. versic. Commissione.
Qui itidem iudicem quacunque
ratione corrumpit, vt liberet hæ-
reticum.

- ¶ Quarto factis hæreticus fauet,
15 ¶ qui eos ob hæresim adorat, ve-
neraturve, aut communionem ab
ipsis sciens recipit, aut eos associa-
tur, aut visit, aut dona, munera ve-
mittit eis, vt probatur in capitul.
accusatus. §. ille quoque. de hæret.
libro 6. ibi enim relapsus dicitur,
qui post hæresis abiurationem
hæc præstat, idem dixit Ioan. Ni-
colau. Arelat. in Tractatu de hæ-
reticis. not. 5. incip. Nota perpet-
tuo, & Tabien. in verb. Excom-
municatio. 5. cal. 4. num. 9. ibi. Se-
cundo fauet factō, quæ ego intel-
ligo semper, vbi ob hæresim ea
præstat, non autem vbi ob aliam
causam, modo in fauorem hæ-
resis non redundet, id quod pro-
batur in cita. §. ille quoque, nam
qui abiurauit hæresim, relap-
sum iudicandum esse ibi dicitur,
vbi prædicta facit, modo fauor,
quem impendit hæretico, excu-
sari non possit, ergo secus, vbi ex-
cusari potest, id autem contin-
git, vbi ob aliam causam ab hæ-
resi fauor præstitus probatur,
& ideo Gloss. ibi in verb. Non
possit, declarans exemplis quan-
do ob aliam causam ab hæresi
fauor præstitus dicatur, & excu-
sari possit, inquit, si hæc præsta-
bat ob famem, vel ignorantiam,
& eam sequuntur ibi Geminia. &
Philipp. Franc. & alii ab ipsis cit.

Quare

16 ¶ Quare subditi Principis hæretici, qui ob timorem solum eum honorant, & non ob hæresim, hæreticorum fautores non dicuntur. Quamuis si contra Ecclesiam bellum moueat, a peccato non excusarentur ipsi opem ferendo, cum potius mortem oppetere, quam contra Ecclesiam pugnando mortiferè peccare debeant. argumen. capitul. sacris, de iis, quæ vi, metulve caus. fiunt, & vt dixit Nauarr. de christianis, qui remigum officium præstant coacti in nauibus turcarum contra christianos in capitul. ita quorundam, propè finem, de iudæis, & facit ca. Iulianus. 11. quæst. 3. ubi Iuliano Apostata christiani milites opem ferebant aduersus hostes patriæ, non autem vbi contra christianos, & de hoc ibi commendantur. Notandus igitur est §. ille quoque, quoniam declarat hanc rem totam, quando scilicet præstans aliquid hæretico fauere ipsi dicitur, nam, si ob hæresim quidpiam præstet, hæretico fauere dicitur, si ob aliam causam, secus, modo in fauorem hæresis nõ redundet, vt supra sapius dixi. Ad ipsum tamen probare hoc pertinebit, & an eius iureiurando standum sit, vir bonus id arbitrabitur, argumen. l. ff. de iur. delib. & ca. de causis, de off. deleg.

17 Quinto occultans sciens hæreticum ob hæresim ne capiatur, puniaturve, hæretico fauere quoque dicitur, nam hunc & tan-

quam hæreticum puniri posse dixit Bald. in leg. prima. C. de iis, qui latron. occult. & sequitur Ioan. Nicol. Arela. in eodem Tractatu. not. 31. versicul. Adnotato, etenim occultans alienum delictum facit illud suum, vt dixit Gloss. in eodem titu. C. de his, qui latro. occult.

18 Postremo ¶ ne singula prosequar, qui hæreticum mortuum Ecclesiastica sepultura donat, hæretico fauere dicitur. argumen. capitul. quicumque. de hære. libro sexto. vbi hoc agens, punitur excommunicatione, nec antea absoluitur, quam è tumulo propriis manibus eiecerit, facit quoque Clement. 1. de sepulturis. Excipitur tamen, vbi ob ignorantiam in loco sacro eum sepeliret, scilicet ignorans eum hæreticum esse. Item, vbi eum profana sepultura donaret, non hæresis fauore, sed ne putredine aerem corrumpere, vel ob amicitiam, consanguinitatemve illud facit, obicitat. §. ille quoque, & vt respondit Nauarr. in simili, in consil. 12. de hæret. libro quinto. In omnibus igitur his modis hæretico fauere quis dicitur. His ita præmissis, iam regulam de more ponamus.

S V M M A.
Fauens hæretico in excommunicationem

Hic defensores quilibet hæreticorum excommunicantur, uerum, ne terminos ignoremus, quisnam defensor sit iam uideamus.

1 Defensor igitur proprie dicitur, qui aliquem aut ab aliquo oppugnatum defendit, aut ne oppugnetur, preesto illi est, & ad summam ne aut re, aut uerbis personæ, rei, fama uel damna patiatur. argumen. auth. de defensor. ciuit. Quare a fauore differt, sicut species a genere, nam omnis defensor est fauor, non autem omnis fauor est defensor, quandoquidem & fauor is etiam dicitur, qui extra dictos casus fauet.

Hoc præmissis ię regulam ponamus.

2 Defensores hæreticorum igitur, quicumque in excommunicationem hanc Bullæ incidunt, ut habetur in uersicul. proposito, quæ regula amplificatur, ut superiores. Item locum habet uel de facto defendant in iudicio, uel extra, nam Bulla simpliciter loquitur, & generaliter, ergo generaliter, & simpliciter intelligi debet. argumen. l. de pretio. ff. de publi. in rem act. & l. i. §. & generaliter. ff. de legat. præstan. Tertio locum habet, quicumque hæreticus sit, cui fauetur. Qui ergo, ne hæreticus in manum iudicis ueniat, ne examinetur, defendit, uel aduocatus, uel notarius, uel testis aliusue sit, in excommunicationem incidit, ita Tolet. in Bulla Cœnæ Domini, excom. i. nume. 18. cum

bulli

sequenti.

Excipitur tamen primo, ubi ob aliam rem ab hæresi, eum tuerentur, ob capit. accusatus. §. ille quoque. iunct. gloss. de hæret. libro 6. namque cessante causa prohibitionis, cessat & prohibitio. capit. cum cessante. de appel. & excommunicantur defensores hæreticorum, ubi ob hæresim id faciunt. Quare, qui defenderet eum in iudicio, aut in causa Ciuili, aut ab homicidio, hæretici defensor hic non diceretur, ita Tolet. eod. numer. 19.

3 Postremo excipitur, ubi de iure eos defenderent, utpote probando eum hæreticum non esse, & hæresis notam iniuste ei iniustam esse, modo tamen de licentia superioris id facerent, ut diximus supra in uersicu. Fauores. in fine. Quare & qui defendit hæreticum, ne iniuste ab aliquo priuato offendatur, in excommunicationem hanc non incideret, ut dixit Angel. in uerb. Hæreticus. numer. 25. & Syluest. in uerb. Hæresis. i. num. 10. uersu. Defensores, & Martinus Alphonf. de Vinald. in Candelabro. part. 2. in explanatione Bullæ. cas. i. nume. 7. & Tolet. eodem numer. 19. Atqui an defensores hæreticorum, item & fautores, necnon receptatores hæretici ipsi sunt? Concludendum est breuiter, hæreticos eorum defendant, hæreticos esse, secus autem, si personas tantum, nam sic dixit Alphonf. de Castr. lib. 1. aduersus hæretes

refes omnes. cap. 9. uersicul. Quapropter hæreticorum fautores, sed de his iam hætenus, ad alia ueniamus.

Verf. Ac eorundem libros hæresim continentes sine auctoritate nostra, & sedis Apostolicæ scienter legentes.

S V M M A.

- 1 *Legens libros hereticorum heresim continentes in excommunicationem incidit, quæ regula, quousque pateat, declaratur.*
- 2 *Legens litteras hereticorum heresim continentes an in excommunicationem incidat.*
- 3 *Legens ob curiositatem libros hereticorum heresim continentes in excommunicationem incidit.*

IN hac parte excommunicantur, qui hæreticorum libros hæresim continentes legunt, quare, ne a proposito ordine discedamus, regula materiam hanc totâ explicemus.

In excommunicationem hanc igitur incidunt, qui hæreticorum libros legunt hæresim continentes, ut habetur in uersicul. proposito id expresse. Quæ excommunicatio afficit quoscumque legentes, nã Bulla indefinitè loquitur,

dum inquit, Legentes, indefinita uero uniuersalis uim habet. argument. l. de quibus. & ibi not. Bar. ff. de leg. 2. & l. de pretio. ff. de publi. in rem acti. Siue clerici ergo sint, siue laici, siue in dignitate positi, ut Cardinales, & alii inferiores ecclesiæ Antistites, siue Imperatores, ac Reges in excôicationem hanc incidunt, ubi contra partem hanc ueniunt, & facit Bulla Iulii Tertii. 7. incip. Cum meditatio cordis nostri. uiden.

Item afficit legêtes hos libros hæreticorum hæc excommunicatio, quorumcunque hereticorum libri sint, ob rationem proximè allatam.

Tertio esto legentes ignorent auctorem libri, modo sciant hæretici librum esse, & heresim continere, hæc enim duo requirit Bulla, ut scilicet liber hæretici sit, & hæresim contineat, non autem ut hæretici nomen quis norit, ut habetur in proposito uersicul.

Quarto in excommunicationem incidunt, hæretici libros legentes, esto impressi non sint, nam liber non impressus liber est, ut per se patet. Præterea Bulla non distinguit, ergo nec nos. Postremò ob odium hæresis, & hæreticorû prohibitio hæc fit, & ob periculû in primis, ne quis heresis la be inficiatur, quæ rationes locum habet tam in libro impresso, quam non impresso, ergo & eadem dispositio locum habere debet. argu. l. illud.

illud. ff. ad leg. Aquil. & cap. cum dilecta, de confirm. vtil. vel inuti. Quare hac ratione in primis Martinum Lutherum seminasse suam hæresim Paul. Fusc. testatur libr. 2. De visitat. Eccle. capitul. 31. numer. 11.

Quinto in excommunicationem incidunt qui vnum librum tantum legunt ob rationes proximas. Nec repugnat quod Bulla plurium numero vtatur, & libros nominet, nam hoc dicit respectu habito ad plures legentes, alioquin, si necessario postularetur, vt plures libros legerent, & illud necessario postulari dicendum esset, vt plures legerent, quoniam & plurium numero quoad legentes vtitur, quod absurdum est, & ob id fugiendum, argument. l. nam absurdum. ff. de bon. libe.

Sexto excommunicatio hæc afficit legentes, quemcunque talem librum legant ob easdem rationes, & cuiuscunque liber sit, vel legentis, vel alterius, quod & sensit Jacob. de Grass. libro 4. decis. cas. consc. in expositione Bullæ Cœnæ Domini. numer. 36.

Septimo afficit legentes, quamcunque partem libri legant, ac plane, si ea pars legatur, quæ hæresim continet, dubitationem non habet, quandoquidem ob id prohibita lectio est. At quid de legentibus alias partes, quæ hæresim non continent, an & hi in excom-

municationem hanc incident? Videbatur dicendum in excommunicationem hos non incidere, quasi cesset causa prohibitionis, quia partes illæ hæresim non continent, & ob id prohibitio cessare debeat. argument. capit. cum cessante. de appellat. & l. adigere. §. quamuis. ff. de iur. patronat. Contrariam sententiam tamen verissimam censeo, vt & hi in excommunicationem incidant. Primum, quia Bulla excommunicat legentes libros hæreticorum hæresim continentes, & ob id totius libri lectionem prohibet, qui enim prohibet, ne liber legatur, totus liber prohibet ne legatur, vt per se patet, ergo & ne partes legantur, prohibet, nam pars in toto continetur. capit. in toto. de reg. iur. lib. 5. & qui totum prohibet, partem prohibet. argument. l. Iulianus. ff. de leg. 3. Secundo, quoniam Bulla non respectum habuit solum ad effectum, scilicet ne in hæresim quis labatur, sed ad initium, voluit omnino aditum claudere, quo minus hæreticorum libros quis legat, ergo quamcunque partem quis legat, in excommunicationem incidit. Postremo facit, quia qui legit partem hanc, legit partem libri, qui hæresim continet, ergo in excommunicationem incidit, ex quo prohibetur quis librum legere, qui hæresim continet: hanc igitur opinionem uti verissimam sequor. Nec repugnat ratio

tio contraria, negatur enim cessare causam prohibitionis, nam causa hæc duplex est, remota, ne quis hæresi inficiatur, & proxima, ne periculum adeat, esto igitur prima cesset, non tamen secunda cessat, quæ sat est. argument. §. affinitatis, in Institut. de nupt. Præterea ratio illa cessat, vbi cōtrarium expressum est, vt hic, nam prohibitū est, ne librū talē quis legat, & sic vt nullā partē legere quis possit, ita igitur concludendum censeo.

Octauo in excommunicationem incidunt, qui & minimam partem legunt, vtpote proægium seu præfationem, nam proægium est pars, & caput libri, in quo proponitur in primis, de qua re agendum est in ipso opere. Item quo ordine, adeo quod ex proægio, quid auctor velit, cognoscitur. argument. l. fin. & ibi not. Barto. numero 3. ff. de hæred. institut. & vt ait Abb. in capitu. aduersus. num. 2. de immunit. Eccl. & Nauarr. in capitul. si quando. in octaua exceptione, de rescript. Idem si indexem quis legat, nam index vel pars libri est, vel summa eius, quod libro continetur, quandoquidem in indice ponuntur, quæ in primis notatu digna in libro sunt, si epistolam ad lectorem itidem, eamve, cuius opus dicatur, quis legat, & in excommunicationem hunc incidere censeo, nam & in ipsis de opere ipso agitur. At quid si quis legere incipit, ac deinceps penitentia ductus desinit, an

in excommunicationem hic incidit? Et in hoc casu hunc in excommunicationem incidere censeo, nam, qui legere incipit, legit, ac legens talem librum per Bullam excommunicatur, esto igitur desinat, excommunicationem tamen non euadet. Quare statim atque legere incipit in excommunicationem quis incidit, sicut & qui clericum percutere incipit, in excommunicationem illico cadit. capit. si quis suadente diabolo. 17. question. 4. Nec obstat quod de minimis non curatur, tum quod & eadem ratio est in eo, qui incipit legere, & parum legit, scilicet periculum, ne hæresim illam imbibat, quo casu minima curantur. argument. l. 1. C. quæ res export. non deb. vbi ad Barbaros vinum deferri prohibetur etiam gustus gratia, & ibi Bald. ac DD. no. & Viu. in sua Sylu. opin. 765. numer. 2. cum sequen. & hoc ne eius dulcedine inuitati, Romanum Imperiū inuadant, curantur ergo minima, ubi ratio in ipsis uiget, quæ in magnis, tum quod prohibitio est, ne quis librū legat, nec distinguitur de minimo, ac multo, statim igitur atque talem librum legere incipit, in excommunicationem incidet, sic enim & appellare is dicitur, qui iter arripit ad urbem. capit. dilecti filii. 2. de appellat. Non igitur sequenda est opinio Iacob. de Graff. libro 4. decis. cas. consc. in expositione Bullæ Censuræ Domini. numero 34. qui

legentes tres, uel quatuor lineas in excommunicationem non incidere ait.

2 Nono in excommunicationem incidunt, uel liber paruus, magnusue sit, nam, quæ secundum plus, & minus differunt, specie nõ differunt. At quid, ¶ si hæreticorum litteras hæresim continentes quis legat, an in excommunicationem hanc incidet? Videbatur dicendum quem non incidere, tum quod litteræ non sunt liber, & sic uerba Bullæ ei non conueniunt, ergo nec dispositio. argument. l. 4. §. toties. ff. de damn. infect. tum quod sumus in pœnis, ergo benignior interpretatio facienda est. capitu. in pœnis. de reg. iur. libro sexto. & l. interpretatio. ff. de pœn. Contrarium tamen uerius uidetur, nam quod sæpius in libris hæreses conscribuntur, & ad plurium manus ueniunt, ob eam rem libri mentio facta est, non autem litterarum, at ubi legislator mentionem unius facit ex pluribus ob frequentiore eius usum, minus frequens excidere non censetur. argument. l. t. C. de rapt. uirg. iun&. Gloss. ergo idem & hic. Præterea uerba conueniunt, quoniam nomen hoc liber significat cartam, quandoquidem cortice arboris, qui liber dicitur, antiqui pro carta utebantur, sicut igitur liber ex multis cartis constans liber dicitur, ita & epistola ex paucioribus confecta. Accedit postremo fauor religio-

nis, ac fidei, ergo amplificanda est dispositio. argum. l. sunt perlonæ. ff. de relig. ex quib. omnibus cessant rationes contrariæ, & ob id postrema hæc opinio remanet firma.

Decimo in excommunicationem quis incidit quacunque ratione legat, uel uerba proferendo, uel ea tantum inspiciendo, nam & qui scripturam inspicit, legere quoque dicitur. Argument. l. 2. §. inspectio. ff. quemadmod. testa. aper. Inspectio tabularum etiam lectionem earum indicat, ait ibi Iureconsultus, idem & apertius habetur in leg. 1. §. legi. ff. de iis quæ in testamen. delen. Facit quoque quod dicit Iaso. in l. qui Romæ. §. duo fratres. numer. 6. ff. de uerb. obliga. nam ait ibi, uerbum legere, intelligi oculis corporeis. Non igitur opus est lingua, ut quis exprimat, quo legere dicitur, sed sat est, ut oculis percurrat. Accedit postremo communis usus loquendi, quoniam & hic talis legere dicitur, in excommunicationem igitur & hic incidet, atque sic dixit quoque Iac. de Graff. lib. 4. decis. cal. consc. in expositione Bullæ Cœnæ Domini. c. 1. nu. 34.

3 Postremo in ¶ excommunicationem non incidunt, qui non dolo malo, sed ob curiositatem legunt, tum quod Bulla simpliciter loquitur, & non distinguit, quo animo quis legat, ergo nec nos distinguere debemus. argument. l. de pretio.

tio. ff. de publ. in rem act. tū quod duos tantum casus excipit, scilicet vbi quis ignoranter legit, & vbi de licentia, ergo alias a regula non discedimus, exceptio enim regulam confirmat in contrariū. argumen. leg. nam quod liquide. §. penultim. ff. de pœn. lega. Hi ergo in excommunicationem hanc incidunt, qui hæreticorum libros hæresim continentem legunt, iam, qui pœnam hanc euadant, contemnemur.

S V M M A.

- 1 Legens libros hæreticorum quando in excommunicationem non incidat.
- 2 Legens librum catholicorum hæresim continentem in excommunicationem non incidit.
- 3 Legens libros gentilium hæresim continentem in excommunicationem non incidit.
- 4 Audiens legentem librum hæretici hæresim continentem in excommunicationem non incidit.

S. Qui legendis libris hæreticorum in excommunicationem inciderent, vidimus, iam qui eam pœnam effugiunt, videamus.

- 1 Primum igitur in excommunicationem hanc non incidit, qui legit hos libros, ignorans esse hæreticorum, & hæresim continere

ob verbum illud scienter, nam si in excommunicationem incidit, qui scienter legunt, ergo sumpto argumento, a contrario sensu, quod validissimum est argumen. l. r. & ibi no. ff. de offic. eius, secus si non scienter, atque sic dixit Rebuff. in Prax. benefi. in explicatione Bullæ Cœnæ Domini. articul. r. in verb. Legentes, ibi enim ait, in excommunicationem non incidere eum, qui legit ignoranter librum hæretici, in quo non erat scriptum nomen auctoris, vel quod, qui composuerat, pro hæretico non habebatur: idque merito, nam ignorantia hæc facti ignorantia est, quæ, vbi est probabilis, excusat, capitu. ignorantia. de regu. iur. libro 6. & argumen. cap. fi. de constit. eod. lib. & cap. apostolica. de cler. excommun. min. & l. regula. ff. de iur. & fact. ignor. Id quod verum esse censeo, vbi hæreses etiam legeret, quas liber continet, sed ob simplicitatem eas non nouit. Non igitur bibliothecam ingressus, & sumens librum talē, eumque legens, in excommunicationem incidit, ignorans esse talem. At quid si nouit esse hæretici librum, sed ignorat tamen hæresim continere, an in excommunicationem librum hunc legens incidet? Ego sentio in excommunicationem hunc non incidere, quædoquidem verba Bullæ ei non cōueniunt, nam excommunicantur, qui scienter legunt libros hæreticorum hæresim continentem, at
hic

Nescienter legit tantum librum hæreticorum ignorans hæresim continere, ex quo igitur ei verba non conueniunt, ergo nec dispositio. argument. leg. 4. §. toties. ff. de damn. infect. etenim ubi plura simul copulantur ad aliquem actum, omnia simul adesse debet, alioquin actus non valet. argum. leg. si hæredi plures. ff. de condit. institut. Quare & è contrario, qui legeret librum, quem scit hæresim continere, ignorat tamen hæreticorum esse, in excommunicationem huius capituli ob easdem rationes non incidet. An autem in aliam incidet, infra videbimus.

Secundo in excommunicationem hanc non incidit, ubi de licentia Romani Pontificis qui Bullam hanc promulgauit, eos legeret, ob uerba illa sine auctoritate nostra, nam, si legens incidit in excommunicationem, ubi sine auctoritate legit, ergo secus si cum auctoritate, inclusio enim uerbi alterius exclusio est. argum. capitu. nonne. de præsumpt. & l. cum prætor. ff. de iud. atque sic dixit quoque Rebuff. eodem. Idem contingit, si a successore licentia tribuatur ob uerba illa, Et sedis Apostolicæ, nam successor eiusdem auctoritatis est cum eo, cui succedit, capitu. innotuit. de electione. Atqui an collegium Cardinalium vacante sede auctoritatem hanc tribuere potest? Planè sentio & id ipsum posse quamuis

electioni Romani Pontificis operam dare tantum debeant. capitu. ubi periculum. de elec. lib. 6. uid. Bullam Iulii Tertii. 7. incip. Cum meditatio.

Tertio in excommunicationem hanc non incidit, qui legit libros catholicorum referentes dicta hæreticorum etiam deprompta ad uerbum ex libris hæreticorum, nam ij hæreticorum libri non sunt, Bulla uero excommunicat legentes libros talium, ex quo igitur Bulla hos non comprehendit, nec nostra interpretatione comprehendemus. argument. l. de pretio. ff. de publ. in rem actio. Quod uerum esse sentio, vel legens in primis eos libros legeret, quò sciret dicta hæreticorum, & rationes eorum, nam prima ratio semper remanet proposita, hæreticorum libros non esse, sicut non incidit etiam audiendo eadem uerba relata ab alio, atque sic dixit Nauarr. in Man. capitu. 27. nu. 55. uersicu. Septimo, & Martinus Alfons. de Viuald. in Candelabr. par. 2. in explicatione Bullæ. cap. 1. nu. 12.

Quarto in excommunicationem hanc non incidit, qui uult eos legere, quo uideat, si hæresim contineant, quod locum habet, ubi pro cerro nescit hæresim continere, & hæretici libros esse.

Quinto in excommunicationem hanc non incidit, qui librum alicuius catholici legit, in quem

F hæresis

hæresis aliqua irrepit ipso auctore non animaduertente, nam liber ille hæretici non est, ex quo non dolo malo hæresim ibi posuit, quod requirit Bulla, vt supra vidimus. Excipio tamen, vbi ille liber prohibitus esset, nam tunc, nisi expurgatus sit, eum legens retinensve in excommunicationem aliam, quæ tamen reservata Romano Pontifici non est, incidit, vt habetur in reg. 10. Indicis in fine, in versu. Quod si quis libros. Sicut etiam incidit in eandem, si libros catholicorum legat ab hæreticis elucidatos, antequam permitti sint, vt in Indice habetur.

Quinto in excommunicationem hanc non incidit, qui partem aliquius libri, qui in plura volumina diuisus est, legit, quæ pars hæresim non continet, nam vnus liber per se esse videtur, qui quamuis hæretici sit, hæresim tamen non continet, quod Bulla requirit.

3 Sexto in excommunicationem hanc non incidit, qui libros gentilium, & eorum, qui christiani non sunt, legit, esto hæresim contineant, nam hoc capite solum prohibetur lectio librorum, qui sunt hæreticorum, at hi hæretici non fuerunt, & si hæreticas opiniones habuerunt, nam, vt quis hæreticus sit, baptismi susceptione christianum factum esse oportet, vt antea probauimus. Quare, qui Virgilium, & Ciceronem

legunt de natura Deorum, & Otuidium quoad suas metamorphosis legunt, qui Deorum multitudinem ponunt, in excommunicationem hanc non incidunt.

4 Octauo in excommunicationem hanc non incidit, qui audit alios huiusmodi libros legentes, nam Bulla excommunicat legentes non autem auditores legentium, & qui legentes audit, sine dubio non legit, vt per se patet, ergo in excommunicationem non incidit, atque sic sensit Nauarr. in Man. capitul. 27. numer. 56. versu. Septima, ibi, sicut non incidet, quamuis si credat hæresim, quæ refertur, in excommunicationem iam dictam hæreticorum incidat. Quæ autem diximus de audiente, vt non incidat in hanc excommunicationem, eadem sentimus & de eo, qui talem librum alteri sibi legendum tradidit, nam quod neque hic verè, ac propriè legit, & sic verba Bullæ ei non conueniunt, ob eam rem in excommunicationem hanc non incidit, esto peccet hoc faciendo, quamuis contrarium sentiat Iac. de Graff. libro 4. decis. cas. conscient. in expositione Bullæ Cœnæ Domini. numer. 34. sed non rectè, meo iudicio, vt ex dictis patet.

Nonò in excommunicationem non incidit, qui suadet, & consulit, hortatur præcipitue alicui, vt tales libros legat, nam nec

hic

hic legere dicitur, quod requirit Bulla, ergo nec hic in excommunicationem hanc incidet, esto peccet.

Decimo in excommunicationem hanc non incidit, qui memoriter aliquid recitat, quod habuit a libris hæreticorum, nam nec hic, vt per se patet, proprie legit. argum. cap. si. de re iud. libr. 6. & cap. sacro. de sent. excomm. in antiq. & cap. i. de excep. libr. 6. aliud est enim legere, aliud memoriter recitare, vt in cap. fin. de re iud. libr. 6. & in c. i. de sent. excomm. lib. probatur: Quamuis contrarium senserit, & malè iacob. de Grass. ibid. Excipio tamè in tribus propositis casibus, vbi ea faceret, vt hæreticis faueret, nam tunc vt hæreticorum fautor in excommunicationem incidet, vt diximus antea, & hac ratione opinio Grælocum habebit.

Postremo in excommunicationem hanc non incidit, qui probabili metu cōpullus hos libros legit, exempli gratia in manu hæreticorum quis est, & nisi libros tales legat, mortem ipsi minantur, planè hic legens in excommunicationem non incidit, quandoquidem verisimile nō est, cum tanto periculo Ecclesiam, quæ pia mater est, lectionem hanc prohibuisse. Quamuis mortiferè peccet, si in contemptum fidei, clauium vè Ecclesiæ, vt legeret, iuberet, in hoc enim casu mortem potius oppetere, quam mortiferè sic

peccare deberet. argum. capit. sacris, de iis, quæ vi, metu vè causa fiunt.

Verf. Aut Retinentes.

S V M M A.

- 1 Retinens libros hæreticorum hæresim continentem in excommunicationem incidit, quæ regula quousque pateat, etiam declaratur.
- 2 Liber hæretici repertus apud aliquem, facit, vt hereticus existimetur.
- 3 Librarij retinentes libros hæreticorum hæresim continentem in excommunicationem incidunt.
- 4 Libros hæreticorum habens hæresim continentes debet inquisitori tradere cōburendos.

IN hac parte excommunicantur, qui hæreticorum libros hæresim continentem retinent, quare quo materiam hanc optimè noscamus, regulam & hic hac de re conformemus.

- In excommunicationem hanc igitur incidant, qui retinent libros hæreticorum hæresim continentem, vt habetur in versicu. proposito, nam & is, penes quem libri huiusmodi reperiuntur, hæreticus existimatur. argum. capitul. sane. 2. 24. q. 2. & vt dixit Rebuff. in Prax. benef. in explicatione Bullæ Cœnæ Domini artic. 1. in verb. Tenentes. Immo, & de hæresi condemnari posse ibidem ait, item

F 2 &

& Imperatores retinere huiusmodi scripta prohibent. in l. quicumque. §. nemo. C. de hæret. atque sic dixit quoque Iacob. de Grass. lib. 4. decis. cas. consc. in expositione Bullæ Cœnæ Domini. numer. 36. In excommunicationem igitur incidunt, quæ excommunicatio multos afficit. Et primum eos, qui ipsos libros retinent, quo ipsis studeant, vel ut heresim eorum sequantur, vel ob curiositatem, nam Bulla non distinguit de causa retentionis, ergo nec nos distinguere debemus. argument. l. de pretio. ff. de publ. in rem actio. Id quod locum habet, esto animum habeant tradendi eos Inquisitori, eosve comburendi postquam legerint, ob eandem rationem, et enim statim atque retinere incipiunt, excommunicatione obligantur, ex quo excommunicatio hæc lata sententiæ est, & ob id statim obligat. argument. c. pastoralis. §. fin. de appel. Hæc locum habent, quicumque sint, ut hoc in Bulla infra videbimus.

3 Secundo † excommunicatio hæc afficit eos, qui hos libros retinent, quo ipsos aut vendant, aut permutent, aut donent, aut locent, accomodent, quacunque ratione alia in alios transferant, nam qui ob has causas libros retinent, & retinere hi dicuntur, præterea Bulla non distinguit, ut proxime dicebamus. Quare librarii, seu bibliopolæ in hoc cauti sint, ne in hanc pœnam incidant.

Tertio excommunicatio hæc afficit eos, qui eos libros retinent, quo ipsos conglutinent, nam & hi retinere dicuntur, esto deinceps non conglutinent, & hoc ob rationes ante allatas, & ob id etiam si sui non sint, ut dixit Iacob. de Grass. ibidem numero 36.

1 Quarto excommunicatio hæc afficit eos, qui non malo animo eos retinent, sed potius ut hæreticorum errores confutent, nam Bulla, ut sæpè diximus de animo non distinguit, ergo nec nos distinguere debemus, et si hoc voluisset, id cauisset, non enim ignorabat ob id aliquando a catholicis hos libros teneri. Quare & in excommunicationem hanc incident, qui hos libros ad suam bibliothecam exornandam retinent.

Quinto excommunicatio hæc afficit eos, qui hos libros occultos habent, & scandalum non dant, nam & hi sine dubitatione retinent, & sic Bullæ verba eis conveniunt, ergo & dispositio, ac pœna. argument. leg. q. §. toties. ff. de damn. infecti. Quare & qui eos retinent, & nunquam legunt, hanc etiam pœnam patiuntur, ex quo Bulla non solum prohibet, ne legantur, ut antea vidimus, verum etiam & ne retineantur.

Sexto excommunicatio hæc afficit eos, qui retinent partem libri huiusmodi, modo hæresim

con-

contineat, nam ſicut totum li-
brum retinens in excommunica-
tionem incidit, ita & qui partem.
argument. l. quæ tota. ff. de rei ven-
di. Immo, & qui folium retinet
huiusmodi libri, nam & hoc libri
pars eſt. Hos ergo excommunica-
tio hæc afficit, debent igitur ꝑ ad
4 Inquiſitorem eos deferre combu-
rendos, vt habetur in l. quiſcun-
que. §. nemo. C. de hæret. & vt di-
xit Rebuff. in verſicu. Tenentes,
vbi ſupra, & Iaco. de Graff. in eo-
loco. Excipiuntur tamen nonnul-
li, qui hanc pœnam euadunt,

1 *Libros habens hereticorum hæſim
continentes quando in excommunica-
tionem non incidat.*

A. I. M. N. 2

¶ Retinentes libros hæretico-
rum, quando in excommu-
nicationem incidant, vidi-
mus, iam vbi eam pœnã euadunt,
videamus.

1 Primum igitur ꝑ retinentes li-
bros hæreticorum hæſim con-
tinentes in excommunicationem
non incidunt, vbi ignorant librũ
talem eſſe, nam Bulla excommu-
nicat ſcienter retinentes, ergo nõ
eos, qui id ignorantes retinent,
incluſio enim vnius alterius ex-
cluſio eſt. argument. capitul. non-
ne, de præſumpt. & l. cum prætor.
ff. de iud. Quare, qui ſuccedit ali-

cui, qui habebat huiusmodi li-
bros, ſed ipſe nunquam eos ani-
maduertit, planè ob probabilem
ignorantiam excuſatur, nam qui
in ipſo alterius ſuccedit, iuſtam ha-
bet cauſam ignorantia, vt dicitur
in cap. cum quis in ius. de reg. iur.
lib. 6. & l. qui in alterius. ff. eod. im-
periti etiam litterarum, qui hos
tales libros habent, id ignorantes
excuantur.

¶ Secundo in excommunicationem
hanc non incidunt, qui hos
libros ignorantes retinuerunt,
& poſteaquam id ſciuerunt, eos
ad inquiſitorem mittere neque-
unt, vt pote animaduertent
hoc, dum eſſent in lecto, vel
de multa nocte, & iter cœnoſum
erat ad Inquiſitorem, tunc enim
excuantur. argument. l. qui ſol-
uendo. ff. de ſolut. etenim nec qui
rem alienam ſe habere memin-
it, dum eſſet in lecto, tenetur ſta-
tim ſurgere, atque eam reſtitue-
re, ſed ſat eſt, vt animum habeat
reſtituendi, cum primum com-
modè id poterit. Interim tamen
eos legere non debent, nam in
excommunicationem antecedentem
inciderent, in eos latam, qui
tales libros legunt, atque ſic ſen-
ſit Iacob. de Graff. ibidem nume-
ro 35.

¶ Terzio in excommunicationem
hanc non incidunt, qui de
licentia Romani Pontif. eos reti-
nent, nam hac ratione retineri
poſſunt, vt dicitur in Bulla. Qua-
re Inquiſitores huiusmodi licen-

F 3 tia

tia fulti huiusmodi libros apud se habent, vt vidi Bononiæ apud S. Dominicum, & habetur in Bulla Iulii III. lata de anno 1550. die 5. Iunii incip. Cum meditatio cordis nostri. fol. 500. & Paul. I. v. incipien. Quia in futurorum. lata 1558. 21. Decembris. fol. 628. & Pii IV. incipie. Cum pro munere, fol. 82.

Quarto in excommunicatione hanc non incidunt, qui librum hæretici retinent, hæresim tamen non continentem, sicuti est contrarium nec incidunt, qui librum catholici retinent hæresim continentem, vt diximus supra de legente, duo enim simul requiruntur, quo retinens hic in excommunicationem incidat, & vt hæretici liber sit, & vt hæresim contineat, sicut dicitur in Bulla, ac propterea vno deficiente excommunicationem hæc euadet. argument. si hæredi plures. ff. de condit. institut. At quid de aromatariis, & laniis, qui habent huiusmodi libros, quo carnes, aromata ve obuoluant, dum ea vendunt, an ob id eos retinere poterunt? Ego sentio hos in excommunicationem incidere, nam hi sine dubio libros hos retinent, & id negari non potest, hoc enim pro certo ponimus, at Bulla retinentes excommunicat, ergo & nos. Nec interest, quod eos non retinent, quo ipsos legant, alii ve legendos tribuant, tum quod Bulla non considerat, quo animo retineantur, ergo nec nos considera-

re debemus. argument. I. de pretio ff. de publi. in rem act. tum quod ansam eos legendi tribuant, ex quo partim huic, partim illi cum carne, aromatibus ve alienant.

Quare nec hos excommunicationis huius immunes esse censeo.

Postremo in excommunicationem hanc non incidunt, qui auferunt hos libros ab iis, qui eos retinent, quo ipsos quam primum Inquisitori deferant, nam hi contra mentem Bullæ eos non retinent, modo interim eos non legant, vt in superiori casu diximus: sed iam de imprimentibus agamus.

Vers. Imprimentes.

S V M M A.

- 1 Imprimere libros quid sit.
- 2 Imprimentium nomine quinam comprehendantur.

Hic excommunicantur Imprimentes libros hæreticorum hæresim continentem. Quæ excommunicatio vt quatenus pateat, dignoscamus, præmittenda nonnulla sunt. Primum imprimere, quatenus ad rem nostram pertinet, nil aliud esse, quam typis mandare, & quod vulgo dicitur stampare. Secundo per Bullam Leonis X. incipien. Inter sollicitudines nostris humeris, latam Romæ anno

no

no 1515, quarto nonas Maii Pontificatus sui anno tertio, in Concilio Lateranensi, prohibitum fuisse, ne vllus liber, scripturae imprimatur Romæ, nisi per Vicariū Romani Pontif. & Sacri Palatii Magistrum examinata, & scripta sit manu propria ipsorum, in aliis vero locis per Episcopum, & Inquisitorem hereticæ prauitatis, propositis contra facientes penis: hodie vero ex decreto Trid. Syn. sess. 4. in decreto de editione, & v. s. u. factorum librorum, non licere librum vllum de rebus sacris imprimere sine licentiā ordinatorum, id est Episcoporum, immo, si est religiosus, qui opus imprimere vult, licentiā a suis superioribus habere debet, vt ibi dicitur. Tertio ad imprimendum multorum operas postulari, primo eorum, qui verba litteris illis stamineis componunt, qui proprie dicuntur compositores. Item, qui prælo verba composita mandant, qui proprie impressores dicuntur. Quarto, qui subministrant litteras illas æneas, atramēta, & cartas, & huiusmodi alia ad impressionem necessaria. Quinto hæc fieri aliquando per se, & aliquando per alios, adducendo operarios ad hæc muneris obeunda, quod sapius fit. ¶ Sexto, quoad rem nostram Imprimētium nomine tria hominum genera comprehendunt, primum, qui verba componunt, & qui eas prælo mandant, & qui ad hæc duo agenda operam præ-

stant, nam impressio hæc vna est actio, quæ ex pluribus partibus constat, ex compositione, & prælo mandatione, altera enim sine altera efficere impressionem non potest, at propterea sicut ædes construere dicitur tam is, qui pavimentum, & parietes construit, quam is qui tectum, ita & hic tam compositores, quam prælo mandantes comprehenduntur. Item comprehenditur hoc nomine, & is qui prædicta faciēda curat, nam, qui est causa causæ, est causa causati. argument. l. manumissionis. ff. de manumif. & probatur hoc apud Triden. Synod. sess. ead. versicul. Sed & impressoribus, dum inquit sed & impressoribus modū in hac parte, vt par est, imponere volens sic inquit. Nullique liceat imprimere, vel imprimi facere quosuis libros de rebus sacris, & cætera. Ex quibus verbis apparet impressorum nomine tam imprimentes per se, quam imprimi facientes comprehenduntur, supra enim dixerat se velle imponere modum impressoribus, quod deinceps faciēns tam de imprimentibus quā de imprimi faciētibus loquitur, & sic impressorum nomine vtroque comprehendit, ergo idem & hic, quod & rationi consentaneū est, non ne absurdum enim esset, typographiæ magistrū, ac dominum, ad quem totum negotium pertinet, & qui opera imprimenda sumit, & ob id ad eum in primis pertinet, an libri imprimendū

probati sint nec ne, inspicere, immunē a pœna esse, cum eam patiantur compositores, & impressores, qui sæpius non animaduertunt, quid componant, imprimantve, sed quod ipsis mandatur, agunt. Planè ridiculum hoc esset. Postremo impressorum nomine, & eos, qui libros imprimendos tribuunt, comprehendi censeo, nam, si prædicti comprehenduntur, quanto magis, qui opera imprimenda tribuunt, tum propter quod vnumquodque est tale, & illud magis tale? Non pro certo tamen id pono, cum alia pœna ipsi fortasse puniantur. His sic præmissis, iam regulam de more ponamus.

§ V M M A.

- 1 *Imprimentes libros hereticorum heresim continentem in excommunicationem incidunt, quæ regula quousque pateat, declaratur.*
- 2 *Vendens arma, cartas lusorias, fucos, & id generis, quib. bene, maleque uti possumus, an peccet.*
- 3 *Imprimentes libros hereticorum heresim continentem quando in excommunicationem incidant.*

S Præmissis explicatis, iam qui in excommunicationē hanc incidant, explicemus. In excommunicationem hanc igitur incidunt imprimentes libros here-

ticorum heresim continentem, ut habetur in versicul. proposito. Quæ excommunicatio afficit primo magistrum, & Dominum ipsius typographiæ, qui opera imprimenda sumit, & operarios cōducit, nam & hic imprimere dicitur, ut supra præmissimus.

Item afficit excommunicatio hæc compositores, qui verba ex litteris illis æneis conformant, & conglutinant, nam quod & antea diximus, concurrunt & ipsi ad impressionem faciendam.

Tertiō afficit excommunicatio hæc eos, qui litteras, seu verba iam conformata prælo mandant, nam hi propriè impressores sunt; Ac demum vniuersi, qui immediatè operas suas præstant. Hi omnes ergo in excommunicationem hanc incidunt, quicumque sunt, vel clerici, vel laici, vel in dignitate positi, atque sic in tribus his casibus sensit Iacob. de Grass. libr. 4. decis. in expositione Bullæ cœnæ Domini.

Postremo & qui opera ipsa imprimenda tribuunt, vel sint auctores ipsorum, vel non.

At quid de iis, qui impressoribus cartas præbent, item atramentum, necnon litteras illas æneas, ac demum reliqua ad impressionem pertinentia, an in excommunicationem hanc incidant? Ego sentio in excommunicationem hos non incidere. Primo quia imprimentes, & im-

presso-

pressores non sunt, vt per se patet, & sic verba Bullæ eis non conueniunt, ergo nec pœna. argumē. l. 4. S. toties. ff. de damn. infect. Postremo, quoniam hæc vendere impressoribus licet, esto igitur ipsis male vtantur, tamen in culpa non sunt, sicut nec is, qui arma vendit, nec qui cartas lusorias, nec qui fucos, quorum prima ad tuendum se inuenta sunt, altera ad animos recreandos, postremo ad se exornandum, alioquin nihil esset ferè, quod damnari non posset, cum & bonis male quis vti possit, vt id pluribus egit Nauarr. in capitul. negotium. de pœnitent. distinct. 5. & in Man. capitul. 14. numero 42. & pertinent ad hoc, quæ dixit Alfonso de Cast. aduersus hæreses omnes contra Vniclēs in verb. Studia generalia, non igitur in excommunicatione hanc incident. Peccarent tamen mortiferè, si scirent hæc emi ad opus hæretici imprimendum, & tamen ea illis præstarent. Immo in excommunicationem, in quâ fautores hæreticorum incidunt, & ipsi inciderent, nam & hoc fauere est, vt per se patet, & hic est primus casus, in quo pœnam hæc quis euadit.

3 Secundo in excommunicationem hanc non incidunt, vbi prædicti scilicet Magister typographiæ, compositores, & prælo mandantes librum hæretici esse & hæresim continere probabiliter ignorarent, quæ ignorantia

probabilis erit, si ab Inquisitore, superioreve Ecclesiastico liber subscriptus erit, & probatus. Immo operarii prædicti excusabuntur, si a Magistro typographiæ liber ipsis traditus fuerit, quandoquidem an probatus sit nec ne, ad ipsos perquirere non pertinet, sed ad dictum Magistrum: quamuis secus esset, si & ipsi scirent hæretici librum esse, & hæresim continere. At quid de correctore? Hunc in excommunicationem hanc non incidere censeo, quandoquidem impressor proprie non est, sed eius, quod impressum est, inspector. Quamuis, si animaduertisset librum hæresim continere, & hæretici librum esse, & taceret, tanquam hæreticorum fauorem in excommunicationem, de qua supra egimus, & ipsum incidere existimarem, atque in hanc sententiam accipiendam esse opinionem Iacobi de Grass. censeo in lib. 4. decis. ibidem numero 37. qui corrigentes impressorum nomine comprehendendi voluit.

Postremo in excommunicationem hanc quis non incidit, ubi de Romani Pontif. licentia id fieret, quam licentiam tribuere verisimile non est.

Verf.

Verf. Ac eorum quomodolibet Defendentes ex quavis causa, publicè, vel occultè, quouis ingenio, & colore.

S V M M A.

- 1 Defensio quotuplex sit.
- 2 Defendens libros hæreticorum hæresim continentem in excommunicationem incidit, quæ excommunicatio, quatenus pateat declaratur.
- 3 Defendens libros hæreticorum hæresim continentem disputationis gratia in excommunicationem incidit.
- 4 Defendens librum hæretici hæresim continentem quando in excommunicationem non incidat.

Hic excommunicantur ii, qui defendunt libros hæreticorum hæresim continentem, quam excommunicationem, vt dilucidior habeamus, præmittendū vnum est, & defensionem aliam esse iuris, aliam facti. Iuris, quæ rationibus nititur, & sic, vbi quis rationibus conatur defendere. Facti vbi omiſſis rationibus, factis tantum defendere conatur, vt pote si dicat quis se velle armis defendere opus, seu librum talem esse catholicum, sicut Turcæ, qui in suo Alchorano cautum habet, vt sua fides non rationibus, sed armis defendatur. Hoc præmissis, iam re-

gulam de more ponamus.

- 2 In excommunicationem hanc igitur incidunt, qui defendunt libros hæreticorum hæresim continentem, vt habetur in proposito versic. quæ excommunicatio multis modis amplificatur. Nam primum locum habet, quomodolibet defendant, vt habetur in citaversi. Hoc autem intelligo, vel de iure, vel de facto defendant, quæ defensionis rationes, quomodo sint, iam præmissimus. Item, vel tacito, vel expresse, tacito vt potest dicendo librum talem plurimi valere, hortando quem, ut eum emat, vel legat. Expresse, aperte eum commendando, & dicendo non esse comburendum, ita Tolet. in Bulla Cænæ Domini, excommuni-

Secundo excommunicatio hæc afficit defendentem, ob quamcunque causam defendat, ne ad manus Inquisitoris veniat, & comburatur, ob versic. Ex quavis causa. Causæ vero plures esse possunt, vt exempli gratia, si dicat a doctissimo viro conscriptum esse, ac propterea tolerandum. argum. ad bestias. ff. de pœni. quæ causa inepta est, tum quod infantissimus & stultissimus, non autem doctissimus censendus est, qui a Christi fide discedit, & nec quicquam sapit, qui sibi nõ sapit, tum quod sapientia huius mundi stultitia est apud Deum. Itē si dicat, ne scandalum oriatur, tolerandū esse, vel quo ingenia Christi fidelium

lium

hum ad sacram scripturam scrutandam excitentur, uel quo nota sit eorum impietas: quæ rationes etiam nihil faciunt, non prior, nã scandalum illud passiuum, non actiuum est, & in hoc casu scandalum potius nasci permitti debet, quam ueritatem relinqui; hinc Christus Dominus, cum audisset quosdam sic scandalizatos esse, dixit; Sinite, cœci sunt, & duces cœcorum. Non altera ratio, nec postrema ob eorum periculum, qui in sacris litteris uersati non sunt.

Tertio, si dicat permittendum esse, uel ob sententiarum grauitatem, uel ob sermonis elegantiam, uel ob rerum, quæ tractantur, ordinem, quandoquidem & hæ rationes respuendæ sunt, qui enim ordo in eo esse potest, qui ab Ecclesia, quæ est, ut castrorum acies ordinata, discedit? quæ sententiarum grauitas, ubi a uera fide aberratur? hæ rationes nihil faciunt, nã Ecclesia sancta Dei non necesse habet compensare tantam fidei iacturam cum illis sententiis, cum non desint scripta catholicorum, qui his plura, & saniora docent, præterquam quod & diuinã scripturam habemus, quæ sententiis, & doctrinis referta est. De sermonis elegantia uero nihil est dicendum, quandoquidem non desunt Cicero, Virgilius, Horatius, Cæsar Commentarii, & alii multi, qui & rationis ubertate, & uerborum ornatu hæreticos lon-

gè antecedunt, nulla igitur ex causa tolerandi sunt libri huiusmodi.

Tertio excommunicatio hæc afficit defendentem, uel publicè, uel occulte eum defendat, ob uersicul. Publicè, uel occultè, esto igitur scandalum non detur, quod contingit, ubi publicè non laudaretur, tamen in excommunicationem hanc incidet. Quare, & qui scriptis defenderet, ut pote componendo apologiam, quo librum hæretici tueatur, esto id faciat in suo cubiculo solus, tamen in excommunicationem hanc incidet. Quod locum habere censeo, etiã si eam scripturam non publicet, sed domi apud se habeat. At quid si quis secum meditatus librum huiusmodi diceret uerba profèredo solus. Hic liber optimus est, an in excommunicationem hanc incidet? Planè non incidere censeo, cum defensio hæc non sit, quamuis, si ob id, quod hæresis ibi posita placeat, secus.

3 Postremo excommunicatio † hæc afficit defendentem, quocunque ingenio, & colore id faciat, ob uersicu. quocunque ingenio, & colore, ut pote, si dixit se disputationis gratia eum defendere, uel ut inquirat rationes, quibus hæresis conuincatur, uel quo dubitationes, si quæ sint, tollantur, in excommunicationem igitur & hic incidit.

4 Excipitur † tamen is, qui ignorans talem librum hæretici esse,

&

& haeresim continere illum defendit, obuerb. illud scienter, multo ante positum, quamuis admonitus de hoc, si non desisteret, in excommunicationem incidere.

Secundo excipitur, qui diceret se uelle defendere librum talem, sed nondum defensionem aggressus est, non enim qui dicit se uelle arborem ascendere, arborem tunc ascendit, & qui se uelle religionem percutere, illum percutit. Secus tamē si iam parasset se ad defendendum, & diceret, qui uult contrarium asserere, huc ueniat, nam & hic iam defendit, ex quo ad hoc iam paratus est, sicut & defendere Dux ille arcem dicitur, qui contra hostem armatus stat, esto non pugnet, & itineris arripit ad Romanam Curiam appellationis uiam habet, ut habeatur in capitul. dilecti filii, 2. de appel. quamuis ut fautor haereticorum in excommunicationem incidere.

Postremo excipitur, ubi de licentia Romani Pont. id faceret, ut habetur in Bulla, sed iam ad alia veniamus.

Verf. Vel de religione Tractantes.

S P M M A.

1 Religio quot modis sumatur, et in qua

sententiam hic accipitur.

- 2 Legens libros haereticorum de religione tractantes in excommunicationem incidit, quae excommunicatio, quousque pateat, declaratur.
- 3 Retinens, aut imprimens libros haereticorum de religione tractantes in excommunicationem incidit, quae regula, quousque pateat, etiam declaratur.
- 4 Libri haereticorum quinam licite retineri possint.

Supra de excommunicatione laica ob libros haereticorum haeresim continentes actum est, hic agitur de excommunicatione lata ob libros eorundem de religione tractantes, quae excommunicatio ut dilucidius appareat, quousque pateat, religionis nomine quid significetur, praemittamus. † Religio igitur duobus modis sumitur, primo pro uirtute, quae Graeco nomine latia dicitur, cuius proprium est Deo cultum debitum exhibere, de qua egit pluribus S. Thomas, 2. 2. quaestio. 81. Secundo sumitur pro uniuersitate hominum, ut collegio, Deum colentium, & hac ratione quatuor modis, primo pro uniuersitate hominum colentium Deum per fidem, & hac ratione comprehenditur tota Christianitas, & dicitur religio christiana, & in hanc sententiam accipitur in capitu. gaudemus, in versicul. In fauorem praesertim christianae religionis. de diuort. Secundo pro cultu Dei per fidem, & bona ope

ra, vt habetur apud acta Apostolorum. 2. ibi. Viri religiosi, & sic comprehenditur vniuersitas bonorum christianorū. Tertio pro statu clericorum. Quarto pro statu profitentium tria vota, obedientiæ, castitatis, & paupertatis, & dicuntur religiones, vt fratrum mendicantium, & non mendicantium, & monialium, ita inquit Syluest. in verb. Religio. 1. in principio, & Ioan. Tabien. eo. in principio. Præmittendum secundo loco est, quatenus ad rem nostram pertinet, religionem, hic sumi tam primo modo, quam secundo, & sic comprehendit libros qui tractant tam de cultu debito ipsi Deo, quæ de religione christiana, & de christianis religiosi, & de clericis, sicut etiam de monachis, tum quod simpliciter, ac generaliter loquitur Bulla, nec distinguit, de qua religione, vt per se patet, ergo nec nos distinguere, sed generaliter eam intelligere debemus. argumen. leg. de pretio. ff. de publ. in rem actio. tum quod periculum animarum inest in huiusmodi libris, de quacunque religionis iam dictæ specie pertractant, verendum enim semper est, ne errores simplicium hominum auribus inculcent, ex quo nihil hæretici intactum reliquerunt, quod suis erroribus fœdare conati non sint, quod igitur Bulla hæc errores omnes contra christianam religionem amouere voluit, ob eam rem vt

libros de quacunque religione tractantes, comprehenderet, generaliter religionem expressit, & libros de religione tractantes. His præmissis, iam regulam de more ponamus.

In excommunicationem hanc igitur incidunt, qui libros hæreticorum de religione tractantes legunt, vt habetur in Bulla, quæ regula iis modis amplificatur, & coarctatur, quibus superior posita de legente libros hæreticorum hæresim continentem, ob easdem rationes.

Secundo loco excommunicationis hæc locum habet, vel libri tales hæresim non contineant, tum quod Bulla excommunicat alternatiuè, scilicet legentes libros hæreticorum hæresim continentem, vel de religione tractantes, dictio enim illa, vel, alternatiua dictio est, at alternatiua requirit solum ex alternatiuis vnum adimpleri. argument. l. si hæredi plures. ff. de condit. instit. ergo, ex quo excommunicat legentes libros hæreticorum hæresim continentem, vel de religione tractantes, sat est, quo in excommunicationem hanc quis incidat, vt legat libros hæreticorum de religione tractantes, esto hæresim non contineant, tum quod casus hic est diuersus a superiore, declarat hoc alternatiua vel, at superior prohibet, ne quis legat librum hæretici hæresim continentem, ergo hic ne legat librum hære-

heretici de religione tractantem, esto hæresim non contineat, alioquin casus hic posterior contineatur sub superiore, nam libertatis heretici de religione tractans esset liber hæretici hæresim continens, ne igitur superuacaneus casus hic sit, & inutilis, contra cap. si Papa. de privileg. libr. 6. locum habere dicendum est excommunicationem hanc, esto liber hic hæresim non contineat. In omnibus igitur his casibus in, excommunicationem incidit. Quam excommunicationem quis euadit in omnibus casibus, quos in regula de legente librum heretici hæresim continentem posuimus. Quare in excommunicationem hanc non incidet, qui legeret talem librum, ignorans talem librum heretici esse, vel de licentia Romani Pontificis ob verbum illud scienter, & versi, sine auctoritate nostra, & sedis Apostolicæ.

In excommunicationem hanc etiam incidunt, qui eosdem libros hereticorum de religione tractantes aut retinent, aut imprimunt, de quibus, quoniam supra egimus, ob eam rem, quæ huic pertinent, illic sumamus, ne superuacane illa iteremus. At quid si liber de religione tractans hæresim non contineat, an eum defendens in excommunicationem hanc incidet? nam defendens librum hæresim continentem incidit, vt supra vidimus. Ego sentio hunc in excommunicationem incidere,

vbi defenderet librum talem, vt heretici opus, at si id quod comprehensum est eo libro, non habito respectu ad ipsam, sed secundum se tueatur, quod catholicum sit, excommunicationem tunc euadere sentio, quandoquidem non opus heretici, sed quod catholicum est, defendit. Hęc igitur sunt, quæ de libris hereticorum in Bulla habentur.

At quid de aliis libris, & scriptis hereticorum, qui vel hæresim non continent, vel de religione non tractant, an licite ipsos habebimus? vt rem hanc breuiter expediam, nonnullas regulas, & hic instituto nostro ponamus. Id quod in sequenti præstabitur.

S. V. M. M. A.

I. Libri hereticorum quinam licite retineri possint.

L.

S. Quinam hereticorum libri retineri possint, explicandum nobis proposuimus, iam igitur rem aggrediamur. Primum igitur licite retineri possunt libri alii hereticorum, modo a Theologis catholicis iussu Episcoporum, & inquisitorem examinati, & probati sint, vt habetur in Regula secunda Indicis librorum prohibitorum in lucem æditi iussu Trid. Synod. Verum, quid si prædictis

non

non seruatis retineantur? Si liber hæretici sit, vel alterius ob hæresim damnatus, vel ob suspicionem falsi dogmatis prohibitus, eum retinens in excommunicationem incidit, ut habetur in Regu. 10. eiusdem indicis in fin. versu. Quod si quis libros, sat igitur est, quo in excommunicationem hanc incidat, ut vel liber hæretici sit, esto hæresim non contineat, de religione ne non tractet. Vel alterius ob hæresim damnatus, uel ob suspicionem falsi dogmatis prohibitus.

Secundo licite retineri libri possunt, qui catholicè conscripti sunt ab illis, qui postea in hæresim lapsi sunt, modo a Theologis uniuersitatis catholice, vel ab inquisitore generali probati sint, ut habetur in Regul. 2. eiusdem indicis in uersicul. Libri etiam catholici conscripti, & qui contra faciunt, mortiferè peccant, & ad arbitrium ordinari puniuntur, ut habetur in eodem Indice Regul. 10. in fine in uersicu. Qui uero libros iunct. uersicul. Quod si quis libros.

Tertiò licite retineri libri possunt, qui catholicè conscripti sunt ab illis, qui post lapsum ad Ecclesiam rediere, modo & ipsi ut superiores probati sint, alioquin contra faciens in pœnas proximè dictas incidit, ut habetur in cita. uersicul.

Quarto licite retinentur versiones scriptorum etiam Ecclesia

sticorum, quæ hætenus editæ sunt a damnatis auctoribus, modo nihil contra sanam doctrinam contineant, ut habetur in Regu. 3. Indicis dicti. Quare, si quid è græco in latinum uerterunt, licite illud retinebimus. Excipiuntur tamen versiones ueteris testamenti, nam hæ ad iudicium Episcopi uiris tantum doctis, & piis concedi possunt, ut habetur in ead. regul. 3.

Quare qui contra fecerit, mortiferè peccabit, & ad arbitrium Episcopi punietur, ut habetur in eadem Regula 10. in fine in uersicu.

Qui uero libros alio nomine. Item excipiuntur versiones noui testamenti factæ ab auctoribus hæreticis primæ classis, qui habentur in eodem Indice, quæ nemini concedi debent, quoniam ex earum lectione utilitatis parum, periculi plurimum emanare solet, ut dicitur in ead. Regul. 3. Et qui contra fecerit, eisdem pœnis, quas proxime diximus, punietur per eandem Reg. 10. in fine.

Quinto licite retinentur annotationes factæ ijs versionibus, quæ permittuntur, uel factæ Vulgatæ editioni, modo loca suspecta expuncta sint ab uniuersitate catholica Theologorum, uel ab inquisitore. Ab his tamen licite retinentur, quibus versiones licet retinere; qui autem hi sint, diximus supra proximè. Qui uero contra fecerint, si annotationes illæ hæresim damnatam contineant, uel ob falsi dogmatis suspicionem damnatæ

tae sint, in excommunicatione
incidunt, ut habetur in Regula
10. in fine uersicul. Quod si quis li-
bros hæreticorum. Si uero nihil
tale continebunt, & nihilominus
eas habuerint, non probatas a-
prædictis, & mortiferè peccabunt,
& ad arbitrium iudicis punien-
tur.

Sexto retineri licet totum uolu-
men Bibliorum, quod uulgo Bi-
blia Vatabli dicitur, aut partes
eius a uiris piis & doctis de con-
cessione Episcoporum, ut dicitur
in cit. Regul. 3. uersu. Quibus con-
ditionibus, ergo qui sine permis-
su Episcopi ea retinent, mortiferè
peccabunt, & ad arbitrium Epi-
scopi, punientur, ut habetur in
Reg. 10. in fine uersicul. Qui uero
libros.

Septimo licite retinentur libri,
qui hæreticorum auctorum ope-
ra interdum prodeunt, in quibus
nulla, aut parua de suo apponunt,
sed aliorum dicta colligunt, cuius
modi sunt Lexicha, Concordan-
tiæ, Apophthegmata, similitudi-
nes, Indices, & huiusmodi expur-
gatis tamen prius expurgandis,
si quæ sint, de consilio Episcopi,
& Inquisitoris, cum Theologis ca-
tholicis, ut habetur in Reg. 5. Qua
requi contra fecerit, si hæresim cõ-
tineant, mortiferè peccabit, & ad
arbitrium Episcopi punietur, ut
habetur in Reg. 10. in fine.

Postremò licitè etiam hi libri
retinentur, quorum principale ar-
gumentum bonum est, obiter ta-

men in illis aliqua inserta sunt,
quæ ad hæresim, seu impietatem,
diuinationem, seu superstitione
spectant, modo a catholicis Theo-
logis auctoritate Inquisitoris ge-
neralis expurgati sint, ut habetur
in Regul. 8. Qui uero contra fecerit
in excommunicationem inci-
det, ubi hæresim continebunt, a-
alias autem mortiferè peccabit,
& ad arbitrium Episcopi punie-
tur, ob cita. Regul. 10. in fine. Hæc
igitur sunt, quæ de libris hæreti-
corum habuimus, ex quibus pa-
tet & per Indicem illum excom-
municari retinentes, vel legentes
libros hæresim continentés, cu-
ius excommunicationis absolu-
tio reseruata non est, sicuti in Bul-
la nostra, ut antea uidimus. Hoc
etiam huc addimus in omnibus
casibus, in quibus in excommuni-
cationem quis incidit, & in illis
mortiferè ab illis peccari. Modo
probabilis ignorantia eos non ex-
cuset. argument. capitu. Apostoli-
cæ. de cler. excommunic. ministr.
& capitu. fin. de constitut. libr. 6.
Vel de auctoritate Romani Pon-
tif. id non faciunt, nam hi excu-
santur, sicut etiam, qui alios au-
diunt eos libros legentes, vel sciūt
tales libros habere, & non de-
nunciant. Sed iam ad alia venia-
mus.

Verf.

Verf. Nec non schismaticos,
& eos, qui se a nostra, &
Romani Ponti. pro tem-
pore existentis obedien-
tia pertinaciter subtra-
hant, vel recedunt.

S V M M A.

- 1 Schisma quid sit.
- 2 Schisma græcum nomen est.
- 3 Ecclesia uniuersalis corpus quoddam est.
- 4 Schismatis species duæ sunt.
- 5 Schismaticus quis sit.
- 6 Excommunicatus proprie schismaticus non est.
- 7 Peccator simplex schismaticus non est.
- 8 Apostata schismaticus non est.
- 9 Schismaticus non semper hereticus est.

IN hac postrema parte huius capituli schismatici excommunicantur, verum, ne terminos ignoremus, quatuor præmittenda sunt. Primum quid sit schisma. Deinde, vnde dicatur. Tertio, quoruplex sit, Postremo, qui schismatici per hanc Bullam excommunicentur.

- 1 Schisma igitur nil aliud est, quam separatio ab unitate Ecclesie uniuersalis, qua christianus vel subtrahit se ab obedientia capituli Ecclesie, scilicet Romani Pō

rificis, quatenus Ecclesie caput est, vel a communione membrorum Ecclesie nolens esse eiusdem Ecclesie membrum. Hæc descriptio colligitur ex dictis S. Thom. & Caieta. 2. 2. quæst. 39. artic. 1. & ex dictis eiusdem Caieta. in Sum. in verb. Schisma, & Fabien. & Syluest. eod. & Iacob. de Graff. libr. 4. deci. cas. consc. in expositione Bullæ Cœnæ Domini, nume. 39. cum seq.

- 2 Dixi autem Separatio, † quoniam verbum hoc Schisma, græcum nomen est, quod latine scissionem, seu scisuram significat, & ob id separationem, & diuisionem ab aliquo, vt habetur in cap. schisma. 24. q. 1. & vt dixit Gloss. in c. quia, de elect. & Caiet. in Sū. eod. & Mar. Socin. sen. in Rubr. de Schif. quoniam igitur per schisma separatur quis ab unitate Ecclesie uniuersalis, ob eam rem diximus Separatio.

- 3 Dixi secundo. Ab unitate Ecclesie, † quoniam Ecclesia vnum corpus est, cuius caput in cœlis Christus Dominus est, in terra eius Vicarius Romanus Pontif. membra vero sunt christiani omnes, qui ergo separat se ab hoc corpore, uel a membris, vel a capite, ab unitate Ecclesie separatur, & schismaticus dicitur.

- 4 Dixi tertio vniuersalis Ecclesie, quoniam schisma, de quo agimus, separat a communione Ecclesie uniuersalis militantis, quæ est congregatio omnium

G chri-

christianorum fidelium viuentium, vt id sensit Caietan. 2. 2. quæstio. 39. articul. 1. versicul. Ad euidenti-
tiam, horum, & in Sum. in verb. Schisma. ibi, Primo, si quis ex intentione non se habeat, vt pars vniuersalis Ecclesiæ, & Syluest. eo-
dem paulo post prin. ibi, Et tertio in specie. Quare, qui remouet se ab obedientia sui Episcopi, non propriè schismaticus hic est, de quo agimus, quoniam non separat se ab vniuersalis Ecclesiæ capite, atque sic dixit Abba, in Rubr. de Schif. & Mar. Socin. Sen. numero 3, eodem. Qui etiam separat se ab aliqua congregatione hominum tantum, neque hic schismaticus est, quoniam non separat se ab vniuersalis Ecclesiæ vni-
one.

Dixi quarto Christianus, nã, cum per schisma separetur quis ab vnitae Ecclesiæ vniuersalis, qui in Ecclesiam ipsam receptus non est, quod fit baptismi susce-
ptione, vnde, & christiani nomen tunc consequitur, ab eius Ecclesiæ vnitae separari non potest, vbi enim habitus non est, ibi priuatio esse nõ potest, arg. l. decem, ff. de verb. oblig.

Dixi quinto, qua subtrahit se vel ab obedientia capitis Ecclesiæ, scilicet Roman. Pontif. quatenus Ecclesiæ caput est, vel a communionem membrorum eiusdem, nolens esse eiusdem Ecclesiæ membrum, nam, cum Ecclesia hæc vniuersalis militans vnum corpus

mysticum sit, cuius caput in caelis Christus Dominus est, in terra eius Vicarius Romanus Pontif. membra vero reliqui Christiani, vnitae Ecclesiæ huius duplex est.

Altera, quæ consistit in connexionem membrorum eius adinuicem, quamobrem fideles habent se vt membra, & partes huius Ecclesiæ, & quæ faciunt, vt credere, sperare, diligere, sanctificari, & alia huiusmodi, vt membra, & partes eius corporis se facere credunt. Quare fit, vt Indi christiani, qui in tam longinquis regionibus sunt, eodem animo præditi sint, & se quoque habeant, vt membra huius Ecclesiæ, & quæ operantur, eodem animo operentur. Altera vero vnitae est, quæ consistit in ordine omnium membrorum eiusdem Ecclesiæ ad vnum caput, quod vt dixi, in caelo Christus Dominus est, in terris eius Vicarius Romanus Pontif. mouentur enim Christi fideles a spiritu sancto non solum ad credendum & ad obediendum vni, & eidem capiti huius Ecclesiæ tanquam tali qui est Summus Pontif. Hæc igitur est altera vnitae, cuius beneficio omnes Christiani obediunt vni capiti, atque sic tradidit Sanct. Thom. 2. 2. quæstio. 39. articul. 1. in respon. ibi, Ecclesia autem vnitae, & Caietan. ibidem in versicul. Ad euidentiã, idem Caietan. in Summ. in verb. Schisma, & Mar. Socin. Senior in Rubr.

- br. de schism. numero 5. versicul. quæ vnitas. Qui ergo separant se aut a capite, aut a membris huius Ecclesiæ, hi propriè schismatici sunt. † Ex quibus patet schismaticis species duas esse, quarum altera eius est, qui subtrahit se ab obedientia Romani Pontificis, quatenus Ecclesiæ caput est, altera vero eius, qui ab vnitate membrorum eiusdem seiungitur.
- Dixi postremo quatenus Ecclesiæ caput est, quoniam, si quis subtraheret se ab obedientia Romani Pontif. ob inimicitias, quas secum gerit, ob aliudve commodum, & non quatenus Ecclesiæ caput est, schismaticus hic propriè non dicitur. Hoc igitur schisma est. † Ex quo patet etiam quid sit schismaticus, nam propriè is christianus dicitur, qui subtrahit se, aut ob obedientia Romani Pontif. quatenus Ecclesiæ caput est, aut ab vnitate & communionem membrorum eiusdem Ecclesiæ, quatenus Ecclesiæ membra sunt, idque iure merito, nam vt quis sit membrum Ecclesiæ catholicæ, duo postulatur necessario, & vt habeat se vt pars illius in credendo, sperando, & cæ. & vt subsit Romani Pontif. vt capiti Ecclesiæ catholicæ, quoties igitur quis subtrahit se aut a communionem huiusmodi membrorum, aut a subiectione capitis, schismaticus est, vt dixit Caietan. 2.2. quæstion. 39. articul. 1. versicul.
- 6 In eodem articulo aduerte. † Ex his iam patet excommunicatum, esto ab Ecclesiæ communionem separetur, non tamen propriè schismaticum esse, tum quod ipse hoc non intendit, quod necessario postulari supra sensimus, tum quod nec ipsa Ecclesia ob id illum excludit, sed solum a fructibus communionis, atque sic dixit Ioann. Tabien. in verb. schisma. in principio. versicul. Secundo modo, & Mar. Socin. Senior in cit. Rubr. de schisma. numero 9. versicul. Magis largè. † Constat etiam ob eandem rationem, nec qui alias mortiferè peccat, & cõtrariè est, schismaticum esse, vt dixit S. Thom. 2.2. quæstio. 39. artic. 1. in respon. ad prim. argument. & sequuntur communiter DD. Innocent. in capitu. de schismaticis, & Mar. Soc. Sen. ibid. numer. 8. versicul. Non licet omne peccatum, & Tabien. in verb. Schism. nu. 1. versu. Primo secundum. Quare, qui mandato Ecclesiæ non obedit ob odium, amorem, inimicitia ve, nec hic schismaticus propriè est. † Constat etiam Apostatam schismaticum non esse, nam apostata discedit omnino ab Ecclesia Christi, & non vult amplius esse de eius Ecclesia, sed ad aliam religionem se transfert, at schismaticus, esto separet se ab vnitate Ecclesiæ, non tamen intendit ad aliam religionem se transferre, sed aut nouam Christi Ecclesiam, aut nouum caput constituere. † Constat itidem

schismaticum non semper hæreticum esse, nam si solum separat se ab obedientia Romani Pontif. vel ab unitate membrorum Ecclesie, modo teneat unitatem fidei, & sic aliud caput non constituat, aliamve ecclesiam, hæreticus non est, vt dixit Caietan. in Sum. in verb. Schisma. Constat deum ex iam dictis, vnde schisma dictum sit, & quotuplex sit. Iam quartum, quod nobis præmittendum proposuimus, de quibus scilicet schismaticis hic agatur explicemus.

Pro certo igitur habendum est de vtroque genere schismaticorum hic agi, nam de subtrahentibus se ab obedientia Romani Pontif. expressum id habetur in versicul. proposito, de subtrahentibus autem se a communione membrorum Ecclesie, & ab eorum vnione, colligitur ex verb. schismaticos, quod habetur in initio versicul. nam excommunicantur per Bullam schismatici, & qui subtrahunt se ab obedientia Romani Pontif. & schismaticorum duæ sunt species tantum, vt supra probauimus, ergo, ex quo Bulla excommunicauit subtrahentes se ab obedientia Romani Pontif. idque expresse, quæ species vna schismaticorum est, concludere necessario debemus sub verbo illo Schismaticos, excommunicare eos tantum, qui ab unitate membrorum Ecclesie se subtrahunt, de hac enim specie

necessario intelligi debet, aut de alia, & de alia, ex quo de ipsa speciatim agitur, intelligi nõ potest, ergo necessario de hac accipi debet, valet enim argumētum a partium enumeratione, argumen. S. actionum, in Institut. de action. & facit l. cum quidam. ff. de liber. & posthu. Nec repugnat quod speciatim excommunicantur subtrahentes se ab obedientia Romani Pontif. nam fecit hoc, vel quo magis timeatur, argumen. capitul. si aduersus, de hæret. vel quod lapsius contingere hoc potest, atque idcirco magis illud expressit, argumen. capitul. vbi periculum. de elec. lib. 6. & leg. nam ad ea. ff. de leg. His præmissis, rem aggrediamur, quam duabus regulis explicemus.

S V M M A.

- 1 Schismaticus, qui subtrahit se ab obedientia Romani Pontif. quatenus caput est uniuersalis Ecclesia, in excommunicationem incidit, quæ regula declaratur, quousque pateat.
- 2 Schismaticus, qui non obedit Romano Pontif. quisnam sit, qui in excommunicationem non incidit.
- 3 Pape plures ubi sunt, cui adherendum.
- 4 Obedire nolens Romano Pontif. ob aliquod interesse non est schismaticus.

S. Ma-

S Materiam huius versiculi duabus regulis explicandam nobis proposuimus, iam ergo rem aggrediamur.

1 Primum igitur, ꝑ vt de subtra-
hentibus se ad obedientiam Roma-
ni Pontifici agamus, in excommu-
nicationem hanc incidunt, qui
ab obedientia Romani Pontifici
tanquam capitis uniuersalis Ec-
clesiæ se remouent, vt dicitur in
Bulla: Quæ regula declaratur, vt
locum habeat.

Primo, esto credant unitatem
Ecclesiæ, quoad vnum Caput,
id est esto credant Ecclesiam uni-
uersalem vnum caput tantum ha-
bere, & non plura, ita dixit Caiet.
in Summ. in verb. Schisma versic.
Et aduerte perspicaciter, & in
hoc casu quis hæreticus non est;
vitium enim purum schismatis
hoc est, vt ait Caiet. ibid. idem di-
xit 2. 2. q. 39. artic. 1. prope finem, id
autem apparebit, ubi quis parere
ei nolit, vt capiti uniuersalis Ec-
clesiæ. Quare, si Episcopus re-
nueret parere mandato Roma-
ni Pontifici. ob hanc rationem, in ex-
communicationem hanc incide-
ret.

Secundo in excommunicationem
hanc incidit is, qui separat
se ab obedientia Romani Pontifici,
existimans uniuersalis Ecclesiæ
Caput vnum non esse, & sic uni-
tatem Ecclesiæ, quoad caput tol-
lit, esto credat ecclesiam in se ip-

sa vnam esse, nam hic de commu-
ni DD. sententia, & hæreticus est,
vt testatur Caiet. in Sum. in verb.
Schisma. in eod. versic. Hoc autem
apparebit, vbi constituet sibi al-
liud caput.

Tertio in excommunicationem
hanc incidit non solum, qui
verbis declarat se remouere ab
obedientia Romani Pontifici. altero
ex dictis modis, verum etiam,
ubi facto id declarat, utpote con-
gregando concilium generale si-
ne licentia Romani Pontifici. ita di-
xit Caietan. in Summ. eodem ver-
sic. Alii autem modo, & 2. 2. quæst.
39. artic. 1. versiculus. Ad tertiam,
ibi, Secundum operis uolunta-
tem.

Postremo excommunicatus
prædictus erit, esto ad unitatem
redeat per pœnitentiam, nam, ni-
si abiurauerit Schisma, & absolu-
tus fuerit, excommunicatus per-
manebit, ut habetur in ca. quia. &
ibi notat. Ab. de ele. & facit c. 1. de
Schif. & c. cum desideres. de sent.
excom. Hi omnes ergo in excom-
municationem hanc Bullæ inci-
dunt, quam pœnam tamen non
nulli euadunt.

2 Nam primo ꝑ in excommunica-
tionem hanc non incidit, qui non
vult adhærere, & obedire Roma-
ni Pontifici uero, quoniam proba-
biliter, an talis sit, ignorat: quod
contingere potest, ubi duo, plu-
resue electi sunt & ignoratur, quis
nam canonicè electus sit, tunc e-
3 nim ꝑ nemini adhærere non pe-

cat, atque idcirco in excommunicationem non incidit. argument. cap. nullus, &c. nemo Episcoporum. 11. quæstio. 3. Immo nemini tunc adhærendum est, sed expectandum, vt declaretur, quisnam legitimus sit, interim tamen animo paratus esse debet, qui erit legitime electus, ad ei parendum, hic igitur in excommunicatione non incidit, atque sic dixit Caiet. in Summ. eo. versicu. Alio autem modo. si autem tempore dubiorum Pontif. incertitudo veri Pontif. hominem dubium reddat, de certo Christi Vicario, dicitur enim ibi, teneatur primò, quod certum est, scilicet, vt quilibet se reputet & habeat, vt vnius Ecclesiæ Catholicæ, & ad unum ipsius Caput in cælo Christum, & dubios Vicarios Christi habeat, vt dubios nullo, vt certo, & indubitato Pontifici inhæreat, quoniam errandi periculo non se tenetur opponere, nec dubia tenetur habere pro certis, immo temerè ageret inhærendo dubio Pontifici tanquam certo. Hæc Caieta. ibi, ex quibus patet hunc non peccare, & ob id in excommunicationem non incidere.

Secundo in excommunicationem hanc non incidit, qui adhæret uni ex pluribus electis, quem probabiliter credit legitime, ac canonicè electum, abstrahit se autem ab eo, qui canonicè electus, quod tamè ipse probabiliter ignorat, atque sic dixit Gloss. Summ.

24. quæstio. 1. versicul. Qui vero, & sequitur Abb. in citat. capitul. quia, numero 2. de elect. & in Rubr. de schif. & Alfonsi. de Castr. aduersus hæreses omnes, libr. 1. cap. 9. versic. Schisma quod latine sonat.

4 Tercio in excommunicatione hanc non incidit, ubi tenuit obedire Romano Ponti, nõ quòd illum pro vero Capite nõ habeat, sed uel ratione rei, uel personæ. Rei, vt pote quia iussit, ut rei iudicata pareret, vel restitueret locum, què occupauit, uel aliquid aliud agat, quorum tamen nullum præstare vult, in hoc enim casu nec in excommunicationem hanc incidit, nec schismaticus est, alioquin uniuersi, qui eius præceptis legibusve non obtemperarent, schismatici, & excommunicati essent, quod absurdum est, atque sic dixit Caietan. 2. 2. quæstion. 39. articul. 1. versicul. In respon. ad secundum, & Tolet. in Bulla Cœnæ Domini, excommun. 1. numero 14. versic. Secundo, ibi, Multienim. & Iacob. de Graff. libr. 4. decis. cas. conscen. in expositione Bullæ Cœnæ Domini. numer. 40. Idem de eo, qui remouet se ab obedientia Romani Pontif. in temporalibus, ut pote ciues Urbis alius cuius a Romano Ponti. deficiunt, & alteri principi se dedunt, nam non ratione spiritualium deficiunt ab ipso, in quo casu, vt Caput Ecclesiæ consideratur, & habetur, sed ratione temporalium, etenim Rom.

Rom. Pontif. consideratur & quatenus Rex quidam temporalis est in regno temporali Ecclesiæ, ut asseruit Nauarr. in Comen. de dactis, & promissis pro iustitia, vel gratia obtinendis. not. 17. numer. 29. versicul. Tertio quod resolu posse videtur, & in hoc casu, ut alius princeps habetur, atque sic sensit Caietan. 2. 2. quæstio. 39. artic. 1. versicul. Ad hoc dicitur, ibi, ut caput illis in spiritualibus. His igitur, & huiusmodi aliis modis ratione rei subtrahit se quis ab obedientia Romani Pontif. sine schismatis nota. Ratione vero personæ eodem modo quis se subtrahit, ubi id facit, non quod illum pro Capite Ecclesiæ vero non habeat, sed quoniam illi inensus est, ut D. Alphonsus Piccolominus Montis Martiani, qui Gregorio XIII. non parebat, & ob hanc causam is schismaticus non erat, esto non pareret, atque sic dixit Caietan. ibidem, sicut etiam exules Romandiolæ superioribus annis.

Postremo in excommunicationem non incidit, qui ab obedientia eius Pontif. se abstrahit, qui ea dignitate priuatus est, ut ob hæresim, quod & dubitationem non habet, quoniam tunc Pontifex non est, at de prima specie schismatis satis: ad aliam veniamus.

S V M M A.

- 1 Schismaticus, qui subtrahit se ab unitate Ecclesiæ uniuersalis, ne sit eius membrum, in excommunicationem incidit, quæ regula, quousque pateat, declaratur.
- 2 Elisabeth asserta Regina Angliæ hæretica, & schismatica est.

II.

S Absoluta prima regula, iam secundam aggrediamur. † Qui ergo subtrahunt se ab unitate Ecclesiæ uniuersalis, ne sint membra eius, quoniam verè schismatici sunt, in excommunicationem etiam incidunt ob verba Bullæ, quæ excommunicat schismaticos.

Secundo incidunt, esto crederent esse vnam Ecclesiam, ut dixit Caietan. in Sum. in verb. Schisma, versicu. Et aduerte, esto igitur nec duas Ecclesias faciant, tamen in excommunicationem incidunt.

Tertio multo magis in excommunicationem hanc incidunt, ubi haberent schisma cum hæresi, ut pote, quia non solum separant se a membris aliis Ecclesiæ, sed etiam credunt non esse vnam Ecclesiam, sed plures, vel vnam credunt esse, sed aliam à Romana, quo casu schismatici huiusmodi hæretici sunt, quandoquidem contra illum articulum fidei veniunt.

Credo & vnam sanctam Ecclesiā catholicam, atque sic dixit Caiet. in eodem versic. Id autem & factis, & dictis declarabitur. † Quare Elisabeth asserta Regina Angliæ, quæ modo cum tanta nominis christiani iactura vivit, schismatica est, & hæretica, schismatica, quia separavit se ab unitate Ecclesiæ tam quo ad Caput, quàm quo ad membra, hæretica, quoniam aliam Ecclesiā a Romana facit, & se ipsam aliud caput constituit. Hi omnes ergo in excommunicationem hanc incidunt. Hæc sunt, quæ de primo hoc capite habuimus, iam ad alterum veniamus.

De excommunicatione, & alia censura laetis contra appellantes ad futurum concilium.

Cap. II.

Item excommunicamus, & anathematizamus omnes, & singulos cuiuscunque status, gradus, seu conditionis fuerint, Vniuersitates verò, & capitula, quorumcunque nomine nuncupentur, interdiciamus ob ordinationibus, seu mandatis nostris, ac Romanorum Pontif. pro

tempore existentium ad vniuersale futurum conciliū appellantes. Nec non eos, quorum auxilio, vel favore appellatum fuerit.

S V M M A.

- 1 *Appellatio a Romano Pont. ad futurū concilium cur prohibita sit.*
- 2 *Appellatio fit, a minori ad maiorem.*
- 3 *Papa immediatus Christi Domini Vicarius est.*
- 4 *Papa Ecclesie Caput est constitutus.*
- 5 *Papa a nemine iudicari potest.*
- 6 *Concilium an sit supra Papam, magna olim contentio erat.*
- 7 *Appellatio ne interponatur a Papa ad concilium, quando definitum sit.*

IN hoc capite excommunicantur, & censuris afficiuntur appellantes a Papa ad futurum concilium, nec non ipsis fauentes. Dicitur autem in tres partes, quarum secunda incipit ibi, Vniuersitates uero, tertia ibi. Nec nō eos, sed iam de prima agamus, in qua excommunicantur singulares personæ ad futurum Concilium a Papa appellantes. Verum, quo rem hanc faciliorem reddamus, præmittenda hæc sunt. Primum cur Ecclesia appellationem hanc prohibuerit. Deinde, quando. Postremo Bulla hæc quid noui addat.

Quo-